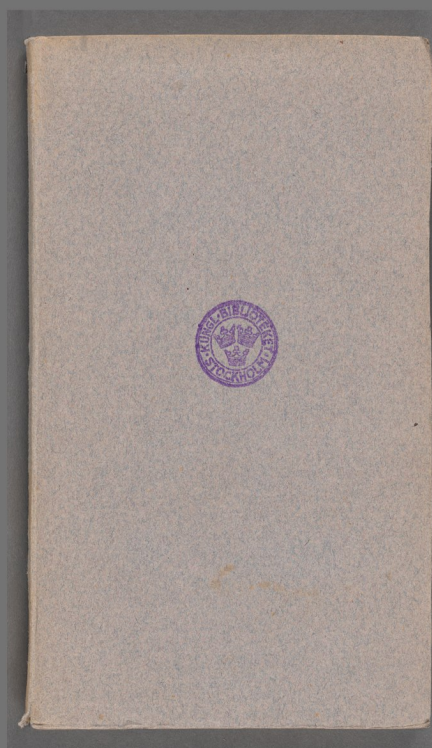

Lenz, Christian Ludwig /
Torgstedt, Gabriel. / Nordforss, ...
Resa genom Tyskland,
Danmark, och Swerge, ...

Tryck 57 H

Tillkomstår 1803

Digitaliserad år 2015

Kungl. Biblioteket
STOCKHOLM

Res.

Sv.

1700-1829

Lenz, C.L.

To Jan 19
Dad

K

Tr

Subject

Refa

genom

Lystland, Danmark,

och

Swerge,

af

CHR. FR. LENZ.

Sfversatt från Lystan

af

GARR. TORGSTEDT.

SENDERM,

Tryckt hos Anders Jacobsen Nordström,

1803.

K
.....
.....
.....

1710

Handwritten text, possibly a title or header, appearing as a faint watermark or bleed-through.

Handwritten text, possibly a date or reference number, appearing as a faint watermark or bleed-through.

Handwritten text, possibly a date or reference number, appearing as a faint watermark or bleed-through.

Handwritten text visible on the right edge of the page, including fragments like "S O", "Sti", "S Sa", "Cef", "Sappo", "Reinh", and "Sirta".

Register öfwer Innena.

Kesan i Tyskland.

3 Cassel: Simon. Schildbach. Twenne Ofände. Klingenders Uppfostrings- anstalt.	pag. 3
Biblioteket i Göttingen.	12
3 Hannover: Landtskole-Seminarium.	14
3 Celle: Wichmans Uppfostringshus. No- ques's Kabinett. Därhuset och Schmalz. Prins Magno Cavallo.	16
a Emigrerade.	21
Koppornas Utrotande.	23

Kesan genom Danmark.

Reinholdt och Ehlers. Baden. Coop- mans och Latinet. Medicinska Facul- teten och Studenter. Demengeon. Fa- bricius. Gymnastik.	24
Första Anbliken af Hafvet. Wagnen för- tar.	36

K

Jaspers

Jasperson. Dessauiska Filantropin. Basedows Karakter.	pag. 41
Danska Adeln och de Frigifna Bönderna.	44
En Hafsstorm.	45
Twenne Resandes Uppförande.	49
Flyder af Wareförbud.	51
Warningar m. m. tjenligt att bilägga en bok öfwer finningskonsten.	53
Besök i en Kyrka.	74
Glädor och Barn till häst.	77
Promenad till häst genom Sstersjön.	79
Ett besök på Seelands Pico.	80
Seelands Behag. Lyngbye. Harris och Nethrops företaganden.	82
Helsingör. Tullen i Sundet. Inwånar- ne tala många språk. Gemförelse emel- lan Danskan och Swenskan, i hänseen- de till wälljudet. Danska Poeter. Sag- gesen. Wälgörande Frimurare-Anstalt i Helsingör.	84

Resan i Swerge.

Sättet att resa i Swerge. Råd till in-
rättande af sin Rese-kassa m. m.
Silfwer, Koppar, och Pappers-mynt. 95
Fot-

5	Farten öfver Sundet.	pag. 99
41	Årstiderna i Sverge.	100
44	Tre särskilda vägar till Stockholm, öfver land. Swenskarne's artighet emot Främlingar som resa. Ytterligare råd för resande. Anhållan hos Lyfka Bokhandlare.	102
45		
49		
51		
53	Ingen ordinär Post. Swenskarne's sinnesbildning och läsning. Andliga. Skolelärare. Enskilde Lärare.	109
74		
77	Landsvägar. Polis. Endplog.	118
79	Resandes säkerhet.	122
80	En beständig Wårds-husfläta.	125
	Snatteri. Förfärelse hos Författaren.	127
2	Bonde = post. Resewagn. Mat. Bondebarnens fysiska uppfostring, och deras utseende. Det förströande Brännwinet. Folködnung.	131
	Grymbet emot hästar. — Skrifter öfver pligterna emot Djuren. — Ytterligare målning af sättet att resa i Sverge.	136
4	Mat på Landet. Författaren's Hungersödd. Förnaglade fönster. Sundhetslära. Bordet i Städerna.	159
	Byar. Byggnads-sätt. Kyrkor. Kringwandrande Skolemästare. Pastorer. Adjunkter. Enstaka Gårdar. Landtmannens Torftighet.	168
		Resa

- Resa ifrån Helsingborg till Östheborg och
 Trollhätta. pag. 171
- Staden Östheborg. 173
- Gudstjenst i Domkyrkan och på Landet. Li-
 turgi. Kyrkvaktare med flaf. 179
- Herrnhutare och mystiska Sekter. Swe-
 denborgare. — Sierra Leona. — Kopp-
 porna i det innre af Afrika. 185
- Kopp-ympling och Läkare i Östheborg. Sax-
 Sartorf i Köpenhamn. 203
- Läkare i Sverige och Danmark. — Me-
 dicinska Studerande och Kandidater i
 Sverige. 206
- Nordiska Sversättningar af Fausts och Hu-
 felands skrifter. — Nordiska Titel-be-
 gåret. 211

Resan i Tyskland.

Man har ibland frågat mig, hvarstred jag ställt min vandring opp till den siela Norden, och icke hellre till Öddra Europas mildare länder. Jag erkänner också, att jag mera önskat gdra en resa igenom Sweits, eller efter min Fars och Farfars exempel, besöka Italiens klassiska orter, mera önskat besöka Etna och Vesuvius än Swerges klippor: men det gafs för mig ingen lägenhet dertill — då jag deremot af åtskilliga förälbrar anmodades att föra deras söner till Köpenhamn och Stockholm, och ifrån denna förstnämnda stad åter afhämta andra. Jag började således min vandring till begge dessa ställen, med ett sällskap af sju stycken ynglingar af olika ålder, och fann i Danmark och Swerge åtminstone menniskor så goda, som de kanhända icke till betydligt antal funnat finnas i Italien.

Nedan några år förut, då jag ännu icke haft någon förmodan att en gång besöka dessa länder, hade jag mycket spfjelsatt mig att förstå de tvenne Nordiska dialekterna. Jag hade läst skrifter på dessa språk, och jemväl ofta talat Danska med de yngling-

gar af denna nation, hvilka man ansförtrott mig att undervisa. Jag återopar wittnesbördet af Doctor Lüdeke i Stockholm, att jag redan långt före min afresa ifrån Tyskland förstod hwad han talade på Swenska. Jag tager Wintenska familien, Doktor Ekman och Lektor Lönberg i Östheborg, till wittnen, att jag några få dagar efter min första ankomst till Sverige redan talade med dem på Swenska. För öfrigt weta så wäl den äldre Herr Lüdeke, och Herr Sparman i Stockholm, som och Herr Odman i Upsala, och Lindahl i Norrköping, att jag förstätt den Swenska de talade, och tillika talat med dem på deras modersmål. Jag har funnit mig föranlåten att ansföra dessa wittnen, af den orsak att Doktor S* i Upsala har försäkrat i Intelligens-bladet till den Allmänna Litteratur-Tidningen: „att jag icke allenast „litet eller intet förstätt Swenska språket; „utan jemwäl haft föga tillfälle at lära det, „emedan jag alltid hade talat Latin.“ — Jag erkänner, att det Latinska språket war mig mycket lättare; men jag betjente mig deraf hufwudsakligen endast i samtal med Professorerna i Upsala. Hwad Danska språket angår, kan jag som wittnen återopä de ätta ynglingar af denna nation, som äro under min wård, så wäl som deras föräldrar.

Cassel.

 Cassel.

Simon. Schildbach. Twenne Okända. Alin-
genders Uppfostrings-anstalt.

I Cassel träffade wi en mycket förtjent man, i egenkap af Sekreterare wid den Fransyska Legationen; en Man, om hwilken menniskowänner och föreståndare wid uppfostringswerken innom vårt Fädernesland, länge gjort sig så mycken säkäng möda att inhämta någon kunskap; och om hwilken de hade trott, enligt tidningen, att hans hufwud war fallit under guillotinen. Men tidningen hade förblandat honom med en annan verkliga halsbuggen man, som hade hans namn. Denna Legations-Sekreterare war den ifrån Strasburg härstammande fordna Professorn wid Basedows Filantropin, sedermera Direktor för Uppfostrings-anstalten wid Neuwied, Herr Simon. Hans namn stod werkligen länge på förteckningen öfwer guillotinens utsedda offer: men en politisk anklagelse emot honom kunde på intet sätt, icke en gång under någon diktad förewändning bestyrkas, och han lefde i den fullkomligaste stillhet. Robespierre hade tilförene varit Simons vän. Han hade jemwäl en gång blifwit offentligen berömd af Simon, på den tid han ännu icke war uppkommen till wäldet och ännu icke hade wifit sig blodbristig. Detta skedde för

en sansfärdigt god gerning; och denna omständighet, så wäl som den fordnä wänstapen, förde egentligen hafwa bewekt tyrannen. Robespierre mötte äfwen Simon en gång under sin allmaktstid på gatan i Paris, och helsade på honom med en wälwillig handtryckning. Likwäl besökte honom aldrig wär filosof, utan undskydde honom; ehuru detta allena funnat wara tillräckligt att mana en dödsdom. — Förslaget till Normal-skolorna för Franska Republiken, är till största delen författadt af denna Simon. Att verkställandet deraf misslyckades, war en följd deraf att Parisarne, och i allmänhet alla Fransmän på den tiden, ännu hade nästan intet begrepp om en psykologiskt riktig pedagogik: en sanning hwilken jag, wid min resa til Paris om hösten 1798, beklagligen ännu kunde besträcka. Simon hade under sina Normal-skolor tillika innebegripit Seminarier för tillkommande Skolelärare, till deras undervisning och öfning uti metodiken. Detta hade han äfwen tydligen förklaradt. Men i Paris upp- och nedwände man allt. I stället för att undervisa dessa Seminarier i metodologien, läste man för dem sielswa wetenskaperna, och detta jemwäl på ett fullkomligen akademiskt och professormessigt sätt. Dersöre utverkade äfwen några kännare, hwilka dels woro Lyfka till nationen, dels hade wistats

i Lyfka

i Tyskland — innan kort en total förskrä-
 fe af denna i utfrändet så förskända an-
 stalt. Äfwen i öfrigt hade Simon all mö-
 da osparad, till att befordra förbättring i det
 allmänna skole- och uppfostringsväsendet in-
 nom Republiken. Men dels war man för
 denna wigtiga sak utan nog känsla och wär-
 ma, dels kunde inga penningar dertill an-
 slås, för de omätliga utgifter, som kriget
 fordrade. När Simon således fann att han
 alldeles ingen ting mer kunde uträtta i det-
 ta ämne, så började han ändtligen arbeta i
 diplomatiken. — Wi Tyskar hafwa att tacka
 i synnerhet honom för återställandet af den
 Grekiska Gymnastiken; ty det war han som
 förmedlade Zasebow, att antaga den i sin så
 kallade Filantropin, hwarest äfwen Simon
 allraförst öfwade densamma med de ynglingar
 som han hade under sin hand. Sedan sprid-
 de sig detta företag ifrån Dessau till det öfri-
 ga Tyskland, och äfwen till främmande län-
 der. Simon och hans wärdiga efterträdare
 wid styrelsen af den Neuwiedska uppfostrings-
 anstalten, Herr Matthie, nuwarande Profes-
 sor för de gamla språken wid Läresätet Mainz
 — dessa twenne män förtjente wisseligen,
 att företrädeswis för nästan alla, upplystas
 till embetet af Minister eller Öfwersta-
 ståndare för Uppfostringswäsendet i en Re-
 publik.

Wi gingo i Cassel, at söka det Schild-
 bachska huset. Wi funno det icke; men möt-
 te tvenne gående, som icke åtföljdes af nå-
 gon betjenande warelse, och wi frågade dem
 om det hus wi sökte. De sade sig wara
 främlingar på stället, och tillade att de äm-
 nade sig till Weissen-Stein (ett ställe utom
 staden). Wi anmodade dem att tillika med
 oss betrakta det Schildbachska Träd- och Na-
 turalie-Kabinettet. De antogo anbudet, wi
 uppsökte stället, och de woro mycket tillfrids-
 ställda öfwer de sällsamheter man der hade
 tillfälle at se. Schildbach är en af de säll-
 synta menniskor. Hans härkomst är ifrån ett
 stånd som wi kalla det lägsta. Han hade un-
 der den förra Landtgräfwen länge befattnin-
 gen af waktare och fordrare för de främman-
 de, dels spaka och dels wilda djuren i den
 Försteliga djurgården. Umgänget med en
 mängd af sällsynta djur, uppmärksamheten
 wid deras näring och lefnadsart, och i syn-
 nerhet djurens, äfwen de mest wildas, förtro-
 lighet och wänlighet emot hans person, hwil-
 ken de kände såsom sin wälgbare — allt
 detta wäcke hos honom ett starkt tycke, först
 för djur-historien, och sedan småningom för
 historien af naturens alla riken. Man berättar
 att han först nu, wid mogen ålder, ha-
 de lärt att läsa, för att kunna betjena sig
 af böcker i natural-historien; och lärt att
 skrifwa

skrifwa, för att kunna antekna sina egna an-
 märkningar derwid. Derefter arbetade han i
 sitt ämne, med en iswer som icke kan beskri-
 was; lefde i yttersta uselhet, för att kunna
 förskaffa sig böcker och ett kabinet; men lär-
 de wida mer igenom uppmärksamhet och be-
 traktande af sjelfwa den fria naturen, än
 igenom böcker. Med ett ord: denna djurwak-
 tare har utan all mundtelig underwisning
 bragt sig så wida, att han i närwarande ö-
 gonblick, (enligt försäkran af en bland de stör-
 sta män i denna wettenskap) wissertligen är att
 jemföra med de förnämsta kännare i natural-hi-
 storien uti hela Tyskland. De mest berömda
 Författare och Professorer i natur-känne-
 dommen hafwa ofta både mundtligen och skriftligen
 begärt hans underwisning och hans råd, och
 hafwa nästan alltid blifwit tillfridsställda.
 Beckstein m. fl. erkänna honom med tacksam-
 het för deras lärare. Och denna Schildbach
 är icke känd af vår nation, emedan han icke
 låter slå larm öfwer sina kunskaper, eller är
 författare, utan arbetar i tysthet och gagnar
 werlden. Han har också länge saknat det un-
 dersödd man varit skyldig hans förtjenster, och
 har nästan alltid nödgats lefwa i bekymmer.
 För några få år sedan har Landtgrefwen för-
 bättrat hans tillstånd, och jemwäl fördrat ho-
 nom ett eget bonigsställe. — Jurättningen af
 hans trådsamling är den enda i sitt slag, och

hel och hållen af detta sällsynta snilles egen
 uppfinning, hwilket uti allt går sin egen wåg,
 och rddjer sig en ny bana. Han har äfwen
 den stickligheten att i färgadt wax puffera
 frukter af alla slag, på ett sätt att de sy-
 nas alldeles naturliga, och han har derige-
 nom förwårswat sig en otroligt stor samling,
 utan att han i denna konst har någonsin haft
 minsta underwisning. Af Linnés system är
 han beundranswärd kännare, och wet äfwen
 till prida en otalighet af hans dubbla latiniska
 namn, utan att någonsin i öfrigt hafwa lärt ett
 enda ord latin. Han har aldrig blifwit un-
 derwist i teckning eller målning; men man
 finner likwäl hos honom en verklig kannedoni
 och urfskilling i denna konst, så wäl som et.
 sundt omdöme öfwer deß särskilta berömdaste
 stolor. Han wisar gerna sitt kabinett för en
 och hwar, och de anmärkningar han derunder
 gör, äro lärerika. Öfr öfrigt är han i sitt
 enkla uppförande rätt och slätt såsom en man
 af lägsta folkklaf. Men intet stånd och in-
 gen ensald må hindra, att wisa en man af
 förtjenst den ära man är honom skyldig. Jag
 har derföre nu så länge uppehållit mig wid
 denna Herr Schildbach, hwilken har rätt till
 mera beundran, än mången högt berömd för-
 fattare, hwars läge ifrån ungdomen warit
 mycket mera gymnande.

På lika sätt kom den hederwårda Gubben Spengler till Köpenhamn, i egenkap af swarsware-gesäll. Han förstod ännu wid sina mogna år icke det minsta af natural-historien, och är nu en af de sibrsta kännare i denna wettenskap uti hela Norden, i synnerhet i hwad som rör konkylierna. Han är på en gång författare och konsistörwaltare.

De twenne ofända, som woro bröder, wisade, under det wi gemensamt besågo Hère Schildbachs kabinett, mycken kannedom af wettenskapen. Den äldre af dem hade sjelf ett herrligt naturalie-kabinett. Wi gingo sedan med dem till Weissen-Stein, och åto der till middag och aften i deras sällskap. Wi genomwandrade också der tillsammans de herrliga byggnader och anläggningar, hwilka göra deras Förstes smak så mycken ära, och som redan af en wida skickligare hand äro beskrifna. Man frågade de ofända hwilka de woro, och de angåfwo ett obekant namn. Wi ansågo den ena af dem för en Jägmåre och den andra för en Studerande. De begge bröderna umgingos icke allenast rätt förtroligt med hwarannan, utan deras wänkskapsfulla och otwungna uppsörande emot oss gjorde äfwen oss mycket förtrogna emot dem. Under hela min resa fann jag intet sällskap, i hvars umgänge jag war så wäl tillfridsställd. Den yngre Brodern talade mest med

mina gossar. Den äldre deremot talade till mig, med mycken värma, och med owanlig känne- dom och belåsenhet, öfver liturgi, öfver förbättring af skolor och uppfostringswerk m. m. I synnerhet fästade han sig wid den punkten som rörde kroppöfningar och gymnastik. Han talade för öfrigt öfwen mycket om statshwalfsningar, om det närvarande kriget emot Franska Republiken, om de Styrandes pligter och om Politiken. Allt hwad han sade utmärkte så mycken menstlighet, så mycken hjertats godhet, så mycken rättwisa och kloshet, att jag icke kunde afhålla mig ifrån att på det högsta värdera och älska den okända mannen. Om aftonen blef han sedd af en person som tillfröene hade stått i hans tjänst, och som nu förrådde honom. Det war regerande Försten af R * *, och hans yngre broder. De hade welat förblifwa okända i Cassel, efter Landtgreswen nu war bortrest. Wi blefwo sedan underrättade, att de twenne Försteliga personerna öfwen på andra källen blifwit kända. Wi gingo derpå om natten i deras sällskap till staden, och den förträffliga Försten, ehuru numera känd och bemött såsom det egnade honom, blef sig ändoc framgent lik, blef för mig alltid lika älskwärd. Men denna ädla Regent öfver ett litet obetydligt land, talar icke allenast mycket godt, utan han har öfwen redan, under sin ännu korta styrelse,

styrelse, gjort många goda saker. I synnerhet har han med mycken waksamhet arbetat på reformationen af liturgi och skolväsende. Det säges, att han mycket älskar litteraturen och dess frihet. Hans menflighet, wänlighet, popularitet och godhet gör honom dyrkad i sitt land. Det kan desutom anmärkas, att undersåtarna af de mindre och allraminste herrskap i Tyssland, för längre tid tillbaka hafwa allmänneligen lefwat ganska lyckliga. Man kände icke då, att någon af dem blifwit twungen till Soldat-tjenst; än mindre wiste man, att någon med wåld blifwit sliten ur armarna af föräldrar, af hustru eller barn, och såld att på andra sidan hafwet föras till slagbänken, och att bära wapen för folkslag som han icke kände. En mängd af tyngder, som nu trycka dem och de flesia länder, woro dem obekanta; en mängd af twångslagar af hwilka de nu äro bundna, woro okända för dem; och deras gård till det allmänna war ganska måttelig. Och så ofta äfwen ännu i våra dagar en så wältänkande Förste uppträder till styrelsen af en bland dessa små stater, så blir det lilla landet ett af de mest afundswärda boningsplatser på hela jorden, och undersåtarnas wälstånd belbnar den regerande med dubbel sällhet. Så wäl dessa små Förstar, som deras undersåtare skulle altid wara mera än lyckliga, om beggedera med nog klohet kunde inse deras eget bästa.

Sedan

Sedan wi kommit till Cassel besökte wi Professor Klingender. Denna Fransyska Präst har redan i många år haft en läro- och uppfostrings-inrättning, wid hwilken jag fordom bland andra träffade åsven unga Engelsmän. Han ger sig owanlig möda wid undervisningen, och är en man af mångahanda kunskaper. För Natural-historien har han en liten wälordnad samling, för undervisningens skull. Hans rum äro uppfyllda af mästerverken i måleriet, arbeten af hans swärfader, den afslidne Casselska Historie-målaren Sischbein.

Biblioteket i Göttingen.

Om Högskolan i Göttingen har jag ingen ting att säga. Så wäl sjelfwa läresätet som dess stora Lärare äro werldsbelanta. Blott ett enda will jag nämna. Man wet att för det Kongliga Universitetets Biblioteket derstädes anskaffas alla wettenskapligt wigtiga nyaste verk af alla språk, hwarpå böcker någonsin blifwit skrifna, och ifrån alla werldsdelar der sådana tryckas, och man wet att ingen ting på hela jordklotet häruti kan jemföras med detta bibliotek. Jag har tillförene sjelf genomskött många tusende af dessa böcker; och jag kan således af egen erfarenhet, och wid jemförelse af det bemötande jag rönt hos Högskolans och Ammannenserna wid denna ypperliga inrättning, med det uppsörande jag funnit

funnit hos andra deras likar — jag kan, säger jag, af egen erfarenhet påstå, att dessa hederwårda mans artighet och tjenstaktighet är nästan utan exempel, och att de deruti åtminstone icke kunna öfverträffas af Embetsmännen wid hwilket bibliotek som helst i hela Europa. En hwar enskilt till hwilken man kan hafwa förtroende, får begagna sig af det Göttingiska biblioteket, såsom af sitt eget. Man känner Szwed-Bibliotekarien Seyne ännu blott säga, om man känner honom endast såsom Filolog, såsom förbättrare af det humanistiska läro- och upplysnings-sättet, och såsom författare. Den ädlaste fida af denna odddligt förtjenta man, är hans oegennyttiga, sjelf-uyppoffrande, gränslösa tjenstfärdighet och nit att verka det goda och nyttiga i alla hånseenden. Bibliotekarien Reuß är en honom wärdig medhjelpare. Denna så wäl som alla Sekreterare och Ammannenser till sammantagna, i alla de till Göttingiska Biblioteket hörande boksalor, andas Seynes oegennyttiga beredwillighet att tjena. Jag lydbniffar på det högsta en hwar, hwilken antingen såsom studerande, eller i egenkap af resande Wettenskap-älskare, äger tillfälle att betjena sig af denna dyrbara boksamling. Den Hannoveriska Regeringen har gjort sig förtjent af en odddlig ära, genom sitt ädla nit att äfwen i detta hånseende med Skönungslig kostnad

nad gynna så wäl främlingars som egna underfåtarens studier, och derigenom gdra sig af både Wetenskaparna och Menskligheten lika oddbligen förtjent. Blumenbach är en lika tjenstfärdig föreståndare för det Kongliga Muséum. Han har i detta hänseende tagit af Zeyne och Keuß ett wärdigt efterdöme.

I Hannover.

Landtskole-Seminarium.

En anstalt som hedrar sin Regering, och derjemte är en ära för Tyskland — är Landtskole-Seminarium i Hannover, en inrättning hwilken troligen ännu ingen öfwerträffat, och hwilken tillika innefattar en industri-skola, samt hushwdsakligen igenom Koppes och Zoppensstedts sällsynta werksamhet har blifwit bragt till fullkomlighet. Det är icke min mening att här gifwa en beskrifning deröfwer, hwilket redan af andra är verkställdt. Jag will blott wäcka uppmärksamhet på en omständighet derwid, som på det högsta förtjenar att tagas till efterdöme. Äfwen sådana skole lärare för socknar och byar, som för flera år sedan tilltrådt sina befattningar och hwilka icke blifwit bildade uti Seminarium, måste för en tid uppehålla sig wid denna inrättning, bo innom dess hus, och biwista alla derwarande läretimmar, öfningar och gderemål.

remål. För resan, kostnaden och den förlust som de kunna lida genom frånwarelsen ifrån sina hemwist, hållas de skadeslösa genom penningar utur en dertill anslagen fond; på ett sätt att de kunna utan saknad och misnöje använda sig för ändamålet. Erfarenheten har lärt, att dessa äldre Skolelärare på landet hafwa sedan förbättrat både sin läremetod, och sitt sätt att behandla de åt dem anförtrodda barnen. En stor del har wunnit denna förädling till en alldeles owäntad grad; och de hafwa under sitt wistande wid Hannoveriska plantskolan, der i sanning allt manar till verksamhet och till högre fullkomlighet, allmänneligen wunnit tycke för det bättre undervisningsfättet, för kunskaper och för läsning, hwartill den för Seminarium anslagna pedagogiska Boksamlingen alltid stod dem öppen. När de sedan återkommo till sina byar, fortsatte de der sina studier. Derigenom bragte sig mången, fastän redan i en högre ålder, till mer eller mindre skad fullkomlighet i sitt ämne; och derwid woro dem utan twiswel de af Prästerna här och der inrättade Skole-lärare-konferenser och läse-sällskap, till mycket understöd. En sådan inrättning war till exempel den i Lütthenschneen, för hwars tillwarelse man har at tacka en afsningswärd andelig man.

I Celle.

Wichmanns uppfostringshus. Roques's Kabinett. Dårhuset och Schmalz. Prins Magno Cavallo.

I Celle (i Lüneburgska landet) uppehålls vi oss i flera dagar wid en af de bästa uppfostrings-inrättningar i Tyskland, anlagd af Prästen Wichmann, en enskilt man som här i all stillhet är nyttig och välgörande för menskligheten. Denna uppfostringsanstalt har afsirat skickliga män för högstskolan äfwen i de begge ödda språken; och den synes hålla precis medelvägen emellan den så kallade nya och den äldre pedagogiken. För det närvarande woro tjugu främmande ynglingar i denna skola; hvaribland några ifrån Danmark, England, Irland och Sweits. Uppfostringshuset har ett landligt läge i förstaden, och har twenne rymliga trädgårdar. En wiß ädel familje-anda råder i denna inrättning; och den har det utmärkta företräde, att icke endast personer af det manliga könet berästades spfjelsätta sig med denna wigtiga besfattning. Äfwen Fru Wichmann, en af de mest förtjenstfulla menniskor af hennes kön, intager stället af en god mor. Hon är nästan alltid med barnen, förrier outtrötteligt för deras wälstånd och deras nöjen, och ser dem i allt till goda. Beslagligen har den så för-tjente

tjente Herr Wichmann sedan den tiden genom en långvarig sjuklighet blifwit tvungen, att på läkares tillstyrkan alldeles upphäwa sin ännu framgent blomstrande, ehuru genom hans blygsamhet för Publiken okända uppfostringsanstalt. Jag har welat genom denna korta beskrifning, resa åt detta wördnadswärda åkta war en liten minneswård, ehuru söga swarande emot deras förtjenst. — Det bbr anmärkas att äfwen denna läre-anstalt war gynnad af Hannoveriska Regeringen.

Den Franska Prästen, Professor Roques äger ett naturalie-kabinett, som i hånseende till konfylter är märkwärdigt. Denna Naturkännare har redan för längre tid tillbaka hållit owärderliga föreläsningar för yngre och äldre personer af begge könen, öfwer naturläran och naturhistorien. Den förträffliga Läkaren Taube hade deremot försäkt sitt lika få utskäta naturalie-kabinett till Riddare-Akademien i Lüneburg.

Äfwen i Celle, på det derwarande stora därhuset, likasom wid andra därhus, fann jag det genom efterfrågning och samtal med wisa olyckliga alldeles bestyrkt, att läsning af wäl lustiga och kärliga Romaner, Poesier och Skädespel, (märken denna omständighet, Skaldet och Författare !!) att wällust eller förförd kärlek; att wällust och i synnerhet onanism, Gregirighet, högfärd, religionswärmeri, wö-

stilt grubblande (i synnerhet studeringen af Johannes Uppenbarelse för olårdt folk) — att dessa fel eller swagheter, säger jag, hafwa varit de allmännaste orsakerna till de olyckliga fångarnas fälliga galenskap, till deras obestrißliga elende, till det rystliga tillstånd som alldeles sönderfliter åstådarens hjerta. Men hwad uttryck gifwes wäl för vår känsla, när wi betänka att åfwen så många goda, ofsyldiga själar förlora förståndets bruk; att de då blifwa skiljda ifrån slågtingar och wänner, ifrån allt hwad de hafwa fått i hela den synliga werlden; att de öfwerlemnas åt gisseln af sådana barbarer som tukthusens och dårhusens föreståndare wänligen äro, ofta åfwen emot olyckliga som intet brott hafwa begått; att de inneslutas innom samma murar med brottslingar, alltid nödgas lefwa tillsammans med wansinniga, i nejden af wilda rasande, och kan hända wid skriet af deras ursinnighet och ramlet af deras kedjor sluta sina dagar.

Åfwen wid dårhuset i Celle äro brottsliga och olyckliga slutna innom samma murar. Tyckligtswis är likwäl huset, som fångslar dessa twenne slag af beklaganswärda, ett af de rymligaste man får se i hela Tysskland, och man har åfwen en tröstande syn i den derwärande mannen, åt hwilken upseendet öfwer beggadera är anförtrödt. Man försäkrar all-
männ

månt i Celle, att så wäl brottslingar, som
 irrsinniga och dårar behandlas af denna man,
 med mycken wänlighet, mensflighet och mild-
 het. Schaumann i sin Psyche har åfwen gif-
 wit honom mycket berdm. Schmalz är denna
 afkningswärda, nu mera ålderstegna människens
 namn. Han förtjenar att en offentlig min-
 neswård uppreses till hans åra; ty ack!
 Howard, denna mennisko-kärlekens ådla mar-
 tyr, har ännu altför litet werkat, och åfwen
 wår Wagniz prädikade nästan alltid för döf-
 wa. Blott i Philadelphia är det redan wida-
 re kommit med fångelsernas förbättrande, än
 sjelfwe Howard ansåg det möjligt. Jag an-
 för till vittne Herr Waltersdorf, R. Danff
 General-Guvernör i West-Indien.

I en allmän trädgård i Celle mötte öf-
 den besynnerliga, och genom en jurnal ifrån
 Berlin bekanta, Prins Magno Cavallo, så-
 som han sjelf kallar sig. Han har redan
 länge warit ansedd dels för en Profet, dels
 för en Trollkarl, Krypto-Katolik, Propagan-
 dist, Påfwelig Emiffarie, Skålm, Däre, Tartar,
 werkelig Färste och slätt och rätt en Munk,
 allt efter omständigheterna och hwars och ens
 inbillning. Sannolikt är han — blott det
 sista: en icke elak, men till förståndet litet
 skadad Ex-Munk. Han talade till öf på Ita-
 lienska, och temmeligen förnuftigt: men han
 talade detta språk, som förmodligen är hans
 2 2 moders-

modersmål, så trivialt och lågt, att jag anser honom icke kunna vara född och uppfostrad i en annan, än den allralågsta folksklassen. Hans drägt var så narraktig som möjligt. Den var någonting midt emellan en Tartarisk Prins af våra dagar, och en med brokiga fjedrar betäckt Mexikanisk Förste wid den tid då Amerika upptäcktes. Denna beklagansvärda menniskan hade väl icke alldeles förtjent att för hela Publiken, både af en och annan blifwa föreställd såsom en Ekålm och Bedragare. Twertom synes han blott kunna tjena till en liten förnjelse för en hwar som ser honom. Så widt jag har mig bekant, har han aldrig förolämpat och aldrig skadat någon ödelig. Han har blott i all tyshet tyffelsatt sig med uselt versmæteri, och med förfärdigande af små barnsliga skänker för Konungar och Förstär, och medelmåttigt folk. Nu bebodde han ett ensamt beläget hus, hwilket han låtit befästa med en wall; och erbjöd oss och en hwar, att komma och betrakta hans fästning. Han är ett wigtigt fenomen för en hwar som winlagt sig att af erfarenheten låra känna menniskofjåten; och han kunde förtjena en gång en utförlig ahandling, af någon Psykolog som i längre tid följt honom med sin uppmärksamhet.

Franska Emigrerade:

I Hamburg, Altona och Köpenhamn begynte redan de Franska Emigrerade att håra national-kofården, och wille till följie deraf anses för Republikaner: ty nästan alla längta tillbaka till fäderneslandet. En af dem låt icke döpa sin nyfödda son, utan bar honom i stället till Republikens minister, och låt inskrifwa barnet på medborgarelistan. „Om icke jag själf,“ sade han, „är så lycklig att jag kan återkomma till fosterlandet, så vill jag åtminstone förskaffa min son möjligheten att en dag få njuta medborgars rätt i detta gyllne-land.“ — Dessa olyckliga hafwa stökligheten, att på tusende olika sätt förwärfwa deras bröd. I en mängd af sysslor och arbeten, hwilka de tillförene i deras fädernesland, såsom höga och förnåma personer, kanhända alldrig sett — i dessa arbeten hafwa de en hårdighet, som man tilläfwentyras på intet ställe i werlden, utom hos Fransoser, skulle kunna finna. Till allt hafwa de naturlig anläggning och en undrandswärd lätthet. Många leswa nästan endast wid watten och torrt bröd; men skämta, hwissla, och sjunga ändock nästan hela dagen. Hos ingen annan förfinad nation finner man wäl ett så lyckligt temperament i en gränslös olycka. Man finner ibland de Emigrerade

många förträffliga och moraliskt afkningsvärda
 menniskor. Man betänke, huru mången utan
 politiskt deltagande nödgades fly, endast för
 att undvika guillotinen. Och ibland dessa
 goda menniskor är nu mången i det djupa-
 ste elände, lefwer i den svåraste fattigdom,
 utan att en gång någonsin kunna wänta sig
 ett dragligare öde. Men deras naturliga
 glättighet står alltid såsom en beskyddande
 engel wid deras sida. Det war en älsfwär-
 d, ehuru tillika bedröflig syn, i trädgården wid
 Franska kaffehuset, bredewid Franska teatern,
 i Hamburg — det war en mängd älsfwär-
 da, oskyldigt-glada, fria, hyggliga och qwicka
 Franska barn af begge könen, som lekte och
 skämtade med hwarandra. Men hwilken städ-
 ning och hwilket skick till kropp och sinnen
 wisade sig icke redan hos dessa små! De go-
 da oskyldiga anade icke ännu deras dystra ut-
 sigt för det tilkommande. De kände icke ännu
 sitt bedröfliga öde. Kan hända har för-
 synen walt det till deras sanna wäl. De go-
 da inwånarne af Hamburg och Altona göra
 de fattigare ibland de emigrerade Fransmän-
 nen ganska mycket godt; äfwen de som be-
 känna sig till en alldeles motsatt politisk lä-
 ra. Många upptaga dem i sina hus, der de
 sysselsätta dem med befattningar af alla slag.
 Det är deras sats, att äfwen de som genom
 sitt eget uppsérande bidragit till sin olycka,
 ändock

ändock såsom menniskor och bröder förtjena
värt medlidande och vår hjälp.

Koppornas utrotande.

Nedan i flera Decennier hafwa kopporna,
genom blotta polis-anstalter, varit förwista
utur flera wida åtskilda landskap af södra
och norra Amerika, tillhöriga dels monarki-
ska, dels republikanska stater, alla polisera-
de och drifwande handel, utan att skeppsfart
och rörelse genom berörde anstalter det min-
sta lidit. Och då jemwäl de fria nord-ame-
rikanska staterne innebegripas härunder, fin-
ner man lätt, att denna helsosamma werkän-
ide kunnat åstadkommas genom något wäld-
sam samt twång öfwer invånarna, utan twertom
genom deras fria medgifwande och tillhjälp.
Länge har erfarenheten så wäl i Amerika,
som på några bar och landskap i Asien och
Afrika, ja i sjelfwa Europa (på Majorca),
bestyrkt att detta företagande lyckas; och der-
till hafwa många ansedda, större delen beda-
gade och erfarna Läkare, i norra och södra
Amerika, England, Frankrike, Holland, Ita-
lien, Spanien, Sverige, Sweits och Tyss-
land, högeligen påstått och förswarat möjlig-
heten att utrota koppsmittan. Allt hwad jag
här anfört hoppas jag igenom mina, nu re-
dan i tretton år bearbetade samlingar i före-
warande ämne, framdeles kunna utförligen

bewisa. Emedlertid fortfara dock ännu många tyfka läkare, icke allenast at bestrida utförbarheten af ett så wälgörande werk, utan äfwen att påstå en absolut omöjlighet möta alla företag i detta ämne. Jag kan nu meddela den siffade underrättelse, att Amerikas Geograf, Professor Ebeling i Hamburg, har försäkrat sig Hela, ifrån sina Amerikanska wänner inhämta omständliga berättelser, om de i deras werldsbdel widtagna anstalter till koppornas utrotande; och att sedan göra dessa berättelser bekanta i wårt fosterland. Erfarenhet och historiska bewis öfwer denna wigtiga omständighet, blifwa här med flit så wisligen ignorerade, medaa man deremot så mycket resonerar å priori öfwer saken. Jag får härmed ännu ytterligare påminna den förtjenta Herr Ebeling, om uppsyllandet af ett löfte.

Nesan genom Danmark.

I Kiel.

Reinholdt och Ehlers. Baden, Coopmans och Latinet. Medicinska Fakulteten och Studenter. Demongeom. Sabricius. Gymnasit.

I Kiel leswa Reinholdt och Ehlers i broderlig samdrägt och wänsskap, ehuruwäl den sednare förlorat i åhörare genom den förra, som är sednare ankommen; och ehuru den enas

filoso-

filosofiska lärebbyggnad är högst olif den an-
 dras. Reinholdt njuter i Kiel, såsom Lärare
 och menniska, samma bifall och samma all-
 männa aktning som tillförene i Zena. I
 Köpenhamn der man måste vara Kantian, för
 att icke af en mängd ynglingar blifwa beklagad
 eller småbad, önskas högeligen att Rein-
 holdt måtte antagas till Professor wid der-
 warande Universitet. Det är blott skada att
 de der studerande Norrmän, och jemväl en
 del Danskar, i början sällan förstå det Tyska
 språket. Af denna orsak sann jag äfwen att
 vår Tyska Moldenhauer, som är Teolog,
 höll alla sina föreläsningar på latin, och
 var jemväl en af de färdigaste och prydligaste
 talare på detta språk, som jag någonsin
 hört. Den igenom sin moraliska karakter, och
 genom sina förtjenster såsom författare och lä-
 rare lika wördnadsvärda Gubben Ehlers,
 war oaktadt sin ålderdom, och sitt mångåriga
 husliga lidande, ännu munter och werksam.
 Denna medarbetare i stiftningen af den så
 kallade nya, nu mera temligen mogna och
 bepröfwade pedagogien, är Senior för alla
 ännu lefwande neopedagogiska författare. Hie-
 dan 1766 utgaf han, såsom Rector i Sege-
 berg, sin bok och Skolarnas förbättrande; och
 blef på den tiden förklarad för en Swärma-
 re, en Däre, en halst Wansinnig, just för
 många af de förslag, hwilka nu redan län-

ge, och jemwål i flera allmänna Gymnaster, uti åtskilliga Tyska länder med framgång blifwit verkställda. Tyra är sednare låt han trycka en annan för undervisningsverket nyttig bok, rörande språkläran. Ända till närwarande dag har han oafbrutit fortarit att tänka öfwer pedagogiken, att pröfwa nästan alla wigtiga skrifter i detta ämne. Jemwål sedan har han riktat den lärda werlden med förträffliga anmärkningar, öfwer pedagogiska föremål, och har tillika ofta i Kiel hållit föreläsningar öfwer den så swåra konsten, för hwilken de flesta och jemwål de största Tyska Universiteten, ännu icke anslagit en Professor! — Nu skulle wål den hederwärda Gubben icke nyttigare kunna sluta sin jordiska bana, än om han ännu en gång genomarbetade sina hållna föreläsningar öfwer pedagogiken (hwilka jag känner genom en kopi deraf i handskrift), och slutligen utgäfwet dem på trycket. Någon ting mera moget hafwa wi ännu icke sett; och hans system i pedagogiken, hwilket den lärda tidningen längesedan gaf oss hopp att finna allmänt bekant, skulle icke göra wår litteratur mindre ära, än Niemeyer's grundsatser för uppföstran och undervisningen.

Professorn för latiniska wåttaligheten i Kiel, är en ännu mycket ung man, och har genom sin resa till Italien blifwit kännare af Romarnas fäderne-land, deras konstitutioner
m. m.

m. m. Denna Professor är Torkil Baden, son af den ypperliga latinska Stylisten och Professorn för wältaligheten i Köpenhamn. Men så wäl fadren som sonen hålla icke sina föreläsningar på latin; utan den sednare på Tyyska och den förra på Danska språket. Sät- tet att hålla föreläsningar på Latin, så wäl som det Latinska disputerandet och opponeran- det, kommer desutom både i Kiel och Köpen- hamn, och i selswa Upsala, allt mer och mer ur moden.

En Professor i Kiel, Gadson Coop- mans, har mycken styrka i Latinska språket, på hwilket jag hörde honom tala. Han war tillföre Professor i Medicinen i Holland, der han är född. Wid den derstädes förskotta re- volutionen, som war innan den Fransyska, emigrerade han till Danmark. Denna höll äfwen sina föreläsningar i Kiel på Latin. — Det är wist, att om det alldeles kommer ur bruket, att hålla föreläsningar på detta språk, om öfningarna att tala det wid de nedra skolorna och wid gymnasierna alldeles bort- läggas, om de latinska kollegierna och dispu- tationerna wid högstolorna förswinna, och ändtligen äfwen latinska läreböcker och latin- ska examina: så torde wäl de flesta icke anse mödan wärdt at sysselsätta sig med detta äd- la döda språk, utan hellre läsa något af de nyares alster. Den gamla litteratu- ren

ren skulle småningom alldeles försvinna; ingen latinist författare skulle snart ibland oss mera finnas, och ingen skulle förstå honom, om han funnes. Vi äro redan alldeles på vägen till detta läge. — Coopmans har låtit trycka flera latinska poem, hvaribland ett mycket berömdt, som är tryckt i Leiden 1787 och läses öfversatt i Schillers Hören. Simnet är likväl icke annat än en Koppymning. Han hade sjelf ympat Kopporna på ett af sina barn, och det dog af sjukdomen; men han gick ändå hjeltmodigt att verkställa operationen på de öfriga, och behötes nu med framgång. När Kronprinsen af Danmark år 1796 återwände ifrån Krigs-Teatern genom Kiel till Köpenhamn, öfverlemnade han ett Latinist Skaldestycke, hwaraf jag anser det följande på det högsta förtjena Läsares uppmärksamhet.

Vidisti, FRIDERICE! feri dispendia belli,
 Quaeque alias gentes aspera fata premunt.
 Quae furiat, saeva arma fremens, Bellona per orbem,
 Qui durus Mavors horrida bella ciat.
 Aestas quarta videt fidis viduata colonis
 Oppida, et hirsutis arva repleta rubis.
 Area quarta terit tinctas de sanguine fruges,
 Abductis gregibus pascua spreta jacent.
 Cuncta rapit miles praeda spoliisque superbis,
 Et cremat orbata, impia turba, casas.
 Heic fatum desflens jugulati conjugis uxor
 Sustinet in viduo tristia signa toro.
 Heic natos dura sibi raptos morte parentes
 Plorant, et lacrymis lumina fessa tument.
 Heic pueri, heic lethumque patrum fortemque
 Puellae orbae moerentis, horrida bella gemunt.

Pars,

Pars
 V
 Pars al
 Re
 Vae mi
 Fle
 Vae mi
 Illa
 O utin
 Off
 O utin
 Atq
 Saeva
 Ato
 Oppida
 Et
 Frugib
 Qu
 Te meli
 Qu
 Oia T
 Vir
 Vindic
 Du
 Alma C
 Im
 Heic ca
 He
 Heic pa
 Gra
 Peenite
 Ato
 Quata
 He
 Calle
 Mo
 Hac ca
 Ga
 Et Tu
 Te
 Libera
 Et
 MacBe
 b

Pars, elapsa necem vinctis post terga lacertis,
 Victori trahitur publica pompa suo.
Pars alio patriam quaerit sub sole latentem,
 Respicit et frustra rura laetamque suum.
Vae miseris, vox una sonat repetita per urbes,
 Flebilibus reboant aethera larga sonis.
Vae miseris, vox una sonat repetita per agros,
 Illacrymant moesto concava saxa sono.
O utinam miles, posito certamine, Paci
 Offerret cultis pinguis thura focis.
O utinam in falcem gladium curvaret aduncam,
 Atque Fides populis pristina jura daret.
 Saeva alios torvi Martis rabiesque furoique
 Atque invisâ piis matribus arma juvent.
Oppida et innocuis vastent cultoribus agros,
 Et cumulent miseris funera funeribus.
Frugibus humano lactentur sanguine patris,
 Quasque adfert lacrymis lethifer ignis ovent.
Te meliora juvant; Tibi gloria major in illo est,
 Quod, belli resecans germina, pace recludunt.
Otia Tu nobis haec, Princeps care! fecisti,
 Virtutemque tuam praemia magna manent.
Vindice Te, pax arva colit, tutosque colonus
 Ducit araturos sub juga curva boves.
Alma Ceres fundit segetes, et feta recludunt
 Imbre maritali pinguis rura sionis.
Heic campus reboat mugitibus armentorum,
 Heic bellator equus pascua laeta quatit.
Heic pavidæ veniunt ad candida muictra bidentes,
 Grataque, Fioniae munera, mella fluunt.
Poenitet hic nullum duos subiisse labores,
 Atque operi validas adtenuasse manus.
Grata manet merces, et vix accendit olympum
 Hesperus, atque humeris omne quiescit opus.
Colle tendens aliquo circumspicit arva colonus,
 Mox foenus domino grande datura suo,
Huc caram revocans fida cum conjugè prolem
 Gaudia, quae promit pax adamata, canit,
Et Tuâ dum benefacta refert, FRIDERICE! fragrantè
 Te colit infuso prosequiturque mero.
Libera curarum huc properat robusta juvenus,
 Et quatit inculto gramina laeta pede.
Macte animis, vox una sonat repetita per agros,
 Et resonant hilari concava saxa sono,

Macte

Maeste animis, vox una sonat repetita per urbes,
 Et reboant laetis aethera larga sonis.
 Vindice Te, vultu ridet fortuna sereno,
 Nostraque per placidas cymba movetur aquas.
 Quod vigeant sacrae leges, quod jura rebelles
 Contineant turbas, hoc FRIDERICE! tuum est,
 Quod moestis vacuus curis feliciter annos ducat
 Quisque suos, hoc FRIDERICE! tuum est.
 Quod secura Thetis, mundi commercia jungens,
 Classibus aptet aquas, hoc FRIDERICE! tuum est,
 Hinc Tibi quisque probus fidi dat pignora amoris,
 Debita virtuti, praemia digna, Tuae.
 Hinc Tibi quisque probus gratatur pectore toto,
 Exoptatque bono commoda mille die.
 Fac lerves stabilem, PRINCEPS dignissime, pacem,
 Et facias regnis otia longa TUIS!

Många af våra Landsmän som anse sig
 upplysta, betrakta öfningen af den Latinska
 wärskonsten i våra dagar, såsom ett blott be-
 danteri. Emedlertid weta likwäl kännare,
 att man utan prosodi och metrik, icke med
 säkerhet kan förstå och förklara någon enda af
 de Homerska poeterna; och de weta tillika, att
 det bästa och nästan nödwändiga medlet till
 att lära förstå den Latinska poesien, är att
 sielf göra försök deruti. Det wore således icke
 ett oriktigt sätt, att låta dem som siudera
 de Latinska Poeterna, göra små egna försök
 i deras konst, och gifwa dem underwising
 deruti. Jag har personligen varit wittne
 dertill, att Skole-Lärare af eljest grundelig
 kunskap i Latinska språket, likwäl hafwa wid
 förklarandet af Poeterna, af ofunnighet i
 wärskonsten begått så grofwa fel, at swärli-
 gen

gen någon flitig Begynnare i det Gymnasium jag genomgått, skulle hafwa fallit deruti: ty wid detta Gymnasium måste man redan i tredje Klassen gbra sina försökt i Romerska poesien. Man ser af denna omständighet, huru farlig ofunnigheten i detta ämne kan wara: och ingen ting är lättare, då man icke har fullkomlig kännedom och wana af prosodien, än att gbra betydliga mistag i hänseende till staswelfernas tonwigt.

Medicinska Faculteten i Kiel, äfwen så wäl som wid de trenne öfriga Högskolar hwilka jag wid denna resa besökt, nemligen Göttingen, Köpenhamn och Upsala — har flera förträffliga Män. Man kan anföra namnen af Zensler, Weber, Sischer m. fl. Det synes föröfrigt såsom ett särdeles lyckligt öde skulle, till mensklighetens bästa, waka öfwer de Medicinska Fakulteterna i Tyssland, och i allmänhet öfwer de flesta i hela Europa. De flesta Högskolar hafwa utmärkt förträffliga Män i Läkarekonsten. Äfwen på sådana ställen, der Lärarne i de öfriga Faculteterna äro öfwa stieliga, har dock wänligen den Medicinska en eller flera, hwilka äro berömda för den mera aflägsna Allmänheten, såsom goda Örfattare, och för den närmare såsom de bästa praktiska Läkare. Icke desmindre får man likwäl äminstone i Tyssland, allt mer och mer swaga unga Läkare, för hwarje år; och detta

detta skall fortfara i oändlighet, om icke denna människomördande ordning en gång blir hämmad. De komma mycket för unga och omogna till de så widsträckt Medicinska Studierne. Jag har sett exempel derpå wid Iju-Lyssa Universitet. Derpå skynda de allt för hastigt till de praktiska Kollegierna och till Sjuksångarna, hwarefter de genast anse sig stärliga att företaga egen praktik. De tillbringa wid Universitetena blott hälften af den tid som wore dem nödig, för att fullkomligen inhämta sin Wetenskap, jemte alla de Hifunskaper som derunder höra. Examina, hwilka borde hållas offentligen, och Disputationerna blifwa mer och mer lätta, mer och mer opålitliga. Mätte de som hafwa i förmåga att afhjelpa denna olycka, icke försumma att göra det. Man betänke att här icke är frågan om mindre, än privilegierade människomord. I Sverige är pröfningen af Kandidaterna till Doktors-graden utan jemförelse strängare än i Lyssland.

Demengeon är en ganska stärlig Lärare i det Fransyska språket wid Universitetet i Kiel. Han är äfwen Författare till en skrift öfwer det Fransyska uttalet. För några år sedan måste han, för något yttrande som undfallit honom, öfvergifwa Leipzig; och då wandrade han till Danmarks gyllne Stater, detta land deyr alla politiska befäimmelser sammas

wid

wid sidan af hwarandra, och der den wisa
Regeringen lika älskas af menniskor af alla
tänkesätt.

Professör Fabricius war för det närwa-
rande i Paris; tillika med sin Fru. Så
wål i Kiel som Köpenhamn woro många gan-
ska misnöjda med hans bok Öfwer Akade-
mier, hwaruti han talar så skarpt om de
tweenne i Kiel och Köpenhamn. Andra åter,
och ibland dem äfwen Professorer, glädde sig
mycket att en gång en Akademisk Ledamot,
med underskrift af sitt namn, hade wägat up-
penbarligen säga sanningen, (såsom de kalla-
de det) och derigenom till äfwen tyrs åstad-
komma något hjelpemedel emot sjukdomen.
Studenter och jemwål Borgerlige hafwa med
mycken begärlighet emottagit denna för wissa
andra så motbjudande skrift. Jag för min
del måste likwål beklaga, att äfwen en så
förtjent Man som Fabricius, hwilken just
derigenom att han skrifwit sitt entomologiska
system på Latin, har blifwit hela Europas
Lärare, och jemwål kan läsas både i Ame-
rika, Asien och Afrika — att likwål han,
säger jag, så mycket nedsätter wärdet af det
Romerska språket, och bruket att studera det.
Jag will icke här pröfwa hans påståenden och
hans grundsatter: och wåra lärningar och stu-
denter lära antaga dem utan pröfning. Ut-
minstone skall man hädanefter icke utan swä-
right

righet förmå dem, att gdra Latinet till något
 hufwudsafkligt studium. Det synes derföre till-
 hdra en Professor, att icke så förnedra det-
 ta språkets bruk, hwarigenom tillförene alla
 Europas Lärde hafwa lefvt i en litterär fdr-
 trolighet, och hwarigenom man fdr hela
 verdens, kan gdra sig begriplig. Detta
 är wifferligen en ofskattbar wälgerning för
 menniskoflägtet; men är en wälgerning hwar-
 af man nu mera så foga begagnar sig. Om
 också de Lärde sjelfwa icke nedsatte wärdet af
 detta ädla alfwarsammare språk; så lärer
 ändock wårt tidehwarfs lättfönniga och yteliga
 lynne alltförmycket gdra det. Jag har redan
 fdrut i flera skrifter förklarad mina tankar
 om Latinet's studerande, och om läresättet
 derwid; men min röst hafwer warit såsom
 ens ropandes i öknena, och jag har der-
 före walt att hådanefters tige.

Jag har också några nyheter rbrande
 Gymnasitken att tillägga. Uniuersitetet i
 Kiel har, till de studerandes underwisning i
 yoltigerande, antagit en Neger som ätfdlit
 en främmande Konfideridare, och som hunnit
 till en owanlig grad af fullkomlighet i sin
 sak. Här will jag äfwen iakttaga tillfället
 att nämna, hwad min erfarenhet sagt mig om
 Gymnasitkens framsteg i Danmark och Suer-
 ge. I de flesta städer, der man har lågen-
 het att få utländska böcker, och der jag hade
 tillfälle

tillfälle att efterfråga, blef jag underrättad
derom att Gutschmuths gymnastik för Ungdom
(som är tryckt 1794), och ända till hans
bok om Ungdomens lekar till Kroppsöfning,
(som är tryckt samma år, då jag reste) —
redan fanns fringspridda här och der i fami-
lierna; och att ynglingarna i privata upp-
fostrings-inrättningar, på många ställen blif-
wa underwiste och öfwade af föräldrar och lä-
rare, efter Gutschmuthska Gymnastiken. Af
alla de gossar och ynglingar, hwilkas gym-
nastiska konst jag har haft tillfälle att betrak-
ta under denna resa, woro Hofprædikan-
ten Christianis läringar i Köpenhamn, de som
hunnit längst. Men i synnerhet woro Landt-
Skadetterne i Köpenhamn mycket för sig komna
i voltigerande. Det är werkligen beklagligt,
att den så kallade Encyclopedien öfwer
Kroppsöfningar af Vieth i Dessau, har ge-
nom försummande af recensien blifwit i Tysk-
land så fåga, och längre upp i Norden all-
deles intet bekant. Jag har icke funnit
hwarken i Danmark eller Sverige, hwarken
wid de allmänna Läresäten, eller wid de
Kongliga Kadett-Akademierna, att man bi-
bragt ynglingarna andra kroppsöfningar, än
rida, dansa, säkta, voltigera, och på några
ställen jemwät sinna. Man får anhålla
hos de allmänna Läro-inrättningar i Tyskland,
wid hwilka de gymnastiska öfningarna sträcka
sig

sig till högre fullkomlighet, att de behagade gifwa sig tillkänna för allmänheten, för att i detta hänseende tjena till mönster och efterdomme. Det förstås att här icke är fråga, om annat, än blott rida, fäkta, dansa &c.

Sörsta Åsynen af Hafwet. Wår wagn störtar.

En god beskedlig man, som war wån af barn, wille förskaffa oss ett nöje, och förde oss derföre — oaktadt wi i alla fall innan fort skulle se hafwet, öfwer hwilket wi måste färdas — till det så kallade Dänisch-Neuhof, en stor trågård, för att wisa oss Sjersjön, wid hwilken trågården är belägen. En af oss, som ännu aldrig hade sett dyppna sjön, blef starkt betagen och stod såsom bortförd och förtrollad, när han ur trågårdens dystra skog framträdde såsom på en amfiteater, och så nu så hastigt och så oförwäntadt se för sina fötter — det omätliga hafwet, och på andra sidan — intet land mera. Sjön war alldeles stilla, ingen wäderpust rörode watten, krystillart ända ned till botten, och dess gränslösa yta jemn och glänsande som en slipad spegel. En stor och ädel bild af själens lugn, af den redligas genompassioner och förebräelser aldrig söndersitna hjerta, då han med glädje och förtröstning ser ut, på andra sidan jorden, till det gränslösa

Isfa bättre lifwet, till belöningens lugnare
land.

Durch trübe Dämmerungen
Dringt er mit Himmelskraft empor zum ew'gen Licht;
ihn schrecket selbst die Nacht am Scheidewege nicht.
Ein Schimmer jenes Heils, das dort am Wonneziel
der guten Seelen strahlt, erhebt ihn zum Gefühl
der Unvergänglichkeit.
Und dieß Gefühl, vor dem das wüthende Getümmel
der Erdenstürme schweigt, das einen ganzen Himmel
stillhetret sanfter Ruh' in edle Seelen gießt,
ist der erhabne Lohn, der aus der Jugend fließt.
Wo diese Gottheit wohnt, blüht Engelseligkeit,
wallt spiegelrein und still der Strom der Lebenszeit
durch Paradiesesau'n. o. s. w.

Det war dessa rader ur Matthisons ypperliga sång öfwer dygden, som det stilla hafwets anblick kallade till mitt minne. Det föll mig ofta in, sedan jag gjort denna resa med sina åtskilliga små sjöfarter, att ingen syn kunde gifwas mera ålskward i hela den wida skapelsen, än en sådan fullkomligt lugn och jenn kry stall-yta, utan att något land kan upptäckas der bakom, helst då man så som här kan hafwa detta skådespel liksom ifrån en amfiteater. Denna syn blir alltid lika hänryckande, antingen de första solstrålarne förgylla wattenet, eller middagen gbr det bländande, eller astonrodnan kläder det i purpur, eller fullmånan i silfwerfärg, med alla på blåa fästet blåswande stjernor. — Lifwål hände mig, när jag sedan en gång frågade en ganska odlad Man, hwarfbre han icke köpt

sig ett landt-gods bredwid hafwet, hwilket i
 min tanka hade varit ett så ypperligt wal,
 utan twertom midt in i djupa landsbygden
 — likwål hände mig då, säger jag, at få
 ett swar alldeles twertemot mitt tycke. Han
 sade sig med flit hafwa walt sin boning, så-
 dan den war, just dersföre att åsynen af haf-
 wet war honom odråglig; och tillade att om
 han än wid sin återkomst till Europa hade
 ägt ett gods wid hafwet, så skulle han med
 förlust hafwa sålt eller bortbytt detsamma
 emot ett annat, som varit beläget in i lan-
 det. Han hade flere gånger rest till Westin-
 dien, och hade en gång haft sin boning på
 Sn St. Croix, der han beständigt i tolf år
 hade ifrån sitt hus haft utsigten åt Atlanti-
 ska hafwet, utan åsyn af minsta land. „Så-
 „dana menniskor,“ sade han vidare, „som
 „antingen aldrig eller litet hafwa varit på
 „wattnet, plåga köpa sig landt-gods bredwid
 „hafwet, och betala dersföre sådane gods, af
 „smak mycket dyrare, än de som ligga län-
 „gre in uti landet. Men det är likwål wist,
 „att utsigten af ett slycke land har wida me-
 „ra omwexling, och mycket flera synpunkter.
 „Kommer man på fassa landet efter en sje-
 „resa af ett fjerdedels år, så finner man
 „detta ousågligt skönt och angenämt: men
 „deremot hafwet — i lugn, odrågligen kalt
 „och enahanda; och i storm åter ryssligt och

„i högsta grad affkyrdt.“ — Det är på det sättet man här i lifwet slutligen kan blifwa lifsbjd wid allt hwad man i början funnit behagligt. De föremål som någon tid hafwa intagit och hänryckt oss, och kanske hållit oss i flera timmar fjettrade af förtjusning, blifwa oss en annan tid åckliga och odrågliga. Endast den glädje som följer af ett ådelt hjerta, som kommer af ett rent samwete, och ifrån medwetandet af goda gerningar — endast den är beständig, och öfverger oss aldrig. — Emedlertid upphörde lifswäl wi Novitier aldrig under hela resan, att med mycket ndje betrakta hafwet så wäl, när det war lugnt, som när det war stormigt.

Men lifwet är icke annat än en omwexling af ndjen och bekymmer; och äfwen wi rdnte nu denna sanning. Matten hade öfverraskat oss, och i kolswarta mörkret sdrade wår hyrwagn i en graf af nästan en famns djup, så att hjulen woro uppvända rätt emot himmelen. Det war en lång Kurwagn (om jag rätt påminner mig namnet), det will säga en wagn ungefär så beskaffad, som de otäckta ordinära postwagnarna i Tyssland, blott med åtfyllnad, att en Kurwagn är ojemförligen lättare. Hela familier, och sällskap af 8 till 10 personer, blifwa öfweralt i Danfka Staterna med mycken skyndsambet

C 4

förda

förda på sådana wagnar, hwilka likwål dragas af icke mer än twenne hästar. Hwarfbre antager man icke bruket af sådana wagnar öfwerallt i Tyskland, till lustfarter för hela sällskap? Jag får likwål tillägga att det bär sig på sådana ställen, der wägarna äro fullkomligen goda och säkra. Ty i annat fall äro dessa Kurwagnar, för sin myckna höjd, verkligen farliga. Det war vår lycka, att denna wagnen på midten af sin längd hade ett ofwanföre betäckt säte; på hwilket alltid en eller twenne personer kunde sitta i trygghet för regn och solken. Wagnen föll således hel och hållen på detta taf eller himmel, och på det sättet blefwo wi, 6 personer, liggande alldeles ostadade i det derigenom blefna mellanrummet emellan tyngden af wagnen och graf-botten. Ingen enda bröt en lem; wi fingo blott obetydliga kontusioner, och några kände olägenheter af fallet den följande dagen i Kiel. Till tröst för enhwar, som af en sådan händelse skulle kunna afskräckas ifrån resor, bär jag deremot anföra, att wi under hela den egentliga resan, som likwål war mer än 500 Tyska mil lång, icke hafwa stjelpt en enda gång, icke heller någon af alla de sju som utgjorde vårt sällskap, warit det minsta skadad, eller hwad man med skäl kan kalla sjuk — oaktadt de ohjggliga wägarna i Tyskland, hwilka till nationens

nationens nesa, med få poliserade länders kunna jemföras — oaktadt de mångfaldiga backarna i Sverige, utföre hwilka inwånarne wanligen fara med en ryslig hastighet — och oaktadt wi hafwa rest i tie hela, och i mer än dubbelt så många halfwa nätter. Likaså lycklig war jag sedan på min resa till Paris, oaktadt wågarne i Frankrike nästan allmänt äro hbgst elaka. Endast på lustfarter skjelpte wi twenne gånger under hela resan. Den andra gången war på Seland, wid Enke-Drottningens begrafningsfest.

Jasperson. Dessauiska Silantropin. Basjedoms Karakter.

J Glensburg leswer Jasperson, före detta Professor wid Silantropin i Dessau, hwilken befattning han lemnade 1785, för att åtaga sig uppfostringen af twenne Danska Grefwar i Glensburg, som war deras fosterort. Han har ock fullbordat detta werk, med en skicklighet och en känneedom som är denna redliga mannen egen. För närwarande leswer han alldeles i stillhet, sysselsatt med undervisningen af några barn, som för detta ändamål besöka honom. I staden war han så litet bekant, att nästan ingen kände hans namn, och så at wi med möda kunde få weta hwarest han bodde. Bene qui latuit bene vixit, war förmodligen hans wal-

språk. Man hade lofwat honom ett under-
 håll för sin lifstid — men - - - . Likväl
 hade han fördenfullt lemnat den wida sörre
 Kretsen för sin werksamhet i Dessau, och lem-
 nat dessa goda ynglingar hwilkas ålstrwärda
 Lynnen (ganska få undantagna) jag icke ännu
 utan rörelse kan påminna mig. Det är en
 verklig förlust för menskligheten, att denna
 så wäl för Moral som Physik så lyckliga in-
 rättning har funnit sin undergång. Det kan
 icke annat än smärta en hwar som ålskar
 sanningen, att se med hwilken öfwerdrift,
 med hwilken smådebitrer öwidhet och swart
 orättwisa en för detta Medarbetare wid den-
 na anstalt har sökt offentligent förnedra den
 samma, och så till sägande ända i grafwen
 skymfa den. Jag har redan för tretton år
 sedan inför allmänheten talat till denne in-
 rättnings berdm, och jag underskrifwer ännu
 i dag allt hwad jag derom har sagt. Jag
 har sedan den tiden sett så många uppfostrings-
 anstalter, och deribland de förnämsta både
 inom och utom Tyskland: men jag tycker
 mig icke hafwa funnit någon enda, der yng-
 lingarna i allmänhet warit i sedligt asseende
 mera goda, med sundare kroppar och mera
 sliktighet; jag tillägger äfwen, mera nitful-
 la att använda egen estertanka, och med
 bättre öfning. Därför wet jag intet ställe, der
 de haft mera språk-kunskap, och mera sak-
 kännedom

Kännedom öfwer samtiden. Jag iakttaget detta samma tilfälle att säga, huru afstyward öfwen den så kallade Leswernesbeskrifningen öfwer Basedow, i alla afseenden är: denna har sin uprinnelse af en ännu mera öwärdig författare, hwilken så djupt förnedrar denna Man — som wissertligen hade stora fel, men ock tillika stora dygder. Denna Leswernesbeskrifning öfwerdrifwer nästan allt, och föreställer det under alltför mycket swarta och förhålliga färger. Den ändatill härleder allt hwad detta stora hufwud företagit sig, arbetat och verkställt — ifrån elaka och moraliskt orena källor. Detta är icke enligt sanna förhållandet. Så wäl jag som flera ibland Basedows bekanta hafwa hos honom upptäckt sådana drag af ett ädelt hjerta, en ren godhet och en oförsjälld sedlighet, som icke kunna misstänkas — och wi hafwa ofta upptäckt dem, midt under de wilda stormarna af hans öfwerifningar. Jag har känt Basedow liksom wäl som Författaren till den nämnda Leswernesbeskrifningen, och till äfwentyrs ännu bättre; jag har längre tid än Förf. följt honom med min uppmärksamhet; jag war hans Ammanuens, och bodde öfwer hans rum; i två och ett halft år har jag dagligen sett honom; jag blef af honom liksom förolämpad som Förf., och wida starkare; jag blef af honom formeligen mishandlad i flera människors

niskors närwarelse, på ett sätt som ingen annan någonsin blifwit det. Medan han ännu lefde hade jag kunnat inför allmänheten angripa honom, och tilläfwentyras hade jag jemwäl bort det: men hans aska hwile nu ossörd! Hwilken tillhör det wäl, at inför hela allmänheten upptäcka äfwen de werkliga swagheterna i husliga och enskilda lefswernet af en Man som icke mera kan försvara sig? Swad namn skall man då gifwa den, som icke nöjd dermed, söker för enskilt hämd att offentligen beröfwa en af liden människa, ända till hela hans sedliga rykte och ära? — När redan all afund och alla dessa så kallade lefswernes beskrifningar länge warit förgåtna, stola Basedows omwärderliga bemsdanden och oddbliga förtjenster af samtid och efterwerld — då stola de, säger jag, njuta rättwisa och aktning. Der är wist att offentlig orättwisa, öfwerdrifna och osanna anklagelser emot personer och inrättningar som icke meras finnas — dessa skamlsheter äro för grofwa, för att icke reta hwarje rättfinnig till hämd.

Danfke Adeln och de Frigifna Bönderna.

Jag lärde att känna många förträffliga personer ibland den Danska Adeln, som i allmänhet wäl är att anse såsom en af de mest aktningswärda och mest kloka Korpsen i hela

hela Europa. Det har synts mig wara af ren godhet och oegennyttig wälwilja, ätskilliga godsägare winlägga sig att befordra sina bönders frihet och wälstånd. Denna folkklaf har efter upphäswandet af rättigheten att hafwa lifegna, synbart blifwit icke allenast mindre eländig och fattig, utan ock gladare, flitigare, werksamare. De Bernsdorfiska bönderna, hwilka redan ifrån längre tid hafwa warit fria, och hwilka äro boende nära intill hufwudstaden, komma år ifrån år i mer och mer wälstånd. De hafwa upprest en enfaldig minnes-wärd af ridd sandsten, tätt in wid landsvägen, åt sin befriare, hwilken war den första som i Danmark gifwit detta ädla exempel. Det är wist att detta uttryck af tacksamhet, synes i werkligt wärde utplåna glansen af så mången årestod.

I Sverige äro bönderne på intet ställe lifegna, eller glebae adscripti. De äro ock så derföre rent af en motsats till de Danska, ända hittills på några ställen så treffa, så karakterlösa, så nedslagna, så halfdjuriska.

En Saks-storm.

Swer lilla Bält, ifrån Naresund till Affens, hade wi seglat med sakta wind, på en och en half timme; men på stora Bält tillbragte wi öfwer tio timmar. Wi afgingo ifrån

ifrån Nyeborg om middagen wid fullkomligen klart väder. Solen sken så starkt, att man icke utan att bländas kunde se åt den sidan, af hafvet som låg under hennes dåvarande ställning. På eftermiddagen öfverdrogs Himmelen hastigt med swarta hotande skyar, och astoneu förbyttes till en kolswart natt. Det i bdrjan aflågsna dundret, rullade allt mer och mer nära. Blixtarne lyste omkring med allt mer och mer bländande glans; och deras återsten i hafvet som i bdrjan war stilla men sedan bléf upprördt, gäfwö ett skådespel som icke kan beskrifwas! De angenåma säfta windarna hwarmed wi gått ifrån land, förwandlade sig hastigt till starkare, och innan fort till en mer och mer förfärlig tjutande orkan. Wågorna siego högre och högre, och redan betäckte hwita skummet den fort förut så spegeljemna, och af de uppstigande skyarna kolswarta wattenytan. Lågwerk, mast och segel knakade och stetos. Styrman och Matroser hwimlade om hwarandra under oöfberligt arbete och starka strik. Nu swäfwade blixtarna och dundret midt öfver wåta hufwud. Wi stodo som i eld, och ögonen fördrogo icke stenet. Ingen slup war wid fartyget, på hwilken wi kunnat bergas, om Ljungelden hade förkrossat masten eller det lilla skeppet. Wi hade af okunnighet i sjöfärd urakflåtit att fordra, att en mindre båt skulle
 föras

fbräs bakester fartyget. Lätt efter hvaran-
 dra slogo de digra wågorna öfwer våra huf-
 wud; det bittersalta sjöwattnet fyllde våra
 munnar; och våra kappor och hattar blefwo
 genomvåta och dryppande. Ändtligen kommo
 wi landet helt nära, då på en gång den
 egentliga faran öfverraskade oss, i en stund
 då wi trodde oss redan säkra. Helt oöf-
 väntadt upphäfde sig en ny ännu häftigare storm, som
 i hwarje ögonblick hotade att med öföfärlig
 styrka slunga det lilla fartyget emot stranden,
 och sönderslå det i splittror; under det dun-
 dret oupphörligen knallade öfwer våra huf-
 wud, och blixtarna omgäfwö oss likt en luft-
 krets af eld. Jag kan här icke beskrefwa
 sjömannens buller, deras arbete, deras otro-
 liga styrka och skyndsamhet. Alla segel må-
 fte i ögonblicket refwas; eljest skulle fartyget
 hafwa krossats mot den högga träbryggan wid
 landsfignings-stället wid Corfö. Lotsarne ro-
 pade ifrån denna brygga till föraren af vårt
 fartyg, hwilket stenet af ljungeldarna wisade
 för dem. De meddelade råd och ingäfwömod.
 Med mdda och nästan öfwermensliga krafter,
 lyftades ändtligen folket att nedfälla seglen
 wid råtta ögonblicket. Wi okunniga kunde
 icke i det minsta wara till deras hjelp.
 Anappt kunde wi bewara våra hufwud för
 de tunga nedfallande stängerna, och de af
 windarna omkringsflängda tägen. Matroserna
 kunde

kunde i denna nöd icke mera hafwa affeende på oss, och det lilla fartyget hade ingen kast, ingen vrå, der wi nu skulle kunnat gånna oss undan de hotande slagen, och der wi nyss förut kunnat betäcka oss emot den allting öfverstöljande vågen. Wi blefwo derföre äfwen utan stonsamhet kastade fram och tillbaka på däck; och hade möda att hålla oss fast wid allt hwad wi först kunde kringfatta, för att icke wråkas i böljorna. — Lindtligen woro wi så nära att Lotsarne nådde det till dem utkastade tåget, och slåpade oss till stranden. Wi gingo i land. Huru glada woro wi icke, när wi förda wid handen ifrån skeppet, der wi nu mera, liksom druckna, näppligen med tågwerkets tillhjelp förmodde hålla oss upprätt — rödde den fasta marken med våra steg; ehuru nu jemwäl denna tycktes swaja under fötterna. Åh, jag hade welat nedfalla och kysa jorden, wår älskade moder. Men en stilla tacksamhets suck, steg opp till Häddaren som bor högre än stjernorna der öfwan. Så majestätiskt förfärlig som denna rysliga natt på hafwet, och sedan wid fallen af twenne floder i Swerge, wid Trollhättan och Elfskarleby — så majestätiskt förfärlig har jag ännu aldrig sett naturen; och så hörde jag ännu aldrig röstern af honom, som ur försörelsen framkallar lifwet, och i hwilkens omätliga Rike icke finnes någon fullkomlig ödd, men blott förwandling.

Och likväl måste den fara wi öfwerstått
 vara ett intet, emot en storm på wida werls-
 hafwet, emellan klippor, eller i neiden af en
 bergig strand, i en kolmdrk natt, utan him-
 mel och utan stjernor. Men en sådan had-
 wi aldrig sett. Det war dersföre, sedan wä-
 dan war öfwer, en glädje för oss, att hafwa
 pröfwat en mindre sjöfara. Wi wiste icke
 då, att oss förestod wid hemfarten en winter-
 storm ännu swårare att uthårda, på detta
 samma ställe. Med hwilken förndjelse sågo
 wi icke när wi wakenade den följande morgo-
 nen, ifrån fönstren i vårt sofrum, detta wate-
 ten glimmande emot morgonsolen, utan land
 på andra sidan, och jemt och glatt såsom
 ytan af en slipad krystill. Huru mildt och
 wänligt syntes den nu icke se emot oss, den
 na samma sjö, hwilken om aftonen förut
 tjutande hotade att sluka oss i sin dystra böl-
 ja, och förefom oss såsom en omätlig, alltid
 öppen graf för hela skapelsen. Ifrån dessa
 fönster sågo wi sedan, i twenne hela dagar
 med förtjusning detta stora och nu mera all-
 tid stilla angenäma watten.

Uppförande af twenne Resande.

När wi en morgon gingo ut på gården
 wid vårt boningsställe på Corför, funno wi
 att det ena fram-hjulet felade till wår rese-
 wagn; och arefn uppstöddes af ett undersatt
 bråde.

bråde. Jäte långt derifrån stod äfwen fjellswa
 hjulet, lutadt emot en wägg. Wi kunde icke
 se förlära denna händelse, och uppsökte der-
 före drängen i huset, af hwilken wi blefwo
 underrättade om själjande. Twenne resande
 — det wore öfwerföddigt att säga af hwilken
 nation — hade om astoneu förut framkommit
 till stället, med en wagn på hwilken det ena
 framhjulet war krossadt. Wi hade icke sett
 dem, och de icke heller oss; än wändre hade
 wi talat med hwarandra. De hade helt bit-
 tida på morgonen utlemnadt sitt hjul att la-
 gas; men wille ändock, innan det hann blif-
 wa färdigt, göra en lustfart för att betrakta
 den fringliggande neyden. Jag anmärker ännu
 en gång, att det war icke en nödwändig
 resa, utan blott en lustfart de wille göra.
 De hade då utan widare omständigheter, och
 med den älskwärdaste otwungna rådhighet, med
 egna händer astagit vårt hjul; men derwid
 tillika låtit axeln falla emot marken och
 afbrytas. Wi hade derföre nödigt att
 sticka vår axel till en by-smed, hwilken för
 våra penningar hotade skadan. Drängen ha-
 de sett de twenne herrarnas företag, och sökt
 hindra det; men hade fått till svar: „God
 ,,dam! Lig, Dumbhuswud. De resande som
 ,,äga wagnen sofwa förmodligen ännu; och
 ,,wi wilja betala dem, för det wi bruka hu-
 ,,let.„ — De wore redan bortresta, när wi
 blefwo

Bleswo underrättade om händelsen. De hade icke heller tagit minsta steg för att göra sin ursäkt, ehuru wi länge wärit uppligna och befunno oss wid huset, när de återkommit ifrån sin lustfart.

Sölder af Ware-Sörbud.

Wåra Koffertar bleswo visiterade både wid Corsör, Köpenhamn, Helsingör och Kallenborg, så wäl wid fram- som återresan, och således sju gånger på den enda den Seland: af den orsak att det i Danmark gifwes Ware-sörbud, och följakteligen smygghandel. De Danska Tullbetjenterna och Wisitadrerne äro likwäl wida mindre obyssade och barbariska än på många andra ställen. En af de större hamnarna war jag sjelf åsyna wittne till följande händelse. En af Landets barn kom på ljusa dagen tillbaka ifrån en resa. Jag hade redan gjort hans bekantskap, och han hade förtrott mig sitt uppsåt. Han hade för egen räkning hyrt ett litet fartyg, och deruti förde han ett par hästar af sällsynt slag och skönhet, sådana hwaras man alldeles icke hade någon afwel i hans fädernesland. Han hade tillika en förträffelig, på hans hemort swartlig wagn, och nya präktiga betsel och selar. Allt detta hade han köpt i ett främmande, wida aflägsset land; och det war strånegeligen förbjudit att införa sådant i fosterlandet.

det. Ingen kunde wara bedragen derpå. Alla fände strax hela rusningen för utländsk. Tullbetjeningen och en mängd af annat folk stormade till stället, gjorde buller, hotade med konfiskation, pligt, straff ic. ic. Sigaren satt helt kall och stilla. Han hwistade blott några ord till Wifitadrernas förman, och till en Jude: och sade högt till den fringsstående folkhoppen, att han hade köpt alltsamman för en wis hög persons räknung; oaktadt de verkligen woro för ingen annan än honom sjelf. Han angaf derpå något namn, som wäckte respekt hos hoppen, och sade sig genast skola gå til denna person. Uppsyningsmannen wid Tullen och den nämnda Juden gjorde honom sällskap. Innom några ögonblick kom han tillbaka, och for sedan med både hästar och wagn, helt osörd på sitt gods som war beläget långt ifrån hamnen. Det hade kostat honom två Louisd'ors att göra sig qvitt hela håren af betjenter och wifitadrer. — Detta är blott Ett af de Tusende exempel som dagligen förefalla i alla hamnar, på alla gränsorter, wid alla stadsportar, alla tull-ställen. Den edswurna tullbetjeningen låter nästan alltid besticka sig, stundom med det minsta lappri, med några slantar. Alla slag af förbudna waror insläppas af dem i större och mindre quantiteter. Lindamålet blir således, ty wår, aldrig wunnit; men en främling, en inhems

Inhemskt klypman, och en hvar af landets inwånare, blir undersökt såsom en tjuv; hans förfert och knyten blifwa upprisna och genomgräfsda; han blir mistänkt, uppehållen, och ända till bemött med ohöflighet, om han icke vill gifwa penningar. Detta är en oundwisklig olägenhet som åtföljer ware-förbud; och är en olägenhet som verkligt förtjenar att beklagas. Men den hufwudsakligaste olyckan är ändock utan twifwel, den förderfliga inflytelse som allt detta måste hafwa på inwånarens moralitet och redlighet. Jag påminner mig här en moralisk sentens, som jag någonstads har sett på wers; „Den som älskar en enda last, älskar redan alla; den som öfwerträder en enda af dygdens lagar, wanhelgar genom denna enda jemwål alla de öfriga i sitt hjerta.“ — Edswurna Embetsmän och Borgare, Präster, Lärare, *) Pietister (man har exempel af alla klasser) antingen bestickta Bistadsbrerna, eller förstå på det listigaste sätt förddla de förbudna wærcorna, och öfwerträda derigenom uppsåtligt Regeringens bud och Landets lagar.

Warningar m. m. tjenliga att bilägga en bok öfwer Simnings-Konsten.

På Corsör foro wi i en liten båt långt ut på det djupaste af en wik, der haj-fiskar

D 3 och

*) Swersfättaren återoppar sig häruti blott att original, och tror för öfrigt att det endast är en Danmarks Färskalgr.

och andra hafs-rofdjur, hwilka wanligen anfalla de simmande, enligt invånarnas försäkring icke plåga wisa sig. Wi som nu för första gången badade i hafwet, trodde oss märka, att man med mera lätthet finner i det salta wattenet än i det söta, och att det förra mera uppbär kroppen, hwartill de physiska orsakerna äro bekanta. Jag gör följande berättelse, endast för att meddela ett råd åt oersarna simmare. Två af oss hoppade på en gång, och ifrån samma sida, ur båten, hwilken derigenom fick en så håstig studsning, att den dref bort ett långt stycke på wattenytan, hwartill desutom äfwen vinden war behjelpelig. Den ena af oss war stark simmare; men kunde ändock icke rått snart upphinna farkosten. Derjemte war den person som förde årorna en ganska officiell sjöman, och en af oss skulle helt wist hafwa omkommit, så framt wi icke till vår lycka hade brukat ett uddigt försigtighets-mått. Wi hade köpt ett rep, hwaraf wi fastade det medlersta mycket stadigt wid båten, och togo sedan, hwar sin ända, som wi fastbundo omkring skuldrorna, under ena armen och öfwer den andra axlen. Derigenom drog båten oss efter sig; och wi hade jemmwal, om wi blifwit uttrötade af simningen, med repet funnat släpa oss fram till farkosten. Man finner således att bruket af rep wid badning är att

refome

rekommendera. Om råget är nytt och af god hampa, så kan man nyttja det ganska fint; och blötes det förut i olja, är det så mycket bättre.

För några år sedan företog sig en yngling att simma i en segelbar flod, bredvid en båt hvaruti ett sällskap wille fara öfver floden. Han war rast och hade ofta summit mycket längre men likväl endast med strömmen. Man hade tillsagt honom att han borde sliga i wattenet långt öfwanöfver den tunga farkosten! Detta gjorde han öfwen; men icke dess mindre förde honom strömdraget genast rätt bredvid båten, förbi den samma, och sedan allfort snedt utför floden. Man bjöd till att hinna honom med båten, men för gäfwes! Roddarne woro sjömän till handverket, och kunde afstås af nya; de arbetades af alla krafter, men kunde icke hinna den simmande. Lyckligtwis hade denna ynglingen öfwat sig, att bestå stilla liggande på ryggen hålla sig uppe öfwer wattenet (en öfning som är högst ickewändig!) och på det sättet hwilade han så ofta armar och ben begynte att tröttna, och andan att förloras; men blöf också under detsamma drifwen af strömmen allt längre utföre. Jag såg på affkud hans kämpning emot wattenet och bdden; men kunde icke komma till hans hjälp. Ändtilligen hann war hjälte den andra stranden, men

alldeles utmattad. Der war swårt att upp-
 klättra, och han hade inga krafter mer, att
 längre åtfölja strömmen. Men der stodo till
 hans lycka några buskar wid hwilkas grenar
 han höll sig fast. Hade båten som skyndade
 efter honom, kommit några ögonblick sednare,
 så hade han redan varit sjunken i djupet. —
 Hade denna simmare, såsom wi, bundit ett
 tåg öfwer skuldrorna; så hade han utan fa-
 ra kunnat taga sin kosa wid sidan af farkos-
 sten, eller framför den samma. I faran
 hade han då delat af andras, dels af egna
 krafter kunnat dragas till båten.

En gång badade sig några karlar i den
 regelbara delen af stoden Mayn, på ett ställe
 der denna wrider sig omkring en udde, och
 derigenom wänder sitt strömdrag åt andra si-
 dan. Strömmen fattar den ena, och förer
 honom ett långt stycke utföre, mer och mer
 emot den andra stranden. Om han icke för-
 ut hade öfwat sig att hålla sig på wattenet,
 stillaliggande under en hel timmas tid; så
 hade han drunknat. De andra som utgjor-
 de hans sällskap, och som äfwen woro öfwa-
 de i konsten, hade intet medel att hjälpa honom
 ur detta läge. — Med ett ord: man kan icke
 nog ofta wara unga simmare för dum-
 drislighet och oförsigtighet. Jag tog också der-
 för tillfället här i akt. Jag har under
 denna resan på nytt kommit i erfarenhet
 af

af så mycken dåraktig wågsamhet i wattenet!

Om det således åfwen för goda simmare är en nödvändig försigtighet, att under badande vara försedda med ett tåg, sådant som jag beskriswit, och om lärare i simningskonsten själaktligen borde låta sina lärlingar betjena sig deraf: så synes denna omtänksamhet vara ännu mera oundgänglig för personer, som alldeles icke äga denna konst! Teologen Wölffing, en Man af mycken försienst, ett ypperligt huswud och det bästa hjerta, föll en gång under badande ner i en djup håla uti floden Meise, under det han wadade helt obekymrad fram i denna flodens grunda men tillika grumlige watten. Alldeles oförmodgen art simma, sjönk han genast till botten. Jag såg hans händelse ifrån ett litet afstånd, och sprang, enligt den allmänna menckliga pligten, hastigt efter honom ned i wattenet. Ingen simmare mera fanns på stället; och jag förstod icke rätt wäl sättet, att under simning uppdraga ur wattenet en menniska som icke kan simma. Denna konst är en ibland de swåraste, och fordrar att man noga känner wissa handgrepp och försigtighetsmått. Det wore önskeligt att de som äro mästare af allt detta, wille genom trycket göra deras konst bekant för allmänheten. Den borde sedan öfwas

wid uppfostrings- anstalterna, hwarwid' en
 verkelig finmare likväl borde tjena i stål-
 let för den som man ponerar hafwa fallit i
 wattenet, utan att kunna hjälpa sig. — Hvad
 mig angår, då jag wille upphjelpa vår go-
 da Teolog, fattade jag honom framtilt i
 begge armarna, och det war oriktigt. Han
 deremot som war i dödsångsten, och starkare
 än jag, stot sig ur mina händer, och fattade
 mina egna armar så hårdt, (såsom wanligen
 tillgår wid sådana tillfällen) att jag icke
 kunde göra dem lösa. På det sättet kämpa-
 de wi, såsom förtwiflade, stundom under,
 och stundom litet öfwer wattenet. Jag trodde
 mig redan förlorad, när jag ändtligen ly-
 fades att blifwa lös, och omwände min man,
 fattade honom bakifrån, (hvilket war riktigt)
 först i den ena, och sedan i begge armarna.
 På det sättet stöt jag honom sedan framför
 mig åt den grundare stån af wattenet, till
 des han ändtligen med uppburit hufwud kunde
 stå på bottnen. Men nu war det åter jag
 som behöfde räddas. Alldeles saklös sjönk
 jag tillbaka i djupet. Jag förmodde nu
 mera med möda hålla mig uppe i wattenet,
 än mindre finna åt stranden; ehuru jag
 många gånger nyss förut hade på det sättet
 öfwerfarit detta ställe af strömmen. Kort!
 wi hade begge nära förgåtts, eller åtminsto-
 ne jag med wiffhet, om icke den goda wöif-
Ang

fing, för hvilken jag war ofkänd, hade åter
 med lifsfara fligit ner i djupet ända till
 halsen, ehuru nyss undkommen öfver, och
 rått mig yttersta spitsen af sitt finger, med
 hvilken jag lät draga mig till grundet.
 Men jag hade nästan under hela operationen
 varit med hufwudet nera i watten, och un-
 der den olyckliga som jag wille rädda. Jag ha-
 de derföre flukat mera watten, och war me-
 ra ur andan än han. Framkommen till
 stranden, sjönt jag derföre wanmäktig ner,
 och war någon tid derefter sjuklig. — Exem-
 pel plåga verka mer på den obetänksamma
 ungdomen; och jag har derföre anfört dessa.
 Wanligen äro de som lärt sinna af sig sielfs-
 wa, utan formelig underwisning, om de
 handgrepp och försigtighets-mått, som dertill
 fordras — wanligen äro sådana, säger jag,
 mera obetänksamme, än de som blifwit konst-
 till måsigt lärda af goda mästare.

Det är oförlätligt att icke ungdomen all-
 jag männeligen indfwas och underwisas i denna
 konst. Jag undantager intetdera könnet. Glic-
 for kunde derwid betjena sig af ett slags
 tnet, flådnad som wore inrättad efter behofwet,
 eller också underwisas på ställen der de af in-
 gen kunde betraktas, och af personer utaf de-
 ras kön. Så kallade Galorinnen, eller salt-
 sjuderstor ifrån Halle, wore de tjenligaste
 att antagas till sådan underwisning. — Men

i syn

i synnerhet är det underligt, att så wäl Skolar och Uniwersiteter, som andra inrättningar med öfwerinseende och befäl, ännu i vårt tidehwarf så allmänt och så obeständt förbjuda badande. Det synes riktigare, att i desz ställe anwisa och undersöka badningsställen, som wore tjenliga och säkra, men äfwen tillräckligt stora och djupa. Dessa stället börde sättas under wård och upseende af offentliga mästare i simnings-konsten, och de derwid nödwändiga dietetiska försigtighets-reglor börde genom allmänna skrifter göras bekanta. Man förbjuder att simma, emedan det kan föranleda olyckor; och af samma anledning börde man då äfwen förbjuda ridning, åkning, klättring i träd ic. ic. — och allt detta är likwäl ganska nyttigt. Jag war i Jena 1780, och man hade då förbudt Studenterna wid straff att öfwa badning. Följden war, att de icke wägade bada på de nära belägna ställen, utan gingo långt bort för detta ändamål, hwarigenom hände att de mycket warma kommo till stället der de stego i watten, och att faran, som man wille undwika, fördubblades. Stundom badade man äfwen under mörkaste natten i förstaden. Med ett ord: förbudet hindrade icke simningen, men gjorde den endast farligare.

Jag kan beskrifa min satts utur en bok af en lärde mästare i denna konst. Den är

af

af Oronzio de' Bernardi, och trodt i Neapel. Han talar om de wilda folkslagens skicklighet i sinning. Ingen ting affrätter dem, säger han, hwarken faror, eller storm, eller affstånd. De simma alldeles otwungit såsom de wandra på marken. De mdda sig icke, de arbeta icke, de blifwa icke maklösa. De sätta sig på wattnet, och hwila i all stillhet. De simma åfwen helt tyft, och komma likwål fort. Det är en nesa för Europeer, att de icke allenast äro så långt ifrån dessa barbarers konst, utan åfwen äro nog ofunniga för att frukta densamma. Föräldrar och lärare förskräcka sina barn för wattnet, så att de knappt wäga nalkas det, o. s. w.

Med oförsigtighet kan man drunkna, åfwen wid tillfällen när icke den mindsta anledning är att frukta det. Man wisade mig i Swerge ett ställe, der en Adelsman i sin wagn med twenne unga och stygga hästar, som han icke förskätt handtera, hade siertat utföre en brant strand ner i hafwet, som der war ganska djupt. Man har sedan, såsom mig berättades, icke igenfunnit det minsta efter denna olyckliga färd. Det war händt wid klara dagen, och under åsyn af många menniskor.

För simmare föreslår jag att nyttja Gutschmuths lilla lärebok i sinningskonsten; och anföre tillika ett ställe ur Wedags hand-

handbok öfver uppfostringen af yngre barn,
tryckt i Leipzig 1759, sid. 134, 139. Han
säger der ibland annat: „En god simmare
„bör icke allenast kunna simma långt, utan
„och på alla möjliga sätt. Att simma må-
„ste för honom vara likaså mekaniskt, som
„att gå. — Tag en sådan människa, och
„kasta honom i watten, medan han sofver,
„midt på det största djupet; eller bind hans
„händer och hans fötter, och wältra honom
„i en flod: han skall ändock icke drunkna.
„Hvilket företräde har icke en sådan fram-
„för andra människor, hwilka wänligen sjun-
„ka såsom bly till botten. — Det bör
icke förbigås, att Wedag war sjelf en ypper-
lig simmare, som personligen kunde verkstäl-
la hwad han lärde.

Till att wara fullkomlig mästare af
watten, och till att der kunna dwäljas med
samma trygghet, som ett hwart kreatur i sitt
eget element, fordras att man der wäner sig
wid alla möjliga lägen och riktningar. Det
är blott okunnige som anse sådana öfningar
för onyttiga konster och lek. De tjena äfwen
att befordra mera omwexling och mångfaldig-
het i sinningskonsten, hwilket der såsom i all
Gymnastik är att rekommendera. Jag will
här i förthet angifwa så många små särstil-
ta öfningar wid simningen, som jag sjelf,
och simmare af mina bekanta hafwa erfarit,
och

och hwilka icke i de svara nyaste Italienska, Franska och Tyska böcker öfwer detta ämne, äro antednade. Dessa öfningar kunna icke wara swåra att lära, så snart man öfret har förwärfwat sig någon färdighet i att simma rätt och slätt öfwer bröstet och på ryggen. Jag har sett de flesta af dem blifwa verkställda af gossar från tolf till femton år, hwilka twenne år öfret alldrig försökt att simma.

Simma öfwer Bröstet:

Antingen liggande långsträckt, eller halft upprätt i diagonal. Utföre strömdraget, nästan stillaliggande; eller tvärsöfwer det samman; eller emot strömmen. I sådana watten (hwilket är det tjenligaste och det minst farliga för begynnares undervisning, till dess med de hunnit någon grad af fullkomlighet) öfret i sitt was att tästa i simning, dels i hänseende till regelmässigheten, dels till stundsambeten. Dertills till uthärdigheten; att simma med lutning öfwer bröstet, stundom med knutna händer, nu med armarna i kors framför sig, nu i allhanden och den motsatta foten fram eller tillbaka. Öfret, att man simmer rätt eller snedt utföre en strömm, werelwis, Lasta begge hälarne långt tillbaka. Att ta med ena handen framför den andra, werelwis.

wis. Att endast simma till ex. med wens-
 sira handen och högra foten, eller twertom,
 under det man antingen ofta ombytar hand
 och fot, eller fortfar att endast begagna sig
 af samma; likwäl iakttagande att de twenne
 ledamöterna, som icke böra nyttjas, alltid
 hållas fullkomligen orörliga. Att emsewis
 fassa armarna och benen så högt som möjligt
 opp i luften. Att simma blott med ena handen,
 och hålla den andra så högt man kan oppe i
 luften, och så att den alldeles icke blir wät.
 Att simma med en bred och tunn sten, af 6
 till 12 markers wigt, under ena armen;
 eller med en annan lättare sten uppburen i
 luften. Att simma med begge händerna upp-
 satta ur watten, så att endast armbågarna
 röra det; eller också med händerna under watten
 sammanknäppta, utsträckt ifrån bröstet,
 eller lagda tätt inpå detsamma. Att simma
 med blotta händernas tillhjälp, och hålla föt-
 terna tillsammanknutna, utan att röra dem.
 Att wältra sig öfwer hufwud under simning-
 gen. Att draga eller skjuta en lastad båt.
 Att simma en sträcka i full klädnad och med
 stora stöflar. Att derunder bära en tyngd på
 ryggen eller på hufwudet. Att under sim-
 ning, antingen på ryggen eller bröstet, tala
 högt och länge, sjunga, ropa m. m. Att
 låta twenne, så mycket som möjligt lika sim-
 mare, eller och ett best antal, deladt i twe-
 ne

De lika starka partier, kämpa wid hwar sin ända af ett utkastadt tåg, för att se hwilkene dera förmår draga den andra. Att under sinningen draga en annan simmare i foten till lands, under det denna antingen arbetar att simma åt en annan sida, eller också ligger helt styf och utsträckt på wattenet. Att låta twenne lika starka partier af simmare kämpa att erdfra en öfwerånbehållsd farkost, och försvara sig derpå. Att låta en sibrre simmare bära en mindre på ryggen, liggande eller sittande. Att låta twenne, som simma öfwer bröstet, sammanknäppa alla fyra händerna, och i denna ställning bjuda till att skjuta hwarannan tillbaka. Att låta twenne simmare taga hwarannan arm i arm, sedan släta de inåt hwarannan hållna benen tillsammans, och simma gemensamt med de lediga armarna och benen. — På farliga simnings-ställen, der sjögräs växer, hvarimådan så lätt kan fastna med hand eller fot, och icke nog snart åter lossa dem — bär man alltid bruka den försigtighet jag förut har nämnt, att binda ett tåg omkring lifwet
o. s. w.

Att Simma på Ryggen.

Antingen utsträckt, eller half-upprätt.
Antingen framlutad, hwilket är onaturligt och swårare; eller tillbaka stielpt, hwilket är lättare.

lättare. Antingen utan att bruka händerna, som läggas tillhoppa öfver bröstet; eller utan att bruka fötterna, hvilka man håller styfva och sammanslutna. Att under simning på ryggen följa sakta med ett strömdrag, utan att arbeta hvarken med händer eller fötter, och liggande helt styf och stilla på watten; likwål under det man helt omärkeligen röder de tätt intill sidan slutna händerna. Att fara mycket, under starkt arbete med händer och fötter. Att ligga stilla så länge som möjligt emellan hwar och en rörelse med armar och ben. Att på ryggen verkställa de tre slags tappsimningar, som jag nämnt öftra öfwas öfwer bröstet. Det är alltid nödigt då man simmer på ryggen, att mycket ofta se sig omkring med högt upprest och omvridet hufvud, för att icke i sin wäg sitta emot någon farlost, någon annan simmande, eller hwar helst som kunde vara till hinder; och för att icke med alltid bortwända ögon mistledas om sitt mål. — Wibare öfwas att i simning på rygg draga en lastad båt; att föra munnen till de begge sammanslutna änden, eller till tårna på den ena foten; att sträcka det ena benet lodrätt högt öfwer watten; att ömsom uppkasta armarna och benen opp i luften; att wältra sig öfwer hufvudet bakåt; att liggande utsträckt sätta händerna tillsammans på ryggen; att stilla liggande

balans

händerna balansera någon ting på pannan, på näsan,
 eller utan tänderna, eller kinden; att bära någon liten
 ler styfva byngd alldeles torr på bröstet eller i handen.

Att Simma på Sidan.

Egentligen blott med en arm, medan
 watten den andra uppbäres öfwer watten tillika med
 den andra uppvända sidan. Man bör härwid öfwa
 att se sig att werelwis kasta sig på höger och vän-
 d handen ster, efter åtskilliga metoder; och jemwål, att
 som med ått sidan wältra sig en eller flera gånger öf-
 d armar wer hufwud.

Att sitta på watten; Trampa i watten;
 Gå i watten.

Alla tre dessa saker böra öfwas, dels
 under det man förblifwer på samma ställe,
 mot dels under det man rör sig fram eller bak-
 , eller åt. Desutom bör öfwas, i det sittande lä-
 er; öfget, att omfatta sina knän med begge hän-
 migst der, och föra dem till munnen oppöfwer watt-
 att inet; att föra tåspitsarna till munnen, så
 ; att wäl framföre som baköfwer axlen; att hålla
 lumaen käpp emellan begge händerna och föra beg-
 ; att ge fötterna igenom öppningen emellan lifwet
 watten och käppen, så wäl fram som tillbaka. Wis-
 benen dare försökes, att ståenbe fullkomligt upprätt
 swudet i watten, wäl förstående så att man icke
 nderna råkar bottnen, hålla sig uppe igenom tram-
 ggarande i watten efter flera metoder; att på
 balan

det sättet gå rätt fram, och hålla någon ting i händerna eller på hufvud, utan att det burna blir vått; att under det man håller sig oppe igenom trampning på en gång fasta två eller tre ballar, taga proppen ur en tillproppad flaska, hålla vin derutur i ett glas och utdicka det, läsa hårdt och tydligt utur en öfver watten uppburen bok, blåsa på flöjt-traver, spela på giga, spänna en liten boge och skjuta på något föremål, fasta till måls, fasta bäll emellan flera personer. Allt detta bör göras så, att hwad man håller i händerna eller på hufvudet, förblir helt torrt.

Att hänga i watten.

Tillbakabjöd med utspända armar och ben, utan all rörelse i flera minuter, med munnen uppburen öfver wattenytan.

Att hastigt draga sig omkring i en cirkel.

Detta bör öfwas, antingen stående lodrätt genom trampning, eller sittande, eller liggande öfver bröstet eller på ryggen. Man kan öfwen göra det utsträckt parallelt med wattenytan i flera omgångar, igenom wältring, antingen förblifwande qvar på stället, eller under det samma man rödr sig framåt, genom sinning öfver bröstet.

Att

Att dyka och simma under wattenet.

Man tåflar att uthårda långst under wattenytan; att fortast nedfårta till bottnen och åter uppkomma, antingen ifrån det man simmer, eller hoppande ifrån någon höjd; att nedfara till bottnen, antingen i upprätt ställning med armarna uppsträckta öfwer hufwudet, eller tvärstupad, eller sjunkande öfwer bröstet såsom fyrfotad, eller med hufwudet på lika sätt tillbakastupadt. Att upptaga någonting ifrån bottnen, med händerna, med fötterna, eller med munnen. Att nedsjunka öfwer bröstet; men uppkomma omvänd och på rygg. — Att bortsimma under wattenet, med skyndsambhet, antingen rått under ytan, eller tvärs igenom wattenkolossen, midt emellan bottnen och wattenbrynet. Att ut på djupet långsamt wandra fyrfotad på bottnen, liksom för att uppsöka någon ting. Att tåfla om hwilken under wattenet kan simma fortast, eller långst. Att simma under en båt tvärs för eller längsbest, utan att röra densamma. Äfwen öfwas att tvenne dykare uppsöka hwarannan under wattenet, med öppna ögon, och der taga af hwarannan någon ting som de hålla i händerna, för att wisa ombytet för dem som äro öfwer wattenet. Man måste för allting wåna sig att hålla ögonen öppna under wattenet, så wida detta är klart och rent.

Att hoppa ner i watten ifrån någon höjd, fullkomligen efter Konstens regler, och utan att taga någon skada.

Detta öfwas dels med fötterna förewända med entrechats, så att händer och fötter flera gånger utbredas i lusten, men likwäl slutas tätt tillsammans när man hunnit wattenbrynet; med en wändning i lusten, eller så att man wältrar bjuwer hufwudet i watten: dels med den öfra kropps-delen förewänd. Tre till sex personer fatta hwarandra i händerna, och hoppa wid ett gifwit tecken på en gång i djupet, ifrån någon liten höjd, uti klart tillräckligen djupt watten, hwarefter de uppkomma antingen alla ännu i sanrna ställning, eller stilda ifrån hwarandra. Två till tre kunna äfwen hoppa ned, arm i arm; men detta är farligare. — Likwäl är att märka, att sådana språng i watten böra smärningom inswas, ifrån mindre till större och större höjder, hwarwid man tillika bdr underwiskas, att göra sina försök fullkomligen konstmessigt, för att undwika all wada. Man kan i detta hänseende gifwa anwising på Gutschmuths Lärebok i simm-konsten.

Den förträffliga Läraren i Simm-konsten i Lübeck, Kriedeman, och jde kända salt-sjudarne i Halle, kunna angifwa ännu flera öfningar af detta slag till tjenst åt Publiken af

af Simmare. Jag kan i synnerhet rekommendera Christian August Wolf, som är född af en sådan Saltshudare, och som äfwen fringsfarande ger underwisningar i berörde konst. Jag har sett honom i fjorton dagars tid måsterligen gifwa sådan underwisning åt ett antal goffar, med all försigtighet och skicklighet.

Jag har äfwen sjelf under elftva år stundom idkat denna underwisning, och har lärt ett antal af mer än hundrade barn att simma, utan att någon af alla dessa unga personer derigenom tagit den minsta skada. Den försigtighet jag nyttjade bestod deri, att man icke gick i watten förr än man war fullkomligen swal, och antingen förde hufwudet förewändt, eller genast blötte det; att man badade antingen en timme för måltiden, eller också icke förr än 4 timmar derefter; att man i allmänhet icke samm långt ifrån stranden; att de som ännu icke kunde simma med nog säkerhet, öfwade konsten der de nåde de bottnen; att man för alla händelser medförde ett tåg, hwarmed twenne af de starkaste simmarna woro ombundna, för att i nödfall kunna hjälpa den som komme i fara, och med tåget dragas i land af de andra af säkerhet som borde hålla i det medlersta af respet, att man medförde en båt, och aldrig badade

badade utan ett tillräckligt antal af goda simmare i sällskapet.

Jag vill äfwen anföra några exempel, huru lätt denna konst är att lära. Goffar som icke haft minsta begrepp om denna öfning (jag vill nämna deribland en liten Grefve Gold) kunde redan wid sjette eller åttonde exercisen, utan minsta tillhjälp ordentligen simma öfver bröstet, ett stycke wäg. En ung Nottebohm, ännu icke fjorton år, samu en sjerdedels Lyst mil, dels på ryggen, dels öfver bröstet, under andra sommaren efter första undervisningen; och en annan yngling, von Heinrich, hann nästan till samma fullkomlighet, på kort tid. Begge summo denna långa sträcka oafbrutit, och i stillastående watten.

Efter man icke kan weta, wid hwilken Årstid, och wid hwilken grad af köld, man kan råka att antingen sielf falla i watten, eller behöfwa rädda en annan derutur; så wore mycket önskeligt, att simning öfwades af en hwar äfwen wid kallare Årstider. En Kropp som har sin fulla sundhet och styrka, (i annan händelse wore förskälet icke rådligt) kan utan fara wäga sådana prof, allenast man derwid går gradewis till wäga, och med oafbrutet itererande af saken: och det blir icke heller då så swårt, som man föreställer sig. Man bör wäna sig att bada beständigt under
hela

hela hösten, tre dagar emellan hvarje nytt försök, ända till dess att watten tillfröser. — Att förtiga Saltjudarna i Halle med deras barn, har jag äfwen desutom haft 15 särskilda exempel af menniskor utaf olika ålder, hvilka badat sig i snö och iswatten, ja uti upphuggna loppningar på sjöar, der andra under detsamma hafwa ätit på stridsko. De hafwa gjort dessa försök för deras nöje, och hafwa besinnit sig wäl deraf. De hafwa framgent öfwat sig deruti, och alltid med lida framgång. Dessa personer woro icke Bildar, utan Tystrar, med wettlig uppsöstran, och med wana wid värma och wällesnad.

Reidemans Simmstola i Lübeck är förtäfflig. Hans lärningar simma fullkomligt, efter en tid af tre eller fyra månader, och öfwa tillika de swåraste konster. — Man behöfwer icke anmärka, huru nödwändig öfningen att simma och dyka måste wara för alla som bo wid sjöar, haf och floder. Snickeligt wore, att jemwäl alla orter som äro belägna wid watten, woro försedda med sådana anstalter som äro nödwändiga, till att återupplifwa personer hvilka fallit i watten, och synas döda, i likhet med den anstalt man widtagit i Hamburg. Derjemte borde finnas en tryckt underrättelse, huru medlen till räddningen böra användas. De intill allmänna och utsedda badnings-platser närmast belägna

E 5

hus,

hus, borde i synnerhet wara försedda med sådana anstalter.

Besök i en Kyrka.

Den första Danska Kyrka wid besökte, war en Landskyrka. Sångarn wandrade fram och tillbaka långs med kyrkegångarna, och sjöng under detsamma sin Danska Salm. Den goda Mannen war olyckligtvis döf, och således hörde han af hela den lilla Församlingens sång alldeles intet. Denna förstod icke heller att tillbörligen rätta sig efter sin Kantor; he såmde således icke öfwerens, utan den ena kom alltid några stasweller tidigare eller sednare än den andra. Intet orgelwerk fanns, och en andelig sång så sällsam som denna, måste i sanning blifwa få kyrkegångares lott att få afhöra. Wi kommo under första Salmen innom kyrke-dörren; men kunde icke finna det nummer i boken. Wi anlita- de derföre en hustru som stod bredwid oss, att uppsöka den samma. Hon stundade tjänst- aktigt fram till midten af kyrkan, fattade Kantorn i armen och förde honom till oss. Han uppslog salm-nummern i vår bok, och wisade oss den; men sjöng emedlertid allt fort. Denna lilla besättning, satte honom ännu mera ur takt; och Församlingen forts- for som förut. Wönderna låto det äfwen så litet höra sig, och nu woro redan begge de sjungande

de partierna ganska vida åtskilda. Det war
 litwål att berömma hos dem, att denna om-
 ständighet som föreföll oss så stötande, på in-
 tet sätt förde deras alfwär och andakt; ehuru
 wål hwarje ord af begge stämmorna mycket
 och tydligen kunde höras, i det föga folkrika
 templet. En Adelig lektare war en trappa
 opp i denna kyrka. Man anmodade oss att
 sitta dit opp; och ankomna dit hörde wi,
 utom de twennu sängstämmorna, ännu en
 tredje som war af en talare. Wi hörde, jem-
 te de öfriga, också nästan alla ord af denna
 röst helt tydligen; men sågo icke personen som
 talade. Nyfikenheten förde mig utfrö trappan
 att se fenomenet. Det war församlingens
 Pastor, hwilken efter landets bruk, med
 ryggen åt kyrkan och hela den hederwårda
 församlingen, höll ett patetiskt tal i kyrke-
 dörren, med ett antal af gråtande hustrur
 framför sig. Anledningen war, att en af
 dessa hustrur efter en barnsång nu gjorde sin
 första kyrkogång, och talet innehöll en tacksa-
 gelse derför till Allmakten. Det är en sed,
 att den förledas wänner wid detta tillfälle
 med ett slags öfgrädlighet föra henne tillbaka
 till församlingen. Wid början på första versen
 af andra salmen, blef man warse wår
 Kantor på prädic-stolen. Der sjöng han först
 med wåldig stämma sin Salm till ända, som
 rådde mycket längre än församlingens. Han
 höriade

började derefter en bön och en rörande in-
gång till en prädika. Den hvita nåsduken
var icke glömd wid den goda mannens sida;
men wid hans embetes utöfning hände likväl,
att han, under sin Götter=Herres, sin försam-
lings, och de främmandes ögon (af hvilka
en del hade sitt säte helt nära hans hel-
gade kateder) snöt sig helt otvunget med sin
gren, stående alldeles rak, med ansigtet wändt
emot åhörarna, som icke blefwo alldeles lott-
lösa af hans lilla propretetets handling. Der-
efter tog han, såsom han borde, den högtid-
liga nåsduken och torkade sitt ansigte och si-
na finger. Efter allt detta som gjorde ett
obehagligt intrupp på oss, utan att göra det
på hans församling, hölls af den goda man-
nen en prädika som var af förtjenst, rörande,
wål öfvertänkt, och lämpelig för menskli-
ga lefwernet. Wid slutet uppstående han sjelf
å nyo en Salm, och wandrade sjungande ner
ifrån sitt ställe. Under sången hördes i kyr-
kan ett buller. Det var nu åter den för-
sta hustrun, omkring hwilken hennes sällskap
församlade sig ifrån alla sidor af templet,
för att i högtidlig procession följa efter hene
fram till altaret, der de böjde sig wörds-
nadsfullt ned, och — offrade. Detta bruk
finner man öfwerallt i Danmark, och på nå-
gra ställen i Sverge *), och det består der-
uti

*) Förf. säger orätt, „öfwerallt i Sverge:“, men i några
af de Ödra Prowinserna läser detta bruk ännu hafwa
bestånd.

uti, att på detta helgade rum framlägga penningar för Prästen. — Nbrande den mannen som wi hörde prädika, fingo wi underrättelse, att han i många år varit Sogne-skolmästare der i orten, war en fluderad man, och hade genom en olycks-händelse förlorat hufveln. Att finna en sann förtjenst på det sättet förgåten, må icke förundra oss, när wi betänka, att den så berömda och så lärda Odman i Upsala har i tie års tid varit Skolmästare.

Slickor och Barn till häst.

På Seland hade wi ofta sällskap af fyra stycken slickor, af särskilda familjer, som stundom söljde oss på lustfarter till häst, stundom äfwen till en icke nära belägen landtgård, alltid ridande. De woro ifrån nie till fjorton år gamla. Hwardera af dessa slickor hade sin egen lilla häst. Twå woro ifrån den Swenska Sn Stånd, hvars hästar äro af det minsta slag, som finnes i hela Norden. De äro också undranswärdt små, men löpa icke des mindre med sådan hastighet och uthärdighet, att de i flera mil kunna åtfölja andra af större slag, med hwilka man färdas i traf och galopp. Så wäl i Danmark som Swerge, köpa Föräldrar sådana små hästar åt sina söner och döttrar. I Swerge ser man Böndernas gossar och slickor ifrån sitt åttonde år

är färdas till häst, helt allena. Nie års flickor införa till staden, och återföra hem till deras torp, åtskilliga matvaror m. m. utan att hafwa någon äldre person i deras sällskap. Jag har sett så unga flickor galoppera med utsträckt tyglar, så starkt som de små Swenska hästarna någonsin förmått löpa. På lika sätt åtta års gossar. Jag hade många faldiga exempel af beggedera, och såg likwäl aldrig, hwarken i Danmark eller Sverige, något barn falla af hästen. Med ett ord: de Swenska flickorna hafwa, medan de ännu äro helt små, mycket mera mod, skicklighet och rashet i att färdas, än wanligen våra Tyiska ynglingar och fullwurna män. De flesta Danska bonde-hustrur och flickor rida genom skogar och fält, sittande twersföre öfwer sadeln. Man ser det samma af barn, af begge könen; men man finner dem likwäl icke så ofta helt allena wid dessa färder, som i Sverige.

De nämnda fyra flickorna som ofta gjorde oss sällskap, döttrar af Herrar till Adliga gods, sutto äfwen twersöfwer sadlarna under ridningen, och dessa sadlar hade intet stöd för ryggen. Men på wensra sidan war en liten utstående arm, på hwilken den lilla amasonen kunde hwila högra benet, medan det wensra stödde mot en slegbygel. Dessa barn redo förut, på goda wägar i stråkt galopp;

galopp; och jemwål på elaka öfwer stöckar
och stenar med den fart, att deras Tyska
fällskap af manliga könet, ofta med swårig-
het kunde följa, oaktadt dessa sednare hade
haft underwisning på en ridbana. Det är
också att märka, att de små Swenska hästar-
na mycket mera sällan snaswa och slupa, än
de stora Tyska och Danska.

promenad till häst i Öster-sjön.

En gång promenerade wi till häst i Ö-
ster-sjön ett temligen långt stycke wäg, emel-
tan Beckenslow på Seland och Sn Wden, i
fällskap med en Sjö-Kapten, som ofta gjort det
under sitt wistande på samma ställe. Man
må icke häpnat öfwer företaget. Wi som bo
långt ifrån hafwet, föreställa oss det samma
öfwerallt, såsom en asgrund: men deremot
wår djupet på många ställen så småningom
samt tagande, att menniskor hwilka icke hafwa
konsten att simma, utan wåda kunna begifwa
sig ett långt stycke wäg ut i wattenet. Såd-
a ställen äro äfwen, i förbigående sagt, de
wäsentligaste att göra första öfningarna i sim-
konsten. På det här nämnda stället gick så
wärtillfågande en lång farwäg ut i Östersjön,
på hwilken man ofta hellre wäljer att fär-
as på landet, för att twätta, swalka
och uppmuntra hästarna. Ehuru långt wi
uttridit i wattenet, war det likwål icke mera
alopp;
än

än en och en half aln djupt, och tillika så klart, att man tydligen såg hvarje snäcka som låg på bottnen. Det var ett skönt och fälsklynt flådespel, under en den vädraste sommardag, att på ena sidan mötas af Den Nordens stogar, landgårdar och byar, på den andra af Seland's upphöjda och bebyggda kuster, och midt framför sig flåda, i samma watten der man satt till häst, ett antal stora skepp med deras swällande segel.

Ett besök på Seland's pico.

Vi kommo en gång att tala, om de högsta berg i werlden, och nämnde Montblanc, Cimborasso m. fl. Med det samma sade oss någon att det högsta berget på Seland, war icke långt ifrån oss, och att den förwånande utsigten derifrån förtjente att betraktas. En person i sällskapet, som likwäl varit på flera ställen än Seland, målade detta berg för oss på ett sätt, som war nära att sätta oss i en stor wäntan. Vi företogo då ändtligen med dristighet den äfventyrliga resan, till Seland's Pico. Desz spits blef tydligen hummen, liksom för någon tid sedan spitsen af Montblanc, af den lärda waghalsen Saussure: ehuruwäl nu med något mindre fara och mindre möda. Berget hade ungefär den höjd som — — en af sop-
högarnas

högarna i Schnepsenthal *). Såsa war det
 icke i sjelfwa werket, såsom det berättades,
 skräddigt af Seland's berg. Wi sågo åtskil-
 liga andra som woro något högre.

En Man ifrån Siebenbürgen, som hade
 bott wid foten af de Carpatiska bergen, och
 ofta hade uppsigt på deras spits, anlände
 till Dessau, för att tillbringa några månader
 wid den derwarande Filantropin, såsom Kan-
 didat i uppfostrings-konsten. Kort efter an-
 komsten beklagade man honom, att han snart
 skulle nödgas tillbringa några dagar i staden
 så allena, utan sällskap och bekantskaper;
 emedan hela Institutet wore i begrepp, att
 just då begifwa sig på en resa till fots, till
 bergen Harz och Brocken, och anmodade der-
 för främlingen att gå samma wandring.
 Några af ynglingarna, berättade honom emed-
 lertid en mängd af underliga ting, om det så
 illa berömta Blocksbergets fastiga höjd, och
 han bestod ändtligen att gå sällskap. När
 wi hunno så nära att wi sågo berget Brocken
 midt framför oss, förtäljde wi honom att det-
 ta berg war det högsta i hela Tyskland, och
 war hufwud-målet för vår resa. Siebenbürg-
 aren log, och trodde oss skämta. Wi mötte
 strax derefter en Bonde, hwilken han frågade,

S

hwad

*) Min goda Wän, le Chevalier, jemförer en af höj-
 derna wid Troas med höjden af en wiss Pyra i Pa-
 ris. Det är af honom jag tagit efterordmet för *tenna*
licentia itineraria.

hwad man kallade det högsta berget der i nejd-
den, och hwar det war beläget. Wonden
swarade, att det war detsamma som han ha-
de för ögonen, att man kallade det Brocken,
eller Blocksberget, eller också Trollberget, och
Sin Håles berg. Främlingen blef nu utom
sig, att wi hade bedragit honom till att gå-
ra en så lång resa till fots, under swåraste
hettan, för att bese en sådan fulle, och an-
såg det icke mddan wårdt att uppstå på des
alldeles snö- och is-fria spits. — Emedlertid
frågte wi Wonden, som sedan beskedligen led-
sagade oss, om man icke nu mera under Wal-
borgs-natten eller wid andra tillfällen blef
wårse Drakar och Trollsyner på det tyfliga
berget; och han swarade, att man nu i man-
naminne icke sett något sådant. Den Gode
Allsmåktiga Guden, tillade han, måste wäl
ändtligen hafwa öfwerwunnit allt detta djef-
wulens anhang. — Han föreställde sig, att
Gud behöft kämpa i flera sekler, för att öf-
werwinna Trollen.

Selands behag. Lyngbye. Jarvis och
Nethroppps företaganden.

Seland har inga stora berg, och således
har det ej heller några stora majestätliga pros-
pekter; men likwäl här och der några rätt
angänåma. I synnerhet finner man under
wågen, wid kusien ifrån Köpenhamn till Hel-
singör

fingdr, flera behagliga utsigter. Låda uddar och wifar, med en behaglig sakta uppstigande strand, bebyggd med en mängd af wackra landtgårdar. Här hafwa twenne Fabriks-Äf-kare, Harris och Uelthropp, på några års tid låtit bygga ett sådant antal af wackra hus, att man skulle kunna taga det för twenne hela Kolonier eller Små-städer. Dessa twenne goda huswuden hafwa för Danmark warit ganska nyttiga. Den förra är Engelsman och har Läder-Fabrik; och den sednare tillverkar papper. Begge hafwa warit understödde af Regeringen. De låta nu uppbygga wid sjöstranden en oljeqvarn, med tillhjälp af en isfrån England hitkommen mekanisk konstnär, wid namn Norton. Ett verk att jemföra med detta, så wäl i hänseende till uppfinningen, som till dess storhet och affästning, och sjelfwa maskineriet — finnes icke utom det Brittiska Riket. Under hela denna strandwäg, så behaglig genom tusende omwexlingar, här man dels Sn Been, dels fasta landet af Sverge för ögat, och på de flesta ställen begge. Jag skulle råda älskare af söna utsigter, att resa denna wägen isfrån Köpenhamn till Helsingdr, hwarifrån man wanligen går om bord till Sverge. Den wanligare wägen igenom Lyngbye, är likwäl äfwen rätt wacker, och är full af herrliga landthus och trågårdar. Men behagligare än

F 2

begge

begge skulle jag finna en färd till sjöf emellan Seland och Skåne. — Nejden omkring sjelfwa Köpenhamn är alltför slät, alltför enahanda och fattig på behag; då deremot en mångfaldighet af sköna utsigter öfwer sjö och land, gära trakterna omkring Stockholm paradiskt angenäma.

I Köpenhamn uppehöll wi oss under bortresan endast några få dagar; dett vill säga, blott så länge som det war nödigt, för att i nejderna deromkring betrakta alla skönheter som under sommaren borde ses. Wi spårade det öfriga till återkomsten ifrån Sverige.

Helsingör. Tullen i Sundet. Inwånarne tala många språk. Jemförelse emellan Danskan och Swenskan, i hänseende till wälljudet. Danska poëter. Baggesen. Wälgörande Srimurare-Anstalt i Helsingör.

I Helsingör måste alle främmande skepp, som segla genom Sundet, betala Tull. Denna afgift inslyter endast i den Danska Statskassan, men, så långt jag har mig bekant, icke till ringaste del i den Swenska: förmodligen af det skäl, att skeppen kunna räkas med kanoner ifrån Danska citadellet wid Helsingör, men icke ifrån Helsingborg i Sverige. Sundet är djupare åt sidan till Helsingör, än
wid

wid den gint emot liggande Swenska kusten; af hwilken orsak alla mera djupt liggande fartyg, såsom man berättat mig, äro nödgade att segla innom det Danska citadellets skotthåll. Händer det, att ett grundare skepp under dagen håller närmare under Swenska wallen, eller ock att ett mera djupt wid nattetid söder smyga sig förbi; så förblies det så snart det upptäcks, antingen med kanonskott, eller ock med ett litet örlogsfartyg, tills det tvingas att afgifwa Tullen.

Wid Helsingör lägga alla skepp i land som wilja förse sig med lifsmedel, eller intaga friskt watten, m. m. Dersöre är Staden, och i synnerhet skeppsbron, uppfolld af utländningar, af alla nationer som segla i Östersjön. Fruntimmerna af medelståndet, i synnerhet af Rådmanshus, tala allmänligen fyra språk, och stundom alla fyra med lika färdighet; nemligen Danska, Engelska, Fransyska och Tyska. Man finner deribland äfwen några som tillika tala Italienska och Swenska. Personer af det manliga könet tala, till en del, sju lefwande språk, och förstå ända till nie eller tie; utan att ändock hafwa gjort någon resa utomlands. Swenska är för en Dansk oändeligen swårt att tala, och likaså Danska för en Swensk; just dersöre, att begge språken stå i så nära släktskap med hwarannan. Äfwen främlingar kunna

wanligen icke under samma tid tala mer än ett af de Skandinawiska språken, oaktadt de i längre tid wistats så wäl i Danmark som Swerge, och oaktadt de i öfrigt kunna hafwa mycken flitlighet att lära språk. Wanligast förblanda de begge dessa dialekter på ett lösligt sätt med hwarannan. — Sådän war händelsen med mig och mitt sällskap. De första åtta dagarna efter vår ankomst till Swerge, talade wi icke annat än Danska. Sedan talade wi i fjorton dagar en Danska, som war blandad med Swenska. Derefter talade wi wäl en temmeligen ren Swenska, men likwäl så, att alla Swenskar sade sig höra, att wi helt wist kommit ifrån Danmark till Swerge. — I omvändt förhållande war vår historia sedan den samma, när wi ifrån Swerge återkommo till Danmark och uppehöll oss der i åtta veckor. Danskar och Swenskar behöfwa icke lära hwarandras språk, för att begripa hwarandra. De tala hwardera sin egen dialekt, och blifwa nästan alltid förstådda.

En Dansk finner det Swenska språket afskyvärdt, emedan det, såsom han säger, låter så utdragit och så sjungande, slutar på så många U, och Juder så barbariskt groft och hårdt. För en Swenskt åter är Danskan odräglig, och ända till äcklig, emedan den, helst då karlar tala, förefaller honom så föga manlig,

manlig, så wcl och så barnslig, utan kraft och eftertryck. „Danstärne tala icke:“, hörde jag sägas i Swerge. „De sladdra och wäsa, och deras språk är ett språk för quinnor.“ — Jag upphäwver mig icke till Demare; men talar endast efter min egen personliga känsla. Begge språken förefalla mig älskwärdare, mildare och angenämare, än den älsfwärdade Hög-Tyskan. Jag talar detta språk så hårdt, emedan jag studerat de Germaniska eller Nordiska språken, så wäl som alla de hwilka härstamma ifrån det Latiniska; hört dem alla talas, och jemfört dem i hänseende till wälljudet: och emedan jag tillika af odladt folk af nie eller tie Nationer, i olika delar af vår werldsdel, och utan sammanhang sig emellan, hört förklarad samma mening. De hafwa påstått Hög-Tyskan vara det hårdaste språk af alla Europeiska. Huru många gånger har icke jag bilstat den ojemförligen mildare Platt-Tyska eller Neder-Saxiska dialekten blifwa Författarnas språk, och derigenom komma till odling och fullkomlighet: oaktadt jag wäl finner att denna bilstan nu mera måste vara fåfång. Jag förtiger, huru mycket lättare Danstär, Norrmån, Isländare, Swenstär, Holländare, Brabant och Flanderns inwånare, och Engelmån m. fl. i detta fall skulle förstå alla wära skrifter, och wi tillbaka alla deras. Mitt

omdöme öfwer Hög-Lyftan bdr åtminstone gäl-
la för opartiskt, då jag sjelf är född i Sve-
wer-Saxen, och först wid mognare år har
lärt känna det Neder-Saxiska språket.

Svenska språket synes mig vara det
skönaste för sång, af alla Europeiska, i ord-
ningen näst efter det Italienska, och såsom
jag äfwen hört försäkras af musikkännare
hvilka varit i Grekland, helt nära det Nya
Grekiska, som är det mest älskwärda af alla,
i synnerhet i de skönas munnar, antingen
det sjunges eller talas. Äfwen när Swen-
skan talades af Fruntimmer, föreföll den
mig wälljudande. Jag besökte Teatern i
Stoekholm wist tie eller tolf gångor, och jag
kan icke neka, att de derwarande Aktisernas
helt naturliga och ofonstlade deklamation af
prosa, föreföll mig likare en musik än ett
tal. Deremot erkänner jag att detta språk,
då det talades af karlar, nästan alltid före-
kom mig något sträfft, strämande och stötan-
de; och ofta oangenämt ända till wämjelse.
Jag will likwäl tro, att detta icke så egent-
ligen härleder sig ifrån sjelfwa språket, utan
snarare ifrån det något obildade, fasta, oför-
swagade och sansfärdigt manliga Lynne, som
den mycket aktningwärda Svenska nationen,
mer än någon annan af de Nordiska, till-
närwarande har i allmänhet bibehållit.
Deras starka dialekt är en afbild af deras
karakter.

Karakter. Det är sannt att Swenskan blir,
 så wäl i dagligt tal, som på scenen och i
 Katedern, något litet utdragen och liksom fram-
 sjungen i takt, hwilket jag icke anmärkt wid
 Danskan. Men denna sjungning, (hwilken
 Danskarne gifwa ännu ett obehagligare namn)
 sätter endast de första dagarna, och föreföll
 åtminstone icke mig oangenäm, sedan jag war
 wan att höra den. Det högst klara A, på
 hwilket en otälig mängd af flersta swiga ord
 sluta sig, och hwilket jemwäl uti ensta swiga
 förekommer oftare i detta, än i något annat
 af 9 leswanbe och 3 ödda språk, hwilka jag
 har mig något litet bekanta — detta A,
 säger jag, gör icke allenast den Swenska sän-
 gen så oändligen behaglig, utan det ger äf-
 wen åt det wanliga talet, i synnerhet hos
 Fruntimmer, ett särdeles behag och wälljud.
 Likwäl nekar jag icke, att Swenskan har en
 myckenhet af så tillsägande enskilda hård-
 heter, hwilka bestå i sammanhopning af män-
 ga konsonanter — en omständighet som Dan-
 skan åter mycket sorgfälligare och lydligare
 har undwikit. — Alla dessa anmärkningar,
 hwilka jag under mitt wilstande i Swerge
 1796 har upptecknat, fann jag ännu wid
 slutet af 1798 alldeles efter min känsla och
 mitt omdöme. Jag hörde då ofta det Swen-
 ska språket talas i Paris, under mitt umgån-
 ge med den nu mera afledna Wadström, och

hans familj — denna människofärlighets ä-
la Martyr, Medstiftare af den West-African-
ska Kolonien Sierra-Leona. Flera Swenskar
insunno sig der icke sällan tillika med mig.
På lika sätt fann jag mig vara af samma
tänka rörande Danskan, under det jag wid
mitt vistande i Paris hade tillfälle att höra
ärsfulliga Danskar.

Såsom mig synes, är Danskan det
welligaste af alla lefwande språk jag kän-
ner. Alla dessa synas mig hafwa någon
ting mera manligt, mera kraftfullt och ef-
tertryckligt; ända till sjelfwa Franskan. Jag
tycker mig hafwa funnit lynnet och tänkefät-
tet af den älskwärda Danska Nationen full-
komligen aftryckt i deras språk. Det är ett
fredligt, fogligt, blygt, kallt-förnuftigt och
wälvilligt slägte. Blott des Wönder hafwa,
ty wärr, genom det långa förtrycket under
sina Herrar, i egenkap af lifegna, nedsjun-
kit till en karakter af alltförmycken rådsla,
duglöshet och föga manlighet. Deremot wi-
sar den Swenska Wonden, fastän till hälften
ännu qwar i Naturs-tillståndet, alltså till-
freds i sin enstaka ohyggliga foja, ofta wid
den yttersta fattigdom — wisar, säger jag,
öfverallt ett mera manligt, mera rast, akt-
ningsvärdt, kraftfullt lynne, och en ända till
förundransvärd oegennytt: förmodligen der-
före, att han känner sig mera fri, mera o-
be-

Bergende och mera oförtryckt. Danska språket har någonting högst mildt, blygt, spädt och fint. Äfwen när det talas långsamt och högtidligen, ljuder det i den wanligen så fogliga Danska Mannens munn, angenämt och godt. Nästan all fräshet och allt hårde, är med uppmärksamhet bortrensadt derifrån, och blir det beständigt mera och mera genom denna Nationens goda Skalder, hwilkas wisor och små sånger äro ämsom försmältande ljuswa, ämsom fulla af den mest rörande ämhet. Hör man dessa wisor sjungas, så blir man liksom bortförd. Man glömmmer jorden och sig sjelf, och wet i sanning icke, hwilkendera man hör mera beundra, antingen Skaldens förtjenst, eller det älsfwärda, för wokal-musik så förträffliga språket. Lyckligtwis är det också i Danmark, liksom i Swerge ett bruk, att så wäl wid bordet som eljest i sällskap mera sjunga, än i Tyssland är wanligt. De wackerä Danskorna hafwa icke sällan den sönaste röst, och deras Landsmän instämma med dem i en owanligt angenäm Tenor. Bland annat hörde jag i den harmoniska Klubben, Sånger mid bordet, hwilka alldeles tjusade mina sinnen. Församlingen war stor, och en mängd af Fruntimmer deribland. Sånger war ämsom tvåstämmig och fyrstämmig, siundom åter sjöng hela sällskapet i kor, men alltid utan instämning af instrumenter. Med ett

ett ord: Danskan förefaller mig såsom ett af de lyckligaste språk för de ljufware och röran- de skaldestagen; och Danskarne påstå, att Professor Baggesen, den förträffliga Skald och älskwärda menniska, skall bewisa, att deras språk jemwäl är skickligt till en Homerisk Hjeltebikt. I alla fall är det fullkomligen wist, att Danskan i hänseende till wälljudet, är oändligen mera Grefisk, än den sträfwa och hårda Hög-Lyfskan. Men om Baggesen eller någon annan Danst någonsin skall lyckas, att öfversätta Aëns, Grefelands och Roms lyriska, episka och tragiska Författare, med den styrka och behag som Bürger, Voß och Stollberg öfversatt Homér, Stollberg allena Sophocles, Ramler Socrates, och Gedike Pindar — det må den tillkommande erfarenheten wittna. — Twenne Lyfskar af utmärkt snille, hwilka först wid mognare år hafwa lärt det Danska språket, blifwa af Danskar som göra dem rättwisa, erkände för klassiska Författare på deras språk. Dessa två äro, Sekreteraren Sander, för detta Lärare wid Basedows Filantropin, och Tode, Professor i Medicinen, begge i Köpenhamn. — Danskarne tala i allmänhet utomordentligen fort. Prädikanterne weta bättre moderera sig, men sällan Aktörerne och Aktiserna på scenen. På Teatern i Köpenhamn är om möjligt för en Utländning att fatta hwad de sladdra.

dra. Den förträffliga Aktören Schwarz är i detta hänseende, ett af de få undantagen. Han talar långsamt och högt, och är för öfrigt rigt kan hånda, den största Aktör i hela den egentligen så kallade Norden.

Men jag återvänder till Helsingbr. Här bo många Engelsmän, hvarföre man också derstädes finner en Engelsk Kyrka, mycket engelsk till anläggning och struktur, och en Engelsk Präst. Men som det hade uppstått missförstånd emellan Prädikanten och Författaren, så hade den goda Mannen på längre tid icke hållit någon Guds-tjänst. Man gaf honom icke des mindre sin fulla lön; men det nåtta enfaldiga templet var tillflutit. Det wisas likwäl på begäran för främlingar. — Den stora och välgörande så kallade Klubben, har icke allenast ett samlingshus som är anlagt med mycken smak, der man finner odladt folk af flera Nationer. — Hvarje Ledamot måste föra en främling i sitt sällskap: utan den har tillika i samband med den Helsingöriska Frimurare-Logen låtit uppbygga ett Sjukhus, uti hwilket fattiga Sjuklingar alldeles utan minsta afgift, och andra emot betalning, blifwa förträffligen betienta, underhållna och försedda med läkemedel och stödsel. Jag erkänner att jag aldrig har sett något Sjukhus mera renligt, och till hela sin inrättning och beskaffenhet

mera

mera tjenande till ändamålet, än detta enskilda. Erfarenheten lärer, att wissa privata anstalter, som handhafwas af enskilda Medborgare, hwilka sammantråda att öfwerlägga öfwer ämnena, det ware sig rörande Fattigas underhåll, rörande Sjukhus stötsel, Uppfostring eller Konstens och Wetenskapers framsteg — erfarenheten lärer, säger jag, att wissa sådana anstalter någon gång äro mera werksamma än de allmänna, som antingen blott äro ställda under Embetsmäns direction, eller öf af sielfwa Staten anlagda. Det händer icke sällan, att menniskorna verka mera godt, när de öfwerlemnas åt egen drift, än när de äro ålagda att göra det af embets-pligt. Tidningen har sagt öf, att alla Frimurare-Sällskap äro bannlysta utur hela det Heliga Romerska Riket. Dessa hafwa bestånd i Danmark och Swerge, och hafwa der gjort många goda saker.

Utsigten ifrån Helsingör öfwer till Swerge, i synnerhet åt sidan till Helsingborg, är på det högsta behaglig. Dertill bidrager icke litet den stora mängd af fartyg, som nästan oafbrutit segla der förbi, så ofta vinden medger. Mer än hundrade komma ibland på ett enda dag. Under sommarn 1796 hade det en tid varit motwäder, så att intet skepp ifrån Sundet kunde ingå i Östersjön. De hade derföre samlat sig till ett owanligt antal,
och

och i flera wifor för ankar afbidat en mera gynnande wind. Denna kom ändtliga gen fullkomligt god, och då såg man på en och samma dag wid wackert wäder, icke mindre än 400 skepp, liksom i fällskap, majestätsel, wligt och med swällande segel, fara tått förbi Helsingdr. Man betänke, ett antal af 400! jag, hwilken prast!

Resan genom Sverige.

Wälning af sättet att resa genom Sverige. Råd till en flok inwättning af sin resekassa. Silfwer, Koppar- och Pappersmynt.

Den som reser ifrån Tyskland till Danmark, måste i Hamburg, Altona eller Kiel nödwändigt inwexla Danska pappers-penningar. Likfä måste man i Helsingdr eller någon annan Dansk hamn icke förgåta att inwexla Swenska, för hela resan genom Sverige. Man måste härwid vara försigtig, att hellre inwexla för mycket än för litet. Ly inuti landet, och i de mindre städerna, kan man nästan aldrig bortwexla något främmande mynte-slag. Ända till i Stockholm måste man till Guldsmederna förfälja Karoliner, Dukater, Fredriksd' Drer och Louisd' Drer; och får dem illa betalta. Riddmännen inwexla nästan aldrig främmande Guld och Silfwermynt;

mynt; och Judarna deremot betala wanligen ännu sämre än Guldsmederne. Man wet dessutom allmänt, att goda werlar, eller rekommendations-bref till ansedda köpmans-hus om penninge-utbetalningar, äro de bästa medlen; och många gånger bättre, än att på resan medföra mycket Guld- och Silfwermynt. De minsta sedlar som i Sverige äro gängbara, gälla 12 skillingar; det will säga ungefär 7 Tyska groschen *). Man behöfwer således, utom pappersmynt, äfwen mycket kopparpenningar; och dessa äro ändock i Sverige nödswära att erhålla. Man råkar derigenom äftfr ofta i förlägenhet, och är nödsakad, att antingen betala för mycket, eller också, wid frågan om dricks-penningar och dylikt — för litet. Man bör derföre skaffa sig så mycket kopparpenningar, att man under resan är belåten, och jemwäl af det aldraminsta mynte-slaget: ty man råkar så wäl under resor i Sverige som i Danmark, en otalig mängd af ett slags portar (grindar) twers öfwer lands-wägen, inrättade till gårdning emot Bondens utan uppsigt betande boskap; och på sådana ställen finner man wanligen små barn, eller krymplingar, eller förådrade personer, hwilka betjena med att boppna passagen emot en ringa belöning. Detta utgör likwäl för

hela

*) Wid tep tid då Tysk, reste, är tydl. meningen.

Hela resan en liten utgift, och medtager åtminstone en betydlig del af kopparmyntskassan. Ofta finner man tre, sex, ja ända till tio barn wid sådana grindar öfver landsvägen; hvilka kämpa förfärligen, när man ifrån wagnen nedkastar en liten penning för deras besvär. Äfwen här gäller det wänligen den starkastes rätt. Ibland springa små flickor och gossar jemte hästarna många hundrade steg, för att wid nästa port å nyo få förtjena den fjerde-dels eller tolfte-dels skilling, som den resande nedkastar. Kopparpennningar måste för öfrigt användas med mycken sparsamhet, och man måste lära att wid handel af några småsaker alltid söka få af detta skiljemynt i mellangift. Ingen meddelar något sådant emot papperspenningar utan högsta nödwändighet. Men om man har silfvermynt att förwerla, hvilket är högst sällsynt i Sverige, så saknas aldrig koppar till utbyte. I början försäkras enhwar som blir anlitad derom, att han icke har kopparpenningar, och att han icke kan få några för pappersmyntet: men blir den Swenska Bonden i det samma warse ett mynt af silfwer, hvilket för honom har en alldeles otrolig retelse; så springer han strax till sin lilla aff eller kista, tar fram kopparpenningar, säger att han emot sin förmodan har funnit litet i sitt förwar, inwexlar der föresilfwer-

silfverpenningen, och gömmer sedan denna så länge som möjligt, såsom en särdeles dyrbarhet. Liger han icke sjelf kopperpenningar, så springar han till sina grannar, och ger sig icke förr tillfrids, än han fått låna något dylikt mynt, till at inlösa det företedda silfverstycket. Genom ett sådant kan man förnä det Swenska Landtsfolket till tjänster af största modd och swärighet. Knappt skulle man med dubbel betalning i papper eller koppar åstadkomma samma beredwillighet. Swenskt mynt af Guld har jag sett i myntkabinetten, men icke i handel och rörelse. Så wäl i Danmark som Sverige har hwarje Man i öfra delen af sin råk, mot ena sidan af bröstet, en ficka, uti hwilken han ganska säkert förwarar sina papperspenningar, så att de hwarken kunna borttappas eller stjälas ifrån honom. Man bör råda en hwar resande, att häruti följa de inföddas exempel. Swenska Bonden stoppar dessa sedlar, hwilka alla hafwa format af en liten quart, och wiskas af honom fyrdubbla — stoppar dem, säger jag, så packade som möjligt, ner i sin byrsticka. Derföre händer att en otrolig myckenhet deraf äro så förnötta, att en främling ofta icke will emottaga dem, och knappt wägar röra dem. Men det gör ingen ting. Man fäster dem tillsammans med knappnålar, eller med sömm. Slipps de då åter sönder,

så

få Klistrar man dem på ett papper. Så snart man blott förwarat nedersta underskriften, så gälla de. Sedlar på äldre summor bdr man så wäl i Danmark som Sverige icke emottaga af obekanta menniskor. De kunna wara tillkomna genom efterapning. Man bdr derföre hafwa den försigtigheten, att af ofkända låta betala sig alltsamman i mindre sedlar.

Sården öfwer Sundet.

Ifrån Helsingör till Helsingborg har Sundet en bredd af mindre än två timmars wäg. Wi öfwerforo det i Augusti månad, wid medelmåttlig wind, och anwände dertill fåga mera tid än en full timme. Den utsigte wi derunder hade, war en af de mest angenäma, helst midt uti Sundet. Det war det sista näste wäder, och wi sågo ifrån fartyget på ena sidan Swenska Prowinsen Skåne, med en mångfaldighet af omwexlande stränder, och tått wid des strand den nätta och (i jemförelse med många andra orter i Sverige) wackert byggda staden Helsingborg. På den andra sidan war Selands tåta kust, och der, på en höjd, Helsingör med des citadell, och omkring denna lilla borg en sträcka af höga träd. Framför oss, bakom oss, närmare och fjernare war en mängd af skepp med spända segel, glidande stolt öfwer den rena, obe-

frifligt öföna spegel-ytan. Ofta hörde man Artilleriet dundra ifrån begge Rifenas stränder.

Årstiderna i Sverige.

Så glad och wacker som wäderleken war denna dagen, sådan war den under hela resan ifrån Köpenhamn till Stockholm. Våra omvägar gjorde denna resa längre än wanligt; och under hela wägen af etthundra tjugu Dyfka mil, bleswo wi, ehuru alltid på byppen wagn, icke en enda gång wåta af regn. Blott under den tid wi tillbragte i Östheborg, regnade det några hela dagar, och mycket håstigt. Det är märkwärdigt, att slutet af sommarn, och sjelfwa hösten, äro egenteligen de wackraste årstiderna i Sverige, och böra därför wäljas af resande. Man har litwål då att frukta de ryfliga winter-stormarna wid återfarten öfwer hafwet. Det war för en sådan wi woro blottställda när wi på återresan öfwerforo Stora Bält. — Sverges önd och winter fortsfar långt in på Dyfslands wår. Swenskarne försäkrade oss sjelfwa, att nästan hela wåren är wanligen den wangenämaste årtid i deras Rike, kall och nästan oupphörligen regnig. „Här gifwes så tillsägande ingen wår;“, tillade de. Det kommer på en gång en stark wårma. Såd och örter wåxa och mogna med en undranswård hastighet.

het. Begynnelsen af hösten är mycket warm,
 har sällan regn, har klar himmel och en ren
 och angenäm luft. Med ett ord: Hösten är
 Sverges gyllne-årstid; och desutom ibland
 långvarig, så att den fortfar ända in i Tysk-
 lands vinter. Hwad jag här i allmänhet
 sagt, har stundom undantag. Desutom be-
 tänke man detta Rikes längd, och des ut-
 sträckning emot Norra Polen. Det är då lätt
 att finna, hwilken skillaktighet måste vara
 emellan klimatet i des Norra och i des Sö-
 dra prowinsler. Jag talar efter hwad jag er-
 farit under de luststref i detta Rike som jag
 sjelf genomfarit, och efter berättelse af Swen-
 skär, som tillika besökt många andra Länder.
 Jag kan aldrig påminna mig i Tyskland
 hafwa sett en wadrare höst, en renare luft, och
 mera klar, utan hinder att wid de mest widsträckt
 utsigter tydligen se föremål som äro wide
 aflägsna. Jag säger detta med affigt, eme-
 dan otaliga menniskor hos oss föreställa sig
 Sverige mycket mera rysligt och barbariskt,
 mycket mera groft, oslipadt och obehagligt,
 än det verkliga är. Den 16:de September
 sågo wi menniskor i neiden omkring Stockholm
 ännu sysselsatta med sådes-skörd, den 19:de
 war i Stockholm ett kallt stormwäder; och den
 sista i samma månad, då wi woro i Upsala,
 wakenade wi illa tillfrids wid att finna marken
 betäckt af snö. Wi påminnte oss, att wi ha-

de mycket mer än 200 Tyska mil att resa, för att återkomma till vårt Schneyfenhal, inberäknade alla omvägar; och att wi tillfika skulle tre särskilda gånger färdas öfwer hafwet, och en gång sjöledes öfwer Elben. Till vår tröst försmälte strax på förmiddagen dessa drifwor som försträckt oss, och folket i Staden gaf till känna sin undran, öfwer den redan så tidigt fallna snön, något som de berättade oss vara helt owanligt. Wi sågo också sedan den dagen ingen snö, förr än efter medlet af Oktober; men deremot mängen snö och warm höst-dag.

Tre särskilda wägar till Stockholm, öfwer land. Swenskarernas artighet emot Stråmlingar som resa. Rätterligare Råd för Resande. Anhållan hos Tysklands Bokhandlare.

Vi hade föresatt oss, att taga ginaste och wanliga wägen ifrån Helsingborg öfwer Gönkbying och Norrköping till Stockholm, efter den sena årstiden redan war kommen. Men till vår förmån råkade wi, på wårds-huset wid wägskillnaden, att äta tillsammans med en Swenssk, för hwilken wi berättade vår affigt. Han gaf oss råd, att i stället wälja wägen öfwer Göttheborg, hwilken för det första wore mera rik af behagliga utfigter, och för det andra skulle ge oss tillfälle att bese Trollhättas wattenfall. Jag swarade genast

genast, att denna omwäg skulle kosta oss för mycket både af tid och penningar. Han swarade på en stund ingen ting, men sade slutligen: „Ni wet icke, huru fort man reser i „detta landet, och hwad kostnaden angår ber „jag Er hafwa den godheten och taga rum „i min wagn, utan betalning, under de „första 21 Swenska mil, på hwilka wi hafwa „gemensam wäg. „ Han reste icke med egna hästar; wi wille nödwändigt betala vår andel af kostnaden; men säfångt. Han tillät det icke, utan öfwerhopade oss ännu ytterligare med all den godhet och alla de tjänster som stodo i hans makt. Tillika gjorde han sig under wägen all möda att lära oss tala Swenska, och att lära oss allt hwad man i allmänhet har nödigt att weta, för att i Swerge resa med beqwämlighet och ringa kostnad. Och denna älskwärda menniska, som hwarken war en studerad eller rik man, såg oss nu för första gången, hade förut aldrig hört våra namn, icke haft sig bekant att wi funnos. Jag anföret detta Enda exempel, att tjena såsom tassla af Swenska Nationens allmänna sätt att tänka och handla. Den är alltid hjälpsam, oegennyttig och wänlig emot resande Utländningar, som sielfwa uppföra sig med bestedlighet. Detta gäller icke blott om medelståndet och om de förnämre, utan äfwen om den ytterst fattiga Bonden.

Man täflar att vara den främmande till hjälp och tjänst, utan att räkna på någon belöning, eller att ens wänta den; något som den oförderwade Swenska mannen, som bor midt in i landet och i de mindre städerna, ofta nekar att emottaga, så framt han icke är en högst nödlidande, i hwilken händelse han gör det med de warmaste wälsignelser, om än gäfwan icke är större, än man i Tyssland wänligen råder åt den lata landsströfaren, som tigger. Jag iakttar äfwen detta tillfälle att säga, att wi på hela vår resa af ungefär 250 Tyssa mil genom det torstiga Swerge, icke mer än fyra högst sex gånblifwit beswärade af tiggeri, då jag likwäl undantar de större sjö- och handelsstäderna, ehuru jag äfwen här mycket sällan hade denna ledsamma erfarenhet. Egentliga tiggare af profession har jag nästan alldeles icke sett i detta land. Tyssland, som är så ojemförligen mycket förmdgnare än Swerge, låter likwäl till sin nesa den Swenska Nationen äfwen häruti öfwerträffa sig. Mätte Swerge blifwa Tysslands efterdöme i affkaffande, eller rättare undwikande af tiggeri, i goda wälgars anläggning, i kopp ympningens större allmänlighet, och ännu i mycket annat. Man betänke, huru ofta smittande sjukdomar måste föras i tiggarnas lumpor ifrån den ena orten till den andra. Då man icke will

alldeles

alldeles utrota den farliga barn-pestens kopporna; måtte man då åtminstone söka att minska dess fara!

Innan jag kommer till märkvärdigheterna af särskilda Swenska städer och orter, vill jag ännu anföra några allmänna underättelser om att resa i detta Rike.

Man tager ginaste wägen ifrån Åbpendamm till Stockholm öfwer Norrköping och Jönköping; men likwäl bör man undwika denna wägen, om ingen nödwändighet är att komma fort. Man kan nästan säga, att nionde-delar af denna wäg, är utan en enda behagelig utsigt. Wi måste wälja den på återresan, emedan wi fördröjt oss allt för länge, och woro ända till den åttonde Oktober ännu qwar i Stockholm. Endast i nesden af Norrköping och några timmars wäg norr om Jönköping, på höjderna omkring Husqwärns trefaldiga watten-fall, funno wi herrliga prospekter. Därför bör en resande icke försumma att se watten-verken omkring Norrköping. Ifrån Jönköping till Helsingborg måste wi resa tjugufem Swenska mil, utan att genomfara någon den minsta Stad. Man betänke huru mycket de Swenska milen äro sörre än de Tyska. På en sådan resa kan man få lära, att lesa på ett swagt dag-traktamente. Wi hade icke medtagit någon ting att äta och dricka, då man likwäl wanligen i

G 5

Swerge

Sverige på resor förer med sig ett litet tillslutit magasin af mat. I vår koffert kunde ingen ting mera inpackas, och den intog jemväl hela den lilla wagnen, så att icke en gång ett litet strin mera rymdes derpå: och wi hade den erfarenheten, att alltid förlora så snart wi förde några matwaror på dyrna wagnen.

Om man kan wälja efter tycke och be-
qwämlichkeit, så bör man den ena gången ta-
ga wägen öfwer Lund (som har ett Univerfi-
tet med förträffliga Lärare) öfwer Karlskrona,
(hwilken ort för den derstädes förlagda flottan
och den ur Kiryan uthuggna Skepps-dockan
måste förtjena att beses) vidare öfwer Kal-
mar, på den stora Landswägen som förer
längs med Smålands och Öster-Götlands öf-
liga hafskust, och öfwer Söderköping. Utfig-
terna af denna öfliga strandwäg skall, såsom
många beresta Swenskar försäkrade mig, wa-
ra ännu mycket behagligare, än den redan
omtalta öfna wästliga wägen öfwer Götte-
borg o. s. w.

Den andra gången bör man resa ifrån
Helsingborg öfwer Götteborg, derifrån till
Trollhätta, Lidköping, Mariestad, Örebro och
Arboga. Härifrån reste wi den wägen som
är öfder om Mälaren, öfwer Torshälla, eme-
dan jag hade en liten besättning i Streng-
näs; ifrån hwilken Stad, man sedan rätte-
ligen

ligen. borde färdas öfver den behagliga Mälaren, emellan dess angenäma upphöjda bar och skär, till Huswudstaden; emedan fartyg dageligen segla der emellan. Man har också underrättat mig; att vägen öfver Westerdås, efter Mälarens nordliga strand har mycket vackrare utsigter, än söder om denna sjö.

Man får desutom hos hvarje resande rekommendera en liten bok, som kallar sig: Björmans Wägwisare genom Swerge; hvilken man strax wid gränsen bör förskaffa sig. I denna lilla Bok står att finna alla landsvägar i hela Riket, och afståndet ifrån den ena staden till den andra, ja ifrån hvarje post station (i Swerge, Gästgäwaregård) till den nästbelägna, jemte pålitelig uppsats för huru många hela, halfwa, fjerdedels och åttonde-dels mil man bör betala, på det ingen fluttsande Bonde måtte fordra för mycken betalning, hwartill jemwät den Swenska Ländtmannen i allmänhet är alltför ärlig.

Ötterligare gör man icke illa, att så snart som möjligt förskaffa sig ett exemplar, af Tunelds Geografi öfver Swerge, nyaste upplagan, hvilken bok kostar inbunden, icke mer än 5 Tyfka Riksdaler. Det exemplar jag äger, är af sjunde upplagan, tryckt hos A. J. Nordström 1793, i 8. 3 band. Den na bok innefattar den fullständigaste, noggrannaste och bästa beskrifning öfver nämnda Rike.

fe, af alla som man nu ännu känner: och likwäl har den icke blifwit nog begagnad af Dyfka Geografer, hwilka jemwäl så fållan förstå det Swenska språket *). Der finner en resande, hwad märkwärdigt han på hwarje ställe har att bese, utom alla andra intressanta underrättelser.

Wid detta tillfälle måste jag äfwen framföra en begäran som jag har att göra hos Dyfklunds Bokhandlare, att de måtte på lika sätt som i Sverige, Danmark, Holland, England, Frankrike, Italien, Spanien och Portugal redan länge varit brukligt, låta inbinda exemplar af alla böcker som de för egen räkning hafwa att försälja, eller också endast låta häfta dem; helst exemplar af sådana verk som hafwa den starkaste affättning. Man betänke hwilken swårighet man i annat fall är underkastad, när man på landet, och långt ifrån bokbindare=werkstäder, köper en bok! Hur ofta tilldrager sig icke äfwen att de lösa exemplaren affändas med defekter, hwilket med en inbunden bok nästan aldrig händer. I synnerhet borde alltid sådana böcker, som äro tjenliga för Skolorna och för menige man, på annat sätt

*) Doktor Canzler i Göttingen, en af våra grundligaste kännare af geografi och statistik, förstår Swenskan och jemwäl de öfriga Nordiska språken. Hans flera handa underrättelser om Sverige äro dyrbara. Af honom wore äfwen en utförlig geografi öfwer Norden utgifna.

lemnas till försäljning. Kommer man på en Boklada i Köpenhamn, eller i Sverge, så wisa sig långt flera inbundna böcker uppställda på hyllor, än liggande lösa exemplar. Man kunde tro sig wara på ett bibliotek, eller hos en samlare. Ungefär likadant fann jag förhållandet i Paris och andra Franska städer, ehuru likwäl, ty wärr, flera hästade äro inbundna.

Ingen ordinär Post. Swensskarnas sinnesbildning och läsning. Andliga. Skolelärare. Enskilda lärare.

Sverge har ännu ingen, i Tyssland så kallad, ordentligt farande Post. Jag hörde öfwer denna omständighet en förklaring af en infödd Swenssk, hwilken icke torde förtjena någon uppmärksamhet, och hwilken jag bnfästade och wille hoppas att finna wederlagd. Det är åtminstone wisst, att man för det närwarande i Sverge med mycken swårighet förskaffar sig utländska böcker på andra orter, än i de nära wid hafwet och segelbara floder belägna städer. Men ehuru sådana böcker äfwen på dessa ställen falla sig ganska dyra, så läsa ändoöf menniskor af medelståndet i nästan alla hamnstäder, en mängd af dessa skrifter på Tyfka, Franska och Engelska (hwilka trenne språk nästan hwarje omlad person på sådana orter förstår); och äro wanligen så

rika

rifa af kännedom i sakerna, så upplysta och bitdade, som i Berlin och K benhavn. Inr tningarna f r sakers transporterande inom landet, äro af elak beskaffenhet, och i synnerhet icke l mpeliga f r böcker och skrifter utspirdande. Och wille man betjena sig af Brevposten till att fortskaffa böcker, så måste man wara en rik eller r dfare. Ett Otkavband, s kadadt ifrån K benhavn, Helsingborg eller G theborg, till Stockholm eller Upsala, och twertom, skulle kosta ända till 2 eller 3 Riksdaler i postpenningar. Jag f r derföre, anlitad derom af flera Lärda i Sverge, (särdeles i Upsala) och i dessa Herrars namn, på det högsta anhålla hos alla Tyska Författare och Förläggare, att de icke måtte sända några skrifter på posten till Sverge, och att de utom skeppsl genhet till den ort der personen bor, till hwilken man bestämt sin besättning, icke aff nda annat än lätta bref. Ty endast w gen emellan Stockholm och Upsala, ungefär 10 Tyska mil, förorsakar en betydlig kostnad i postpenningar för tunga bref och paketer med böcker. Några Professorer i Upsala wisade mig Akademiska disputationer och programmer, hwilka af Tyska Professorer blifwit dem tillsända landw gen, och med posten. F r hwar och en af dessa disputationer 2c. hade dessa Lärde m st betala twenne Swenska Riksdaler i post-porto. Det gjorde

gjorde dem ondt, att nådgas undanbedja sig
 tjänster, som man wiste dem af wänskap och
 för wettenskapernas bästa. På lika sätt fick
 en Dykt Professor, hwilken jag känner, för
 några år sedan en skänk ifrån Swerge, be-
 stående af ett icke widlyftigt litterært werk,
 och måste betala två dukater för transporten.
 Det hade gått med bresposten till lands, ge-
 nom Swerge, öfwer Seland, Fünen, Guts-
 Land, Sleswig och Holsten: hwilket utgår post-
 wägen emellan Swerge och Westra Dyktland.

Man har således i Swerge nästan all-
 deles ingen lägenhet, att midt in i landet
 förskaffa sig utländska böcker, litterära annon-
 ser och tidningar; ja ända till de Swenska
 kunna med swårighet bekommas. En Swensk
 som bor in uti landet kan i flera år sakna
 tillfälle att förskaffa sig en bok, som är tryckt
 på 30 eller 50 mils afstånd ifrån hans ort,
 och finnes på alla bokläddor till försälning.
 Utom sjö-städerna finnas icke heller bokläddor,
 som egenteligen kunna förtjena namn af så-
 dana. En sådan in i landet begränsen
 Swensk, är ofta utan tillfälle att underrät-
 ta sig, om en för honom nyttig bok är ut-
 kommen, så framt den icke skulle finnas an-
 gifwen uti den i Stockholm utgifna politiska
 tidningen.

Det är torde hända äfwen en följd af
 kristen på tillbörliga post-inrättningar, att
 större

förre delen af Studerade Swenskar, och lärda af alla slag, i det inre af Riket, äro så otroligt okunniga om deras eget tidehvarf, eller rättare sagt, ännu så mycket bakom det samma. Det goda folket kan i fanning icke annat. Nya utländska och inländska böcker, är dem antingen alldeles omögligt att förskaffa sig, eller också förorsakar dem blotta transporten en kostnad som är öfver deras förmåga. Således weta de wanligen icke heller hwarken om deras egen wettenskaps, eller den allmänna mennisko-kulturens framsteg, något mera, än hwad de för tie, trettie eller femtie år sedan, (ty Swensarna hinna till owanlig ålder,) wid Högskolan fått lära, och ifrån den tiden såsom trosartiklar antagit. Men icke nog: äfwen denna förältrade lärdom har till det mesta, genom tidens längd, och genom försummad läsning, försvunnit ur deras minne. Deras bibliotek äro wanligen sammansatta af några urgamla böcker, som de i sin ungdom medfört ifrån Universitetet, och dessa liksom multnade band blifwa wäl äfwen mycket sällan öpnade. Med ett ord: De äro så steg framföre sin akademiska tid, och äro nedsjunkna i en verklig okunnighet om de äldre och nyaste framsteg af deras wettenskap, i en fullkomlig litterär översamhet.

Orden Skole-Seminarier och Pedagogi hade man mångenstäds icke en gång hört nämnas. Sverige har icke en enda Skole-Seminarie-inrättning. Danmark har likväl tre. Att studera Metodik är för de flesta Lärare alldeles obekant; men de läreböcker som skola brukas, äro de flesta skolor förestrifna, och sådana som de för något mer eller något mindre än ett århundrade, hafwa blifwit författade.

Swad jag här anför, är taladt i allmänhet, och har många undantag. I sjöstäderna är förhållandet alldeles motsatt. Men till Swenska Nationens nesa, äro också här de allmänna Skole-Lärarne så knapt beidnta, och likväl öfverhopade med arbete; äro så fattiga och så nedslagna, att de icke kunna hålla sig jemnhögt med sitt tidehwarf. Kan hända, att om de också skulle hafwa tillfälle att läsa de utländska skrifter som woro nödwändigas för deras odling; så skulle de ändock (om de än förstodo språken, på hwilka de woro författade) af brist på tid, brist på mod och drift, försumma att läsa dem. Jag lärde känna så många aktningswärd och förträffelig man ibland Skole-Lärarna i Sverige, (i synnerhet i det så rika Östheborg) hwilkas fattigdom och allför trånga öfremål, hwilkas egen tasta af deras läge, och hwilkas ånger att en gång hafwa antagit ett sådant stånd — icke kunde annat än utpressa

tårar. Mången Swenskt wisar sig likwäl slundom hafwa nog förmodgenhet, att anwända till nöjen, och andra mindre nyttiga föremål! — Jag har likwäl orätt ätt endast anklaga Sverige, då Tyssland ännu förtjenar samma förebräelser — Tyssland der ännu flere förtjente mån af detta stånd förtwina i fattigdom.

Informatorerne i enskilda hus, (deras allmänna titel är, „Herr Magister.“) äro ofta ofkunnige. Deras undervisning och deras uppfostran gifwes i allmänhet med strånghet. Att undervisa i något annat än Latin, eller rättare Latiniska Grammatikan, i något annat än skrifwa, räkna och en katekes — har sig en sådan mycket sällan bekant. Här är icke fråga, om den uppfostrade gossen är ämnad att blifwa landtman, soldat, böpman, artist eller handtwerkare — han måste lära Latinet och des grammatik såsom hufwudsak: och något annat fordras äfwen sällan af de flesta föräldrar. Så snart läsetimmarne förslutit, är Herr Magistern fdga bekymrad om sina lärningar. Twertom — (man will här gdra ett porträt efter den minst wackra sidan) — twertom syffelsätter han sig det öfriga af dagen, med att röka tobak, spela kort, suppa brånwin och dricka öl. Skulle det likwäl hända, att han till nästa helgedag åtagit gdra en prädikau, så ser man honom i stället ned-

nedtaga en gammal postilla, ifrån sin dam-
 miga besamling, som är mindrestalrik än sam-
 lingen af hans tobakspipor. Med tillhjälp
 af denna bok bereder han sig sedan till det
 förestående arbetet, för att icke möda sig med
 alltför mycket eget tänkande. Han skulle tro,
 att det mera skadade hans kropp och sinne,
 än fyra eller sex glas sådes-brännvin, dag-
 ligen njutna. — På sådana, mera aflågsna
 orter, kan man också se andra personer, i
 hwickas uppförande man borde finna någon
 ting mera anständigt, mera aktningvärdt
 — alla aftnar wandra, till en hederwård
 gåstgifswaregård eller källare. hwarest det icke
 är sällsynt att finna beskedligt folk af me-
 delståndet temligen drukna. Såsom ett bewis,
 att icke sådant på alla ställen i Sverige an-
 ses nesligt, kan anföras, att jag i en wiss,
 icke obetydlig stad, en gång fann alla ledamö-
 terna af en derwarande allmän och an-
 sedd inrättning, af ett slag som fordrar myc-
 ken noggranhet i uppförande — fann dem
 alla i broderlig samdrägt på källaren wid
 sina krus. Twenne af dem hade ännu icke
 njutit för mycket, men en femtiårig man,
 war så wänlig, att jag icke wiste på hwad
 sätt jag skulle undwika honom, och måste
 slutligen begifwa mig derifrån. Han sökte
 icke allenast med enwighet förmå mig att su-
 pa, fastän jag påminte honom att jag war

Utlänning; utan han föreflog åfwen Brors-
 stål, fastän jag sade honom att mina Stu-
 dent-år woro förflutna — och till råga på
 allt wille han oupphörligen kyssa mig. —
 Det är att märka, att Swenskarne ännu,
 nästan allmänt hafwa bibehållit den äkliga,
 qwinliga och barnsliga seden, att karlar kys-
 sas; en sed som Engelsmännen anse för
 skamlig, och som åtminstone är för flera slags
 sjukdomar farlig. De kyssa åfwen främman-
 de barn, hwilket är oförlätligt, och hwilket
 föräldrarne borde rätt mycket undanbedja sig.
 Man blir förundrad, när man hos denna i
 öfrigt så manliga nation, finner nästan en
 hwar, ifrån handwerkaren flere grader upp-
 före, icke helsa på en bekant, utan att två
 eller tre gånger kyssas, åfwen om de flera
 gånger på samma dag råka hwarannan. —

Såsom en tillsatts till detta kapitel,
 will jag anföra ett utdrag af ett bref från
 en beresit och lärde Swenssk, skrifwit till mig
 1799. — „Om Swenska Nationen,“ säger
 „han, „i hänseende till verklig upplysning,
 „befinner sig ett halft århundrade bakefter
 „andra Nationer, will jag nu icke under-
 „söka. Jag will endast erhindra, att för-
 „hållandet emellan den upplysta och den icke
 „upplysta klassen, torde i hänseende till
 „antalet icke wara så mycket olika hos Ty-
 „ska och Swenska Nationerna, som man wid

29 första

,, första påseendet kunde föreställa sig. Jag
 ,, ber Er endast besinna Sverges lilla folk-
 ,, mängd! Ni skall då wist finna klassen af
 ,, de mera klartänkande — sådana som Ni än-
 ,, då under ert wistande i Sverige har lärt
 ,, känna, till ett icke alldeles ringa antal —
 ,, Ni skall finna den säger jag, icke så utom-
 ,, alle förhållande liten. Jag erkänner lik-
 ,, wäl, att upplysningen alltför sent har hun-
 ,, nit till Sverige, och anledningen torde wa-
 ,, ra, att Nationen, genom mångfaldiga krig
 ,, länge qwarhållen i sin okunnighet, icke haft
 ,, tid att tänka på sin förstånds-odling, och
 ,, om den och hade tänkt derpå, likwäl icke
 ,, haft nog medel att förwärfwa den o. s.
 ,, w. . . . De tider äro längesedan för-
 ,, slutna, då censur och bokvisitationer gjordes
 ,, med så mycken stränghet. Endast teologiska
 ,, skrifter blifwa undersökta, när de af bok-
 ,, handlare blifwa förskrifna till försäljning,
 ,, men aldrig när de inhämtas för privata
 ,, räkning. Man kan således lika så litet
 ,, tillskrifwa denna omständigheten, som bri-
 ,, sten på ordentligen farande Post, hwilken
 ,, i alla fall wist icke skulle få många lärda
 ,, paketter att föra — de hinder som hos oss
 ,, kunna finnas för upplysningens framsteg.
 ,, Ibland alla som kunde uppräknas, är lans-
 ,, dets fattigdom på folk och penningar det
 ,, förnämsta. Deras följer att en hwar söker

„ förwärfwa blott de kunskaper som äro nöds-
 „ wändiga för att hafwa bröd. Deraf kom-
 „ mer, att det i allmänhet gifwes så få lä-
 „ sände medborgare; kommer att det icke lö-
 „ nar middan, i afseende på inkomsten, att
 „ någonting författa och låta trycka; och der-
 „ ifrå härleder sig vår bokhandels swaga
 „ tillstånd. Dessa hinder komma mig likwäl
 „ icke att förlora allt hopp, om kunskapernas
 „ framsteg hos Swensarna. Det skadar icke
 „ att ofta påminna det goda folket, hwaruti
 „ felet ligger: men det måste göras på ett
 „ sätt som icke mera förbittrar än rättar.
 „ Edra uppsattser tjena till ändamålet. I
 „ synnerhet har ert goda förord, för Swerges
 „ till en del så wanlottade Skole-lärare, wäckt
 „ min uppmärksamhet och min erkänsla. In-
 „ sticka, om Ni kan, dessa anmärkingar af
 „ mig, ibland era egna. „

Landsvägar. Polis. Snöplogar.

De Swenska landsvägarne äro mycket
 goda. Stötterna af de inwid-stående träden,
 tillåtas icke att, såsom i Tyskland, sprida si-
 na grenar in åt wägen, så att en resande
 om natten är i beständig fara att förlora lif-
 wet, och jemwäl om dagen, om han skulle
 för några ögonblick insomna på sin öppna
 postwagn. Sådana grenar blifwa i Swerge
 sorgfälligt borthuggna. Swer landsvägar,
 fjuts=

skjutsning, gästgiverier m. m. råder i Sver-
 ge en uppsigt, hwarom man i nästan hela
 Tyssland icke gör sig begrepp. De stora wägarne
 genom Sverige äro till så hög grad förträffli-
 ga, att få länder kunna jemföras. Så all-
 månneligen goda torde åtminstone lands-
 vägarne, och ända till de mindre bywägar,
 på intet ställe wara. På alla de små bi-
 res-
 sor wi gjorde, på wägar som icke woro all-
 männa, men endast förde till byar och en-
 skilda gårdar, funno wi ingenstädes ett hjul-
 spår eller grop så stor, att den kunde kom-
 ma wår wagn att stjelpa. I Tyssland må-
 ste man ofta betala wägpenningar på ställen,
 der wagnen under sjelfwa sommarn är i be-
 ständig fara att wälta, och der man om
 wintern för djup och obanad snö med mōda
 kan framkomma. Man betalar på åtskilliga
 ställen penningar till chausléer i flera år,
 ehuru ännu inga chausléer äro anlagda,
 men torde i framtiden blifwa det. På an-
 dra ställen ser man, för sina erlagda pennin-
 gar, verkfligen chausléer som räcka ett sty-
 ke, men på hwilka man likwål icke wägar
 färdas. Bropenningar fordras öfwerallt, äf-
 wen på ställen der man icke des mindre är
 nödsakad, att färdas bredwid bron öfwer
 wattnet. Jag skulle alldeles icke kunnat räk-
 na, huru många gångor jag i Sverige fär-
 dades öfwer större och mindre broar af sten
 och

och af trä, emedan detta landet är så otalig-
 gen rift af floder och bäckar; men icke mer
 än twenne gånger fordrade man bropenningar
 af oss. Detta hände på orter, der en stark
 isgång hade efter den föledda wintern bort-
 fört stora broar, till hwilkas i stånd sättande
 det kringboende fattiga folket icke hade förmå-
 ga att besrida kossinaden. Men wägpenning-
 ar hafwa wi icke betalt på något enda stäl-
 le i Swerge: man synes der icke en gång
 hafwa hört talas om sådan utgift. Wönder-
 ne äro stölbiga, att utan ringaste betalning
 hålla wägarna i stånd. Man gbr detta med
 ett slags sin smästen, och med sand deropp-
 öfwer. De herrligaste och största allmänna
 wägar hafwa inga stenmurar, m. m. såsom
 chausseer, men öfwerträffa många af de
 Tyfka. Så ofta det har fallit starka regn,
 eller när det eljest passat sig, sårdas
 någon af Landshöfdingen förordnad, att
 undersöka wägarna. Hwad som då befin-
 nes skadadt, måste genast förbättras. Hwar-
 je Bonde har ett wist stycke wäg att under-
 hålla, för hwilket han är ansvarig och må-
 ste, om han försummar sig, plikta dyrt der-
 före. Det synes likwäl wara någon ojemn
 lötning deruti, att denna börda faller hel
 och hålten på detta landtmanna-stånd. Men
 Swenska bonden är med allt detta, ändå att
 lycklycka. Han må hellre allena bereda och
 under=

underhålla de wägar, på hwilka hans herr-
skap äka, än wara förpliktad till att låta för-
sälja sig till slagtbanken = såsom i andra län-
der. De öfriga stånden hafwa förmodligen
andra allmänna tyngder, som kanhända upp-
wäga denna hos Landtmannen. — Jag gjor-
de mig på flera orter underrättad derom, att
ingen Swenskt blir tvungen till frigtjenst.
Hela Armeen består af idel frivilliga, som
sjelfwa hafwa erbjudit sig. Det är en Hår
med lejons mod, när Fäberneslandet angri-
pes. — — Blott en enda gång hade wi i
Sverige exempel af klagan öfwer wägen; och
man wisade nu ett oerhördt misöndje. Det
war wid medlet af Oktober månad, emellan
Jönköping och Helsingborg, efter ett starkt
och beständigt regn under fem dagars förlopp.
Denna wäg hade för ögonblicket det felet, att
den blöta och sönderbråkade jorden uppsteg
något litet på hjulen; men sjelfwa grunden
af wägen derunder war fullkomligen fast och
jenn, utan hålor. Ingen minsta fara war
således att der färdas. Därför förde man öf,
på denna så kallade elaka wäg, med sådan
hastighet, att wi wid framkomsten woro helt
sönderstakade af den skynsammas farten. —
Emot djup snö på wägarna under wintern,
har man äfwen upfunnit medel. På en
mängd af ställen sågo wi en så kallad snö-
plog upprest wid sidan af wägen; icke mer

än en eller två timmars wäg emellan hwartdera. Denna plog är en lif-bent triangel, och består af tjocka på kant ställda bräden, emellan hwilka ett eller twenne twärbräden, eller ock jernstänger, äro satta, till att förestomma de på sidan warande bräden att sammantryckas af subn. Baktill är en sådan plog något bredare, än den bredaste Swenska resowagn. Så snart mycken sub har fallit, måste Bönderna i neiden, utan betalning och utan försummelse inställa sig med sina drag kreatur. Sex, tio, ända till tjugo hästar blifwa då spända för subplogen, wid hwars ena ända, eller winkel-spits, är fästad en stor jernhake; hwarigenom uppkommer en banad wäg, som kan jemföras med våra slädbanor i Lyskland. Den stora triangeln, hwilken genom sin tyngd nedtränger i subn, kastar denna på omka sidor ur wägen, på samma sätt som ett slag af våra plogar gräfwer den stora fåran i vår åkerjord. Swar före införas wi icke den wälgrände subplogen äfwen i Lyskland?

Säkerhet för Resande.

Men wida mer än wägarnas förträfflighet, bör man värdera den lydan, att man i Sverige färdas fullkomligen trygg, utan all fara för rövare och mördare, oaktadt de stora flögarna, genom hwilka man på några ställen

skällen måste fara sex till tie mil, utan
 mellanskänd, och hwilka ofta äro så tätta och
 bystra, att ingen menstlig fot synes hafwa
 inträngt deruti. I många sörre och mindre
 Stater, underhåller man ofta utan nytta och
 nödwändighet, men alltid till invånarnes
 sedesförderf, och på deras bekostnad, omätte-
 ligt talrika stående Armeer, hwilka äro of-
 werlemnade åt lättjan, och utom exercera och
 stå på post, hafwa ingen ting att göra. Och
 ändock besättas nästan aldrig landsvägar och
 stoggar af soldater, till den allmänna säker-
 hetens skygd. Sjelfwa den ordinära Posten
 blir icke ledsagad af dem, om den icke redan
 en gång blifwit röfswad, eller Passagerarne
 särade och slagne af röfswarna. Man förskä-
 trade oss enhälligt i alla Prowinsjer som wi
 genomföro, att man i mannaminne icke haft
 exempel, att resaude blifwit röfswade och mör-
 dade på landsvägarna och i stogarna, än
 mindre på sjelfwa wårds husen. Man reser
 ofwerallt, äfwen under mörkaste natten i
 fullkomlig säkerhet.

Flera gånger färdades wi hela nätter-
 na, genom de dystraste stoggar, och råkte der
 under icke oftare än hwarannan och hwar
 fjerde timme, en eller annan usel koja, som
 mera liknade röfwarekulor, än boningar för
 heberliga menniskor. Jag tillstod att jag i
 bdrjan wid sådana tillfällen kände en rys-
 ning

ning öfverfalla mig: men innan fort word
 wi alla så driffiga att wi wågade hwila öf-
 wer natten i sådana kajor, som wi i bdrjan
 hade funnit högst mistänkt; och söfwo full-
 komligen tryggt, ehuru det på dessa ställen
 nästan aldrig fanns en regel för dörrren, och
 stundom icke en gång ett lås. Ingen till-
 sluter sina husedörrar, icke en gång i de wil-
 daste skogs-trakter. Kommer man wid mid-
 natts-tid till en gästgifsware-gård, så finner
 man der alla dörrar öppna. Bonden som
 skjuttsat träder in i rummen, det han i ndr-
 fret uppsöker det söfwande husfolket, hwilket
 han ofta måste af alla sina krafter skaka,
 för än de öppnas, då först ett ljus upp-
 tändes, eller eld, om der är kallt. Man lå-
 ter då gifwa sig något att äta eller dricka,
 betalar det genast, och sätter sig för elden.
 Den enda person som uppstigit går derefter
 icke sällan på nytt till hwila. Man skulle
 kunna borttaga allt hwad de äga, åtminsto-
 ne utan betalning förtära hela deras förråd
 af brännwin och matwaror; men den ärliga
 Swenska landtmannen tror icke så illa om
 någon. Man går bort ifrån de främmande
 medan alla ligga i sin djupaste sömn, släc-
 ker ut sin lampa, och lemna alla dörrar
 öppna, såsom man funnit dem wid ankom-
 sten. Lyckliga öfsuld och enkelhet i seder!
 Man har sagt mig, att i det nästintillgrän-
 sande

sande Norge skall förhållandet wara lifas
dant, och gästfriheten emot In- och Utländska
resande, ännu sörre och allmänare, än i
Swerge. — Så trygg leswer man ibland det
Svenska landtsolket, hwilkas fattigdom den
Lyska bonden knappast skulle kunna föreställa
sig. Det gifwes ibland dem hwarken Tiggars
re eller Adsware.

En bestedlig Wårds-hus-slicka.

En af de älskwärdaste slickor som jag i
Swerge någonsin såg, aderton eller nitton år
gammal, skön som en ljuset's Engel, lång
till wårten och af Grekisk form, blygsam i
uppsyn som ostuldens egen bild, uppväcktes
af wår skjuttsbonde på en gästgifsware-gård,
när wi om midnatten trädde in i rummet.
Hon kom ut ifrån sin kammare, helsade på
os med anständighet, upptände på spisel'n en
Marlagande eld, som gjorde hela rummet
ljus, och gaf os att äta och dricka. Wi nöd-
gades wånta på hästar i tvenne hela tim-
mer. Slickan tog emedlertid en bdsnebo ifrån
förra århundradet, satte sig på en sängkant,
och läste wid eldsckenet, under en och en half
timmas tid. Blott eldens skdbande ryckte hen-
ne för något ögonblick ur sin andakt. Hon
läste så högt, att jag förstod det mesta. Det-
ta war icke frymteri. Meniga folket i Swer-
ge hafwa i allmänhet swårt att läsa tytt för
sig

sig sjelfwa. Ett glädt lugn och en själ af
 ofskuld war målad i hennes ansigte. En
 sann, enfaldig andakt lyste från hennes b-
 gon. Swilka alswarsamma betraktelser wäck-
 te icke hos mig denna syn! — Under tiden
 inkommo fyra personer, nyss anlända från
 närmaste station, och ibland dem twente un-
 ga karlar obildade och wilda till utseende och
 lynne. Wied sin andakts-bok i handen räckte
 hon dem brännwinet som de begärde. Hen-
 nes anständighet tycktes befalla de råa men-
 niska, att wisa aktning för hennes person.
 Derefter gick hon strax tillbaka till sitt för-
 ra ställe, att läsa i sin swart inbundna bok.
 De unga karlarne borttogo wäl ingen hand-
 wändning sina bgon från hennes bild; men
 likwäl war ingendera nog förnuften, hwarken
 wid betalandet eller wid affedet, att tillåta
 sig det minsta som stridde emot anständighe-
 ten. De iakttago äfwen under hela sitt wi-
 stande på stället — wid pass en half timme —
 en så högtidlig rymnad, att det syntes som
 de trott sig i en kyrka, och warit intagne af
 samma andakt som den bedjande. — „Man
 bedrages af utseendet!“, swarade man mig
 med åtlöje, när jag en gång i Tyssland se-
 dan berättade denna händelse. Men berdf-
 wa of icke den ljuswa tron på ofskuld och
 dygd! Det är den som ännu uppehåller of
 wid alla bedräfliga skådespel af motsatsen, som
 oms

omgifwa oss. Utom den skulle wi sjunka ned i en fullkomlig owerkfambhet för all moralitet, och förwandlas till verkliga menniskohattare. Om denna tro också wore endast en dröm, så wore det ändock en grymhet, att wilja wäcka oss derutur. Wiffertligen finnes ännu den sannaste och renaste ossuld till hjerta och seder i de halft-eremitiska landtliga boningar, der ännu tidehwarfwets lättfönniga lynne, som förgåter både religionen, grafwen och ewigheten, icke har förwisat de husliga andaktssöfningarna ur kretsén af lyckliga familjer. Att dessa andaktssöfningar, till familjernas inbördes uppbyggelse, förswunnit, är en af de bedröfligaste syner för wårt århundrade. Hwilken förmår inse hela dess inflytelse, på den uppwäxande generationens sedlighet och religions-känsla.

Tjusnad af småsaker ifrån Resande. Sörfattarens fruktan.

En Swenskt som reser, inflyttar fällan eller aldrig sin koffert ifrån sin öppna wagn under natten. Han lemnar alltsamman på wägen, stundom midt i en skog, eller åtminstone på den mannens öppna gård, hos hwilken han tagit qwarter. De goda Wönderne kunde icke begripa, hwilka mistänksamma menniskor wi wore, då wi ibland wid nattetid, under det wi i flera timmar nödgades wänta

wänta på hästar, gingo att se om våra fof-
fertar waro i säkerhet; och då wi på någon
gästgifwaregård låto inbära dem öfwer natten
i våra sof-kamrar. Men att bortsnappa
småsaker, såsom t. e. rep, hammare, hostång,
piska m. m. som man likwäl nödwändigt wä-
ste medföra — allt det håller en del af Swen-
ska bönder för icke minsta synd, och således
kan man aldrig wara tillräckligt waksam öf-
wer sådana saker. På det sättet hafwa wi
förlorat ett rep, en bit ost och bröd, en kåpp,
och en reswärja på tjusa dagen, nästan under
våra ögon. — Skulle icke detta till någon
del kunna härleda sig från den ringa under-
wisning, som i allmänhet meddelas Swenska
bonden öfwer hans enskilda pligter emot sin
nästa. De allmänna tros-lärorna borde till
äfwentyr i kyrkorna och skolorna någon gång
medgifwa äfwen ett rum för underwisning
öfwer de mindre skyldigheterna, och öfwer be-
wekelsegrunder för människors gbrande och lä-
tande, hwilka, ehuru fullkomligt enliga re-
ligionen, likwäl icke äro direkte härledda der-
från. Det är wist, att menniskan måste icke
af naturen i sjelfwa grunden wara allde-
les ond: i denna händelse skulle den Swen-
ska bonden, som i så många hänseenden är
lemnad i naturens tillstånd, wist icke wara
en god^{er} människa, hwilket han ändock i all-
mänhet är. Många tusende bondsbarn njuta
aldrig

aldrig en skole-undervisning, emedan Söfne-
skolan kan ligga tre till fem timmars väg
ifrån deras kjoja. De uppväxa således som
djuren på marken. *)

En gång kommo wi emat aftenen till
en gästgifsware-gård. Den bestod af en enda
bondekjoja, af elakt utseende. När wi woro
beredda till affärben hade man bortstulit vår
rese-wärja; och utom denna hade wi alldeles
ingen ting till vårt försvar. Sakom och
framför denna kjoja hade wi flera milt sfo-
g,
„Blifwa wi någonsin anfallna,“ tänkte jag
„wid mig sjelf,“ så sker det wist i dag.
„De som borttagit vårt wapen, känna vår
„wärnlöshet, och hafwa twifvelsutan skyn-
„dat förut in i tjockaste sfogen.“ Wi skulle
helt wist hafwa tagit det parti, att i sör-
sta skyndsambhet fara tillbaka den väg wi
kommit, och sedan styra en annan kjoja till
vår bestämmeelseort. Men i Swerges sfogar
är icke så lätt att wälja en annan väg,
utan att gåra en kros af tjugu ånda till fyr-
tie mil. Från Lyssland eller Danmark till
3 Stockholm

*) Wi Swenske få se den goda Skrif. om föråtelse, att
wi icke tro alla våra Medborgare af Wondeslåndet,
hwilka uppväxt utan Skole-mästare, just fördenstull
uppväxta alldeles såsom fånad. Goda undervisnings-
anstalter äro wist önskelige; men det är och säkert, att
mången Svensk Bonde ger sin son en tjenligare upp-
fostran i sitt hus, än honom stundom i våra dagar
skulle meddelas af hans Skole-mästare.

Stockholm, gifwes det icke, så bidt mig åt
 bekant, mer än trenne wägar, innom Swer-
 ges hela bredd. Det nbdwändigaste syntes
 oss defutom vara, att icke fördröja oss. I
 sjelfwa stations-huset förekom det oss mycket
 farligare att qwarblifwa öfwer natten, än på
 landsvägen midt in i skogarna. Intet för-
 swarsmedel war här tillgång att löpa. Oss
 återstod intet annat, än samla stenar i vår
 wagn, och affstara tjocka knotiga kåppar till
 vårt wärn. En fjerdedels-timmes wäg ha-
 de wi till nästa tjocka skog; och der just wid
 mynningen kommo oss till möte tre resligt
 wårta bönder, wilda till utseende och försed-
 da, liksom wi, med ansenliga stafwar. Swad
 kunde de i vår föreställning annat vara, än
 röfware och mördare? På intet annat ställe
 hade wi haft ett sådant möte, än just här,
 der man afwäpnat oss. De stannade på wä-
 gen, höga och fasta som planterade träd, och
 wäntade oss. Wi foro dem förbi så nära,
 att wi kunde råcka dem ifrån wagnen, och
 helsade på Swenska: „God aften milna wän-
 ner!“, — „Stor tack, gode Herrar!“
 war deras swar, och widare hördes icke af.
 De kodo ännu några ögonblick stilla, och så-
 go efter oss. Smedlertid låto wi jaga våra
 dragare, det mesta de förmådde löpa. Det
 war snart mörkt i skogen. En eller två gån-
 gor foro wi sedan förbi enstaka rysliga skogs-
 tojor,

fojor, hwarifrån det lyste, och karlar hördes tala med starka röst. Gela natten färdades wi genom skog, och det är sant att ingen anså oss: men det blir likwäl alltid en högst obehaglig känsla, att i okänt land, under natten, bland rystiga skogar, weta sig beredwad det enda wapen man har medfört till sin säkerhet.

Bonde-Post. Resewagn. Mat och Physisk Uppfostran. Bøndernas utseende. Det förderfliga Brännvinet. Solt-öning.

Såsom sagt är, gifwes det icke i Sverige, någon ordentligt sakande Postwagn: men beremdt finnes ett slags Extra-Post eller Bonde-Post (Skjuts), hwarigenom man förträffligen har försäkrat de resandes behof. Jag will nu här gifwa ett begrepp om denna inrättning.

Vår tänkta resewagn, som war inrättad för fem menniskor, och mycket för tung för de små Swenska hästarna, lemnade wi qwar i Köpenhamn. Wi två som reste genom Sverige, köpte i Göttheborg för icke mer än femton R:de en dypen resewagn, hwilken wi, wid återkomsten till Helsingborg, sålde för ätta R:de. En egen wagn måste en resande i Sverige nödwändigt hafwa, emedan Bønderne, hwilka turwis efter faststald ordning måste bestrida skjutsningen, alldeles icke hafwa sådana

dana wagnar, att man dermed wore betjent. Man har i detta landet en art resewagnar, att dragas af en enda häst, hwilka man kan köpa för fyra eller sex R:dr, och på hwilka twenne personer med en koffert kunna färdas. På det sättet föras öfwerallt twenne menniskor af en enda häst. Man kan aldrig resa för lindrigare pris, om än till fots. Man finner derför också aldrig resande i Sverige som gå till fots. Handwerksgefäller, soldater — alla fara med skjuts; åtminstone alltid så snart twenne personer kunna förena sig om kostnaden. Bonden är skyldig, att utan minsta betalning wandra till den två, tre till fyra Dyfka mil aflägsna, närmaste stationen, baktefter de skände, att hämta sitt öf. Det faller honom icke in, att en resande derifrån kunde bortföra hans häst. När han kommer efter till gästgifware-gården; så har den okända främmande redan farit sin väg, och har ofta genom piffning och jagning på det förfärligaste misshandlat hans kreatur. Ofta går han icke en gång sjelf att återtaga hästen, utan han förtror sig till sin granne, som han wet wid samma tid hafwa följt någon annan resande, försäkrad att denna skall återföra hans kreatur; och han blir icke be- dragen derpå. På det sättet reste t. e. jemte öf twenne Gefäller i många mil; och samma Bonde som åtföljde öf, felade aldrig att åter-

återföra deras häst. Någon gång betalades han dertfore med en liten sup brännwin, men oftast med intet.

De Swenska, nästan allmänneligen o-
täckta resewagnar, äro likså små och nätta
som deras hästar. Axlarne till framhjulen
äro icke högre än en half, eller tre fjerdedels
aln ifrån marken; hwarmed de endast
på så allmänt goda vägar äro brukbara.
Wår wagn för två hästar, rymde två per-
soner och en tung koffert; men den war så
lätt, att en gosse af tolf års ålder skulle
kunna draga den en fjerdedels mil. Detta
slags wagnar för twenne hästar, äro så in-
rättade, att de jemwäl kunna dragas af en
enda.

Jag har kallat denna Swenska Extra-
Post, en Bonde-post; emedan det är Bön-
derne som äro skyldige af ester en wis ords-
ning, och emot en wis af lagarna fastställd
betallning föra de Resande emellan stationer-
na. För detta ändamål komma de på män-
ga föga bebodda orter ifrån hemwist, som
äro mer än en Swenskt mil aflägsna ifrån
gästgifweriet; i Finnland och på flera ställen
komma de ifrån många miles afstånd. Ibland
måste wi för att komma till gästgifware-går-
den, afwika långt ifrån landsvägen, en
halstimmas wäg. I Finnland och andra så-
dana orter har man ibland twenne fjerdings
wäg

wåg att lägga till rygga, för att komma
 ifrån landsvägen till stationen. Swerges
 folkmängd är alltför ringa. Stogsmarkerna
 äro alltför widsträckt. Mången prowins är
 så tillfälligt icke annat än en ofantelig
 fog, hwarest man blott här och der genom
 trädens afbrännande har rådit en plats för
 mennisko-boning, och uppgrävt en åker der-
 omkring. Jag säger med flit en Åker, ty
 trädgårdar och kryddgårdar tyckas de eremitiskt
 ensamme boende Bänderna, i de flesta orter
 af Riket, ej en gång tänna. Äfwen på så-
 dana ställen, der trädgårdswärter af flera slag
 rätt wäl skulle triffas, blifwa de ändå icke
 af Bänderna planterade och odlade, emedan
 de hwarken förstå deras nytta eller deras
 födel. Han saknar således för sig och sina
 arma barn denna sunna och uppfriskande nä-
 ring. Hela året igenom lefwer han af ett
 hårdt torkadt bröd, så uselt som man möjli-
 gen kan föreställa sig, af en illa smakande
 ost, litet smör och litet mjölk. El har han
 mycket sällan, och i många prowins, aldrig.
 På wårds husen på landet är det också all-
 tid under sommaren surt, och äfwen wid kal-
 lare årstid af den usaste smak. Deremot
 suwer Swenska Bonden, med sina beklagans-
 wårda barn, så mycket mera brännwin: en
 verklig pest för Norden. Om det är sannt,
 såsom jag hört sägas, att Swenskarne bränn-
 wins-

wins-supande swårligen kan förhindras; så synes detta till någon del böra härledas ifrån försumlighet hos Landets Sundhets-lärare. Genom detta brånwins-supande wid den kraftlösa kosten, blir äfwen det Swenska Landts folket, af begge könen i allmänhet så magra och så uttorkade; deras ansigtet så långa, bleka och ryfliga, att man icke utan medlidande kan betrakta dessa spöklika, wandrande warelser. Sa man måste gråta, när man ser Landtmannens små barn i hwilken prowins som helst. Föräldrarne äro sjelfwa i den fullkomligaste okunnighet, så wäl i hånseende till den fysiska som den moraliska uppfostringen: och barnen synas öfwerallt så swaga, så sjuka och usla. Deras kost och klädnad, den förderfwade luften i de rum de sofwä och wistas, och i synnerhet brännwinet, hwilket de supä jemte moders-mjölken, är orsaken dertill. Såsom mig synes, skulle åtminstone 6 til 10 gångor flera menniskor än för närwarande kunna bebo Sverige; oaktadt alla des klippor och stogar. Men folksmångden torde wäl swårligen tilltaga efter önskan under den nuwarande bristen på kornet, nedom af den froppsliga uppfostran hos Bonden och Stadsfolket af lägre klasserna, och med den nu warande allmänneliga smaken för brännwinet.

Grymhet emot hästar. Något rörande
Skrifter om pligterna emot djuren. Ut-
terligare målning om sättet att resa i
Sverige.

En mängd af Krono-betjenter, Embets-
och tjenstemän af flera slag måste öfver hela
Riket utan betalning skjutas af Bönderna.
En sådan tjensteman färdas wanligen med
så utomordentlig skyndsamhet, och låter der-
före de arma drag kreaturen så erbarmeligen
pissas, att de äro alldeles våta af svett,
och så att man skulle tro dem färdiga att
falla på skället. Bonden står då bak på waga-
nen, och måste tyst och stilla wara åskådare,
huru omenstligen den främmande behandlar
hans dragare — kreatur, hwilka emot så
mycken nytta hafwa kanske under hela året
icke kostat honom en handfull säd. Swenskar-
ne i allmänhet, helst i de lägre stånden, och
i medelståndet, äro verkliga Barbarer emot
hästar. Jag har sett detta alltför ofta med
egna ögon, för att icke anse för en skyldighet
att påminna derom. Jag skulle önska, att
man i Sverige öfversatte några af de skrif-
ter, som på flera språk blifwit utgifna öfver
ett mildare behandlingsätt emot djuren, el-
ler åtminstone gjorde utdrag af de kapitel,
der grymheten emot hästar blir med de star-
kaste färger aftecknad. En mängd af skrifter
öfver

öfwer detta ämne äro utkomne i nyare tider,
 både i Tyssland och annorstäds; och detta äm-
 ne är utan twiswel af wigt. Man betänke
 blott den moraliskt skadliga werkan, som å-
 synen af plågade kreatur måste åstadkomma
 så wäl hos barn som äldre menniskor. Herr
 v. Gehren, Tyssk prädikant i Köpenhamn, gör
 anmärkningar här öfwer, som förtjena all
 uppmärksamhet. Man läser dem i en bok
 af Christiani öfwer mensklighetens föräblan-
 de. Herr von Gehren beskriwer ibland an-
 nat en folks-fest, hwilken i Juli 1795 blif-
 wit anställd till ära för en Förmäm Person i
 Tyssland, och för hans höga Gäster, på hans
 födelsedag. Författaren war isfrån bbrjan till
 slut ett af wittnena till skådespelet. För det
 första blef en wacker hjort inneslängd innom
 en frångt omgärdad plan, och der till skå-
 darnas nöje lefwande sönderfliten af mer än
 tjugu stycken upphetsade hundar. Slutligen
 sköt Herrn, på begäran, med egen osäker
 hand det arma creaturet. — I andra akten
 nedflog man i jorden twenne höga pålar,
 emellan hwilka man fästade ett twärbråde,
 och hängde derwid en lefwande gäs, med
 fastbundna fötter och hufwudet mot jorden.
 Man hade utriswit fjedrarna isfrån bröstet ända
 fram till näswet, och insmört halsen och
 hufwudet med olja, så att man med händer-
 na icke säkert kunde fatta deruti. Tolf Wö-
 der

der uppsattes derefter till häst, för att vinna en beldning, hwilken war utsatt för den som kunde under fullt gallopp afrycka fogelns hufvud. Hundrade gånger måste de tolf offielliga Ridbarne förnya deras försök, tills ändtligen efter mer än en timmas förlopp, det sökta priset blef wunnit. Fogeln slog ännu med sina wingar, till åstådarnas förnjudelse, sedan halsen war afliten. — Tredje repetitionen af detta skådespel gällde icke mera kreatur, utan händer. Man insnårde ett antal sådana uti säckar, och befalle dem att dansa. De gjorde det i mer än en hel timme, och fölllo, som man wäl kan föreställa sig, hopwis öfwerhwarandra på marken. Deras hufvud sönderstöttes och blodet flödade.

I Leipzig har jag sjelf varit ågonwittne till en sådan fest, hwilken blef firad i närwarelse af de förnämsta Magistrats-personerna. Man fästade en lefwande ål på ett rep, som war spändt twers-öfwer Pleise-floden, och lät fiskarna försöka att aflita honom, lika grymt som man på förenämnda ställe lätit Bönderna behandla gäsen. För ombyttets skull har man åstwen wid denna högtid stundom betient sig af en gås. — Men åter till Sverige.

Wid hwarje ny station är första angelägenheten att framkalla en person, hållbar; lå framt icke denna genast inställer sig den
resande

resande till mäte. Hans besättning är att framställa hästar. Finnes icke sådana på stället, så ser man honom i sina tunga träskor genast begifva sig på vägen till någon bondes gård, belägen kan hända en hel timmes väg, eller längre ifrån gästgifveriet. Svenska ofta finner man stations-husen alldeles enstaka wid landsvägen, med flera timmars väg till närmaste lilla torp. Det händer således, helst under bergnings- och förde-tiderna, att man i flera timmar måste vänta ankomsten af de hästar, med hvilka man skall färdas. Därföre förutsända äfwen många resande så kallade förbåd. Ett sådant kan i hela 40 mil föregå, med en sedel, på hvilken är anteckadt, huru många hästar den resande fordrar, wid hvilken tid han kommer, om han behöfver wagn, selar m. m. När han sedan anländer i egen person, finner han allting färdigt, och fortsätter efter några minuter på nytt sin resa. Förbådet förer ofta på sin lilla wagn, den resandes koffert, vanligen oförseglad. Man ser den icke i flera dagars tid, men återfår den ändock alltid obruten och ostadad: ehuru den emedertid blifwit förd af åtskilliga personer, neml. Bänder som den resande sjelf kanhända hvarken sett eller får se, och af hvilka den ena i jern ordning har affändt den andra. Så ärlig och pålitelig är den Swenska Landtmannen.

mannen. Då man på det sättet lättat sin börda, kunna sedan twenne resande åka tillsammans, och återwinna då i fullkomligt mått hvad förebådet har kostat dem: ty denna kostnad är icke så stor, som af ett förebåd till föts i Tyskland. En förebåds-seedel till Sraryds gästgifsware-gård, belägen emellan Bönkyping och Halmstadt, 37 mil ifrån Stockholm, och fjärad ifrån sistnämnda Stad, ligger i detta ögonblick framför mig på mitt skrifbord, och lyder såsom här följer: „Ödn
 „dagen eller den sextonde (16) Oktober kläc-
 „kan half till 12 förmiddagen, beställes uti
 „Sraryds=Gästgifsware=gård en häst med sele
 „och tsm. Stockholm den . . 1796. N. G.
 „Sundberg.“ — Därför funno wi i några
 prowinsjer den herrliga inrättning, att till
 stationerna på landet ankommo om aftnarna
 innan kl. 7 ett antal af ungefär tjugu hä-
 star, och i städerna, (såsom t. e. Westerås)
 helst då någon årsmarknad hålles i orter, ett
 antal af fyratie, sextie och ännu flera. De
 resande blifwa derigenom i stånd att färdas un-
 der natten så wäl som under dagen, hwilket
 förnämnda sätt man äfwen rätt ofta wäljer.
 Det är en hållkarl förbjudit att begära dricks-
 penningar, äfwen då han varit nödsakad till
 den resandes tjänst, wid midnattstid eller
 under starkaste owäder, springa betydelig wäg
 för att anställa hästar. Fordrar han dricks-
 penningar

penningar och angifves af den resande, så straffas han med spö. Samma straff undergår han, om han anklagas att ondligtvis hafwa uppehållit resan. Beindter han den resande med ohöflighet, så blir hans straff ännu svårare. Ger man honom en skilling i belöning för sin möda, så tackar han wanligen derför mera höfligt, än en Lysk för en alldeles oöförtjent drickspenning af fyra groschen.

Bland de saker som en resande i Sverige har nödigt att medföra, är äfwen wagns-smörja, som wanligen består af ister. Man betalar till hållkarlen en skilling för mödan att smörja, eller om han tillika består istret, två skillingar på sin höjd. Insködda Swenskar betala wanligen icke mer än hälften, och af en del wissa unga Herrar får så wäl hållkarlen som den skjutsände bonden mycket sällan en drickspenning; fastän den sednarens hästar blifwa af dessa Herrar obarmhertigt jagade, och af deras egna händer sönderpistade. Ty en hwar Swensk som reser, plågar medföra sin egen piska, hwarmed han nästan oupphörligen slår de små hästarna; fastän de arma kreaturen äfwen der förutan löpa af alla krafter, eller blifwa äminstone af bonden sjelf öfvermåttan jagade. Att färdas i traf, är gemenligen icke tillräckligt för en Swensk. Hästarna måste fastän de draga, tillika galoppa. I synnerhet fordras detta

af

af de ofwannämnda unga Herrarna. Dessa äro, fastän många ädla undantag gifwas, i allmänhet mycket wilda, ofkunniga, despotiska. Bonden är gemenligen menstligare emot kreaturen. Han slår dem mycket mera sällan. Han drifwer dem med ett låte, hwilket de lyda likfärdigt som att drifwas med slag. Det wore önskeligt, att samma bruk äfwen infördes i Tyskland.

Så snart den resande satt sig opp på sin wagn, börjar bonden genast färdan i oupphörlig traf, som fortsat hela wägen till närmaste gästgifware-gård, ibland tre tyska mil ifrån stället, eller mera. Endast uppföre backarna går det något saktare. Ghest wägar han aldrig föra mindre fort än i traf, så framt icke wägen wore mycket elak. Utan stationen ända till fyra tyska mil lång, hwaraf wi en eller annan gång hade exempel, så anhåller den skutsande mycket höfligt om tillstånd, att så stanna på något ställe under wägen, och gifwa sina hästar en bit bröd. För han ej detta tillstånd, så blifwa hans kreatur alldeles utan förfriskning tills de framkommit till gästgifware-gården, då de få en smula hö. Jag säger om bonden, att han anhåller höfligt. Detta är Swenska bondens allmänna karakter. Utan att wara tryppande, är han höflig, godsinmig, böslig, foglig — alltid så snart han tillbaka bems-

res

tes med någon godhet, wänlighet och anständighet. Detta sker likwäl icke alltid af infödda Swenskar, hwilka wänligen på deras resor antaga en så hård, sträf och befallande ton emot deras bönder, att det förefommer oss Tyfka äffvare alldeles odrägligt. Det händes derföre också, att bonden ofta med ohöflighet uppsätter sig mot sina landsmän. Blott för de höga fjederbuskarna, och de långa sazblarna, synes han allmänneligen hafwa en synnerlig respekt. En skjutsande bonde wägar aldrig, under de långa stationerna af tre eller fyra Tyfka mil, att wända in till något wid wägen beläget ställe. Man hör honom icke en gång be om tillstånd dertill. Emedlertid hände det likwäl öf twenne gånger, att vår skjutsare försäkrade oss hafwa nödwändigt att ingå på en krog, för att lemna ett bref; han gick, men kom genast tillbaka. Det hände öf tredje och fjerde gången, och jag smög mig af nyfikenhet efter. Jag fann att det icke war, såsom bonden hade sagt. Han hade inter bref fört med sig, men i stället wille han i största skynsamhet swälja ett glas brännwin. Swenskarne äro så allförmuycket tillgifna denna menniskoslägtets pest, om hwilken en Amerikansk Wilde en gång sade, att den blifwit gifwen åt Eurppeerna af den onda Anden till straff. Det hände öf, när wi efter lång wäg under stark hetta,

och länge uthärdad törst, någon gång bjödo
 vår skjutsfare att dricka, äfwen wälsmakande
 öl — det hände oss, säger jag, att bonden
 icke antog tillbudet, att han antingen allde-
 les icke drack deraf, eller ock endast suktade
 tungan dermed. Jag frågade om orsaken, och
 det goda folket swarade upriktigt, emsom att
 de icke synnerligen älskade öl, emsom åter,
 att om wi wille wara så goda och gifwa en
 liten sup brännwin, så skulle de hellre
 emottaga en sådan, än en hel kanna öl. Ans-
 dra åter sade, att de icke kunde dricka, förr
 än de tagit en sup, och att det ända till war
 ohjelpsam att dricka öl förr än man supit.
 Denna olyckliga tro kan man likwäl äfwen finna
 i Tyssland. Emedlertid hade wi under hela
 vår Swenska resa blott en enda drucken skjuts-
 fare, och jemwäl denna war det helt litet.
 Wi woro också sjelfwe till någon del skulden
 till hans tillstånd. Wi hade innan vår
 afresa, och sedan midt under wägen låtit ho-
 nom utdricka wårt öl: och han hade tillika
 nyss förrut nedswäljt ett par glas brännwin.
 Ett hårdt straff är i Swerge fastställt för en
 skjutsande bonde, som har för mycket druckit.
 Denna swaghet inträffar så alltför ofta med
 postiljonerna i Tyssland, der Polisen för re-
 sandes beqwämlighet är i alla hänseenden
 så mycket bakom den Swenska. Genom en
 sådan omständighet råkade jag, på min åter-
 resa

resa genom Holstein, i första lissfara, tillika med mina fyra skol-gossar. Vi måste, wadande i snö opp till knäet, i halfannan timmes tid beständigt leda alla fyra posthästarna. Och likwäl äro anstalterna för resande mycket bättre i detta land, än på många andra Tyska orter.

På intet ställe i hela Europa, kan man färdas skyndsammare än i Sverige, när man betjenar sig af förebåd. Likså kan man ej heller någonslades resa för bättre pris, än i detta så penninge-fattiga land. Det är icke nog att hästarna öfwerallt, äfwen under de allralängsta stationerna, måste oupphörligen träfwa, med starkaste fart: Bonden låter dem också rått ofta, så snart wägen är jenn, och i synnerhet när den är det minsta sluttande — starkt galoppera. De mycket låga, låta och öppna wagnarna, swänga då så häftigt till höger och wänster, och hoppa så i höjden, att den owana främlingen icke allenast ängslas derwid, utan också bestinner sig i öfrigt illa, och tror sig i fara att förlora hufsel och syn. I stället för att tillbaka hålla dragarna i backar, så framt dessa icke äro rått branta, pissar bonden oupphörligen sina kreatur under starka skr, så häftigt att de icke allenast måste galoppera, utan löpa i starkaste sträck. Härwid händer naturligen, att smuts och damm och små stenar uppkastas

i ansiglet på den resande, så att han måste tillsluta bgonen och hålla begge händerna framför dem. På det sättet är bonden nödsakad föra sina dragare för en del af wissa medborgare-klasser. Underlåter han det, så fattar den resande bömmarna i egen person, och jagar hästarna med sin piska. Konsten att föra förstås af hwarje Swensk. Sjelfwa det swagare könet syntes mig öfwerallt i Sverige skickligare i denna konst, än många Tyska Karlar, som likwål hafwa lärt att rida efter konstens regler. Hwarföre underwisar man icke i konsten att föra, likasom uti att rida? Är icke det förra likaså nyttigt och likaså nödvändigt som det sednare? Huru mycken olycka har icke på tusende ställen blifwit förantledt af okunnighet i förande. — Ännu påminner jag mig med rysning den förfärliga händelsen, som gjorde en af mina älfsta wänner, Herr Pastor B — för hela sin lifstid olyckelig. Han war gift med ett ungt, stönt och aktningsswårdt fruntimmer, och för med henne att besöka sin Swärsfader. Framkomna till stället stulle det unga äkta paret åkande gbra en promenad. Min wån uppsatte sig sjelf på Ruffsåtet. Ruffen gjorde föreställningar deremot, men fick befallning att uppsiga bak på wagnen. Min wån sade sig icke kunna fela i att handtera hästarna fullkomligen

att Konstmessigt, efter han hade lärt att rida i
 Öbtingen. Håstarna skygde, prästen kunde
 icke mer regera dem. De sibrade i wildaste
 lopp utföre en backe, och lydde inga tyglar. Frun
 kastade sitt spåda barn öfver hjulen utur wagnen.
 Barnet föll utan skada på gräset. Hon sjelf
 kastade sig efter, men föll mot en sten med bröstet,
 som hon grusligen krossade. Hon hemfördes
 till sina sdrälbrar. De woro redan ålderstegna,
 och man kan föreställa sig deras sorg. Den unga
 Frun dog efter några dagar, under obestrikliga
 smärtor. Mannen hoppade ifrån sitt sate
 med mera framgång, fann sin hustru
 i denna sdrfärliga belägenhet, och hade förlorat
 sällheten för hela sitt lif.

Dyppföre backar, som äro branta, åker man
 likwål långsamt i Sverige. Swensken stiger
 dock mycket sällan ned af sin wagn på sådana
 ställen, likasom det är wanligt att han alltid
 utföre backarna behåller sin plats, ehuru
 wådliga de än till utseendet kunna wara.
 Så snart dragarne hafwa hunnit högsta
 spitsen af en backe, jagas de strax, medan
 bakhjulen ännu äro qwar i sluttningen, på
 nytt till traf, ehuru de rökta af hetta, och
 utan att få den minsta tid att hämta andan.
 Är en backe utföre något brant, så är det
 wanligt, att bonden under de första tie
 eller tjugu stegen håller något starkt i tygeln,
 och tvingar håstarna att gå långsamt;

men snart ger han åter efter tömmarna, och då får das man utföre backen med så hiftlig flyndsamhet, att en ännu orwan derwid länge tror sig i oundwiflig fara att bryta hals och ben. Hästarne äro sällan skodda på bakfötterna, och kunna äfwen derföre icke länge hålla wagnen tillbaka. Man finner dem ofta så kloka, jag wet icke om af naturen, eller genom deras tåmjares försorg — at de, när bördan blir dem för tung, och wägen för brant, sätta sig öfwer bakfötterna såsom hundar, och åka på det sättet öfwer bakdelen utföre backarna, för att emothålla den tryckande bördan. Icke des mindre sågo wi aldrig någon Swenskt häst stupa framför wagnen, fastän i wildaste lopp: och med de goda och jemna wägar som i Sverige äro allmänna, kan icke heller sjelfwa wagnen lätteligen falla öfwerända. Bonden är äfwen i allmänhet, så mycket menstligare emot creaturen, än den åkaude förnäme, att han ofta springer bredewid wagnen under fullt traf, wanligen en fjerdedelis timma i sönder — en exercis, som den Tyska landtmannen icke lätteligen skulle uthårda. Deremot affstiger den resande sjelf mycket sällan — då wägen går oppföre en backe, och nästan aldrig när den går utföre.

När hästarne spännas ifrån en resandes wagn, drypa de så af swett, och draga en så djup

djup och swår anda, att man skulle tro dem
 så färdiga att falla på stället. Det är sällsynt,
 att bonden medförer något hñ, för at fodra
 dem wid gästgifsware-gården, och att der köpa
 något, har han wist icke i omsorg. Men han
 upptar utur sin ficka en stenhård bit bröd,
 hwilken han redligen delar med sina kreatur,
 och hungrar hellre sjelf, än låter dem
 blifwa lottlösa. Efter tie minuter, eller
 hñgst en fjerdedel's timma, sätter han sig se-
 dan till häst, och förer på det sättet de ar-
 ma ännu af swett drypande kreaturen i ny-
 oafbruten traf tillbaka till sitt hem, innan
 de rätt hunnit återhämta andan efter
 bortfärden. En Swenskt häst går af sig sjelf
 nästan aldrig stritt, så länge han ännu på
 något sätt förmår att trafwa. I Sverige
 sättes en bonde-häst, utom kallaste winterti-
 den, aldrig på stall. Ehuru kallt det helst
 må wara, ehuru det än må regna, snöa,
 storma, och ehuru wät sjelfwa marken än må
 hafwa blifwit; så släppas de af swett rökan-
 de kreaturen ändoet strax efter arbetet på en
 omgårdad ång, der djuret ofta af trötthet ge-
 nast lägger sig ner. Swarje Swenskt landt-
 man fringgårdar sin gräsplats, sitt återfält,
 ja ända till sin sfogs-teg med trä, eller öf-
 någon gång, såsom i Danmark är mera wan-
 ligt, med uppmurade stenar; och innom såda-
 na fringstängda platser ser man ibland all hans
 R 3 fänad.

fånad. Hästarne ställas icke under tak, förre än snö har fallit, så att de icke mera kunna uppsöka det lilla förfrusna gräset. Således sågo wi dessa kreatur under ganska stark köld, öfwerallt under bar himmel, både dag och natt ända till den 18de Oktober, fastän marken war alldeles stenhård frusen, men likväl icke alldeles betäckt af snö. Nätierna, hvilka wi wid denna tiden ofta tillbragte hela och hållna på wägen, äro i Sverige ganska ljusa, så att man tydligen kan se allt. Och som wägarne gå tätt förbi de öfwan nämnda innesfängda ängarna, kunde jag wara åsyna-wittne till det som jag här anfört. På Seland wid Collenborg sågo wi wid medlet af Decem-ber några små hästar, (förmodligen åfwen af Swenska rasen) hvilka under djupaste snöen, wid en hwinande nordanwind och en nästan odräglig köld, wandrade långt ifrån byen och husen, emellan törnbustkar och häckar. Någon, en fullkomligen trowärdig man, försäkrade oss, att de öfwer hela wintern skulle förblifwa på det sättet under bar himmel, och föda sig genom egen försorg. Det är alldeles förwånande, hwad de Swenska hästarne ut- hårdha, att löpa, draga och frysa. I förhål- lande till sin storlek, syntes de mig åfwen draga mycket större laster, än de stora Tyska och Dansta öfen. Icke desmindre äro de nå- stan allmännesigen runda, feta och liksom

upp

oppstoppade. Sällan ser man en mycket ma-
 ger häst, så framt den icke är föråldrad; ic-
 ke en gång nära wid landsvägarna, der
 skjutning är så vanlig. Men nästan alla
 Swenska häst-kreatur, äfwen af manliga kö-
 net, äro mycket tjocka, så att man på litet
 afstånd skulle kunna anse för dem för Stod,
 som wore dräktiga i sista månaden. Dessa
 förfräckligen tjocka, uppblåsta bukar skola
 komma deraf, att kreaturen aldrig oftare
 än om wintern få förtära annat än det gräs-
 na gräset. Hafre få de aldrig så länge de
 ännu beta. Blott en liten bit bröd låter
 man dem äta, när de hafwa owanligen myc-
 ket dragit eller sprungit. Äfwen om win-
 tern, då de hållas på stall, få de allför li-
 tet hafre, och på många ställen aldeles intet;
 men blifwa deremot ofta fodrade med halm.
 I allmänhet äro hästarne öfwer hela Swerge
 mycket små. Allenast i nejden omkring Stock-
 holm funno wi dem allmänneligen något stör-
 re. Kanste härleda sig dessa på något sätt
 ifrån de i hufwudstaden warande många ut-
 ländska hästar? Sag wet icke, om man för-
 skaffat, eller ens tillåtit detta land alla
 nödwändiga medel till att förbättra sin ras
 af detta slags kreatur.

Nått ofta bleswo wi förda af tie- och
 tretton-åriga goffar, af hwilka några woro
 så små, att wi trodde dem icke kunna wara

Äldre än ätta år. Under hela föräldretiden fingo vi icke andra skjutsande, än sådana barn. De mera uppväxta kunde icke umbäras på Åkerfältet. Jag var flera gånger ångslig öfver denna omständighet. Jag gjorde föreslåningar deremot. Stundom bad jag och erbjöd större betalning, att blifwa åtföljd af en mera till åren kommen person, helst wid nattetid i bergaktiga trakter; men Föräldrarne försäkrade mig alltid, att det wore ingen fara, och att gossen mycket väl kunde föra. Detta funno vi också öfverallt förhållas sig efter deras försäkran. Aldrig kommo vi genom et sådant barn i minsta fara, icke en gång i de brantaste backar och wid midnattstid. De förde med all nödvändig skicklighet, och ofta fortare än de äldre. Undersvärdt war det äfwen att se, med hvilken rådhighet dessa barn jemväl i öfrigt förslodo att hjelpa sig wid alla förefallande händelser, och hwilken föls de uti sina usla forta västar kunde uthärda. Men det är att märka, att barnet af sin Far uppsättes till häst, då det ännu har mjöda att gå. En femårig flicka kan rida, och föra en tom eller lastad wagn, ensam hålla tömmarna, styra och wända — hwarwid likwäl fadren eller modren följa jemte hästen. Qwinliga förnet förer och rider nästan lika så mycket, och lika så lätt, som det manliga. En gång

fördes

Fördes wi af en bräng ifrån en af de mindre släderna. När wi hade kommit ett litet stycke på vägen, midtsör den gården der hästarnas ägare bodde, mötte oss en flicka, renligt klädd med långa purpurfärgade handskar, alldeles i högtidlig och Stadslig prakt, men i linygs-ärmarna, barfotad, och med en långsträckt pipa i handen. Hon anförde, att Drängen war ombärlig wid förden, och att således hennes husbonde hade befallt henne att föra i stället. Wi swarade med hälften skämt och hälften alswar, att en flicka icke skulle kunna föra. — Det skulle hon wäl wisa, war hennes swar, och i det samma satte hon sig på kuffätet, och förde så sticligt som någon Liffust, med förfärlig skynsamhet öfwer backar och dällder. Hon sprang äfwen en fjerdedels timma i starkaste traf wid sidan af hästen, ehuru barfotad. Sedan hon war framkommen och hade fått sina drickspenningar, (för denna gången något mera än en skilling), kastade hon sig med en konstberidares färdighet på sin urspända häst, och ilade i sträckt galopp ifrån stället.

Ehuru man i Sverige, för de goda wågarna och den skynsamma skitsningen, färdas alldeles efter sin bnfstan, (jag undantar den omständigheten, att man stundom nödgas wänta på hästar, när sådana icke genom förbehåll äro förut beställda): så betalar man ändå

dock för allt tillsamman, neml. för hästar,
 wagn, hjul-smörja, inberäknadt drickspenning-
 ar till skjutsbonden och hållkarlen, om man
 will wara frifostig, mindre eller åtminstone
 icke mera än i Danmark och Tyssland, endast
 såsom drickspenningar till Postiljonen. I
 synnerhet är denna räkning icke uppgjord för
 hög, om man här till lägger hwad Postiljonen
 förtärer på Passagerarnas räkning; något som
 aldrig faller den Swenska bonden i sinnet.
 Han ser den Resandes stekar och winer med
 tyfnad, och biter emedlertid på sitt stenhårdt
 torkade brödd. Han wäntar sig ingen del af
 måltiden, än mindre faller honom in att
 begära det. Osta rider han de tre milen
 tillbaka till sitt hemwist, utan att en gång
 hafwa tillåtit sig taga ett litet glas sådes-
 brännwin, på det han måtte hemföra skjuts-
 ningspenningarna till sitt hus utan afforts-
 ning. Wisar sig den resande rätt foglig
 emot honom i ord och åtbörder, eller har ett
 wänligt utseende; så wägar den skjutsande
 bonden, ehuru litwål högst sällan och med
 största höflighet och blygsamhet, anhålla om
 ett litet glas brännwin, om kölden är myc-
 ket stark. Ett sådant glas galler högst två
 eller tre penningar i Tyiskt mynt. För han
 hwad han begär, så måste de arma hästar-
 na betala det. Han förer då af tacksamhet
 så mycket fortare. Ser honom en Utländning
 (wi

(wi säga aldrig någon Swenssk gbra det) —
 ger man honom, säger jag, dertill en liten
 rest af sin måltid, så skulle den goda men-
 niskan gå genom elden och wåga sitt lif af
 tjensfäktighet. Han wet icke på hwad sätt
 han skall uttrycka sin erkänsla. Han will
 kyssa händerna och önskar Guds wälsignelser
 öfwer wälgöraren, ifrån det närwarande ö-
 gonblicket, och ända in i ewigheten. Man
 måste också erkänna, att en liten rest af wäl-
 lagad stek och fisk, och en verkligt god soppa,
 icke kan wara att fördricka af honom, hwil-
 ken under hela året måste njuta en så usel
 föda, waktadt sitt nästan mer än menfkliga
 arbete. Ser man honom endast en grofchen
 i drickspenningar, så blir han nästan utom
 sig af glädje, och kan icke begripa, hwilka
 engla-sjålar det är, som komma ifrån andra
 länder till Sverige.

Så lindrig en Dytt finner kostnaden att
 resa i Sverige, så mycket klaga ändock Swen-
 skarne öfwer dyrheten af skjuts. Den aflidne
 Konungen har i detta hånseendet, under de
 sista Riksdagarna sett Bondeståndet till go-
 da. För hwilket pris måste man icke kunnat
 färdas i detta land, för 20 eller 30 år se-
 dan. — Men man betänke deremot öfwer
 penninge-bristen i detta Rike. Om således
 en utländning ger den Swenska bonden en ö-
 betydlig penning, så kan han dermed åstad-
 komme

Komma och inköpa mera, än en Dyff, t. e.
 i Gotha med tre, fyra, ja ända till fem
 gånger så mycket. Hvilken som helst kom-
 mer ifrån främmande länder, med sitt främ-
 mande mynt, måste således finna prisen i
 Sverge mycket löga, så wäl i hänseende till
 sjelfwa rese-kostnaden som till lifsmedlen.
 I byarne på landet finnes nästan ingen ting
 annat till förtäring än bröd, smör, bränn-
 win och mjölk; men allt detta är till ett
 pris som gbr en utländning förundrad. I de
 mindre och mindsta städer, åter man såsom
 resande wäl icke mångahanda rätter; men
 likwäl goda och wällagade, och till godt pris.
 Men man har i Sverge den stora olägenhe-
 ten, att det icke allenast på landet och i de
 minsta städerna, utan äfwen i de betydligare
 såsom Östheborg och Helsingborg, finnes på
 hwardera stället blott en enda privilegierad
 så kallad Gästgifware-gård, så att intet wal
 kan gifwas. Deraf händer således, att des-
 sa Gästgifware i städerna, och någon gång
 jemwäl på landet, taga en i förhållande till
 Sverges allmänna pris, alldeles obillig be-
 talning, af främlingar. Det war på
 det sättet wi blefwo behandlade af gästgifwar-
 na i Trolshätta, Östheborg och Helsingborg
 om hösten och wintern 1796. Dessa män
 hade äfwen allmänneligen ett elakt rykte i
 detta hänseende. Deremot hände oss i sjelfwa
 Huswub-

Huswudstaden Stoëholm, att wi betalte så litet till den hederliga mannen Lindroth, som war Källarmästare på Sreden, ett af de bästa och sdrsta Wårdsbus i hela Residenset, der wi hade blott i 16 dagar och många gånger tagit våra måltider wid stora allmänna gäste-bordet — så litet, säger jag, att wi trodde oss böra fråga, om han icke hade misräknat sig, och uteglömt någon ting. Likwål hade wi till honom ingen menniskas rekommendation. Hans priser woro icke en tredjedel så höga, som de, hwilka Källarmästaren Rauch i Köpenhamn, bredewid högwakten uppgjorde, när allt i riktigt förhållande beräknas. Wi woro ändock af hans och vår gemensamma wån rekommenderade, och bodde hos honom efter vår återkomst ifrån Sverge, i fem veckors tid. Men också skall Köpenhamn i ordningen näst efter Englands städer, wara den dyraste ort i Europa; liksom det i hela Danmark förefaller en Tyf alltför dyrt.

Gästgifwarne och hållkarlarne i Sverge, äro nödsakade att hålla en Dagbok, hwaruti inskrifwas alla Resande namn, som taga hästar ifrån deras gästgifwaregård. De resande hafwa äfwen der att inskrifwa, wid hwilken tid de kommit och blifwit affärdade, jemte de öfriga anmärkningar, som de kunna hafwa att göra, rörande gästgifwarens, håll-

hållkarlens eller skjutsbondens uppförande. Dessa dagböcker äro fruktade kontroller på allt detta folket; ty efter förloppet af en wiß tid skola de alltid insändas till deras Landsbbsding, eller Provinsens styresman. De fel som deruti blifwa antecknade straffas med stränghet. All polis af denna art är i Swerige ganska stark.

Gästgifsware är på landet den Bonde, och i städerna den Borgare, hvars åliggande swarar emot en Tyll Post-skrwaltares. Han skall genom hållkarlen förskaffa de resande nya hästar. Dertill måste han äfwen förse den resande med mat och drick, på begäran och emot betalning. På landsbygden är han likwäl icke skyldig att anskaffa annat, än sådant som erfodras till nödwändigaste lifs- uppehälle — icke till förglömmande att sådesbrännwin utgör en af de nödwändigaste bland sådana artiklar. Ändtligen åligger honom äfwen, att gifwa herberge öfwer natten. Men för detta ändamål finner man ofta blott en enda säng, likwäl för twänne personer. I en sådan säng lägga sig de två först komna, utan betänklighet, tillsammans, om de än icke weta hwarannans namn, och aldrig sett hwarannan förr än på detta ställe. De öfriga måste åndja sig med en bänk, eller ock sielfwa golfwet, i stället för bädd, och nyttja sina afdragna kläder till hufwudgård. Halm

är

är i flera orter mycket dyr, och kan på många ställen icke fås för hvad pris som helst.

Landtmannens Kost. Sörfattarens Sundersnöd. Tillspitade Sönster. Sundhets-lära. Bordet i Städerna.

Gwenstkar medföra nästan alltid på resor, ett tillslutit magasin med lifsmedel; och deribland jemväl, om de komma ifrån Stockholm, ett antal buteljer och krus med Stockholms-öl: hwilket, näst efter Engelsmännens Ale, är det bästa öl jag druckit, och säljes för ganska godt pris. Med sådant guldklart och sundt öl, som för sin goda smak utfres till sjelfwa England, trakterade oss wid sjelfwa det aflågsna Trollhätta, en ifrån Stockholm kommande oss alldeles obekant resande, och wille ännu derutöfwer förmå oss att medtaga ett krus på resan. — Enligt stadgarna bär en Gåstgifsware öfwer allt till resandes tjänst hålla åtminstone bröd, ost, smör, sådesbrånwin och swagdricka. Men under den warma hösten felade nästan på alla ställen öl och swagdricka; eller oss woro begge så sura, att de icke kunde förtåras. En gång mätte oss brist, äfwen på bröd. Wi kommo till en uvel Gåstgifswaregård, icke långt ifrån Ödtheborg. Hållskarlen gick bort att anskaffa hästar, under det han försäkrade sig icke kunna, åtminstone på en eller två timmers tid

åter-

återkomma med några sådana, emedan det
 var under skörden. Allt folket var icke på
 åkren, utom en enda gammal gumma. Wi
 hade på många timmar ingen ting förtärt;
 och vår sista måltid hade åfwen varit myc-
 ket sparsam. Wi hade beredt oss, att hålla
 vår middag just wid denna stationen. Wi
 anhöllo hos den gamla qwinnan, att få nå-
 got till förtäring. Hon framsatte ost och
 smör, men utan bröd, hwilket hon försäkra-
 de icke fanns i huset, emedan hennes folk
 hade medtagit allsammans ut på skördefältet.
 Hon wille gå att hämta något tillbaka der-
 ifrån; men det var belåget nästan en hel
 timmes wäg bort, på andra sidan om ett
 berg och en flög; wi bado henne på det höf-
 ligaste, att emot god betalning söka skaffa
 oss något ifrån närmaste granne. Hon gick
 bort, lammade oss hela huset dyrt, och kom
 icke tillbaka. Såsom wi sedan blefwo un-
 derrättade, hade hon icke heller gått att skaf-
 fa bröd, utan till återarbetet. En timme
 efter hennes bortgång, under det wi ännu
 med stark hunger afbidade hennes återkomst,
 sågo wi ändtligen en yngre qwinna komma
 ifrån arbetet; men endast för att hämta nå-
 gon ting ifrån huset. Wi anhöllo åfwen hos
 denna menniska på det ifrigaste om bröd.
 Hon försäkrade oss, att något bröd, som så-
 dana förnåma och utländska Herrar kunde
 äta

äta; alldeles icke fanns. Likväl hade hon förleden dag blifwit på något ställe warse en bit gammalt torrt böna-bröd. Hon wille springa och söka det, men kom åter, och sade att det icke mera kunde finnas. Wi verkligen förjde denna förlust, dels för hunger, dels för nyfikenheten, att en gång smaka ett så uselt näringsmedel för den arbetsammaste och nyttigaste klass af menniskor. Jag skyndade nu sjelf till det enda hus som syntes i nejden omkring gården, begärde bröd och fick samma swar som förut. Arbetsfolket på åkern hade medfört allt hwad man haft. Med ett ord: wi kommo icke för än efter twenne timmars förlopp ifrån detta ställe, och förde äfwen ännu i en timmas tid, innan wi kunde få något att äta.

Här och der träffar man likväl på landet wid stationerna, helt oförmodligt ett godt wårds-hus, der man kan taga en måltid efter dnstän. På andra ställen åter bestå Gästgifsware-gårdarna af de uestaste enstaka Bonde-hojor; eller ock af byar, der flera Bønder måste, hwar i sin ordning, wara Gästgifsware. En hwar sådan Bønde bdr likwäl hafwa åtminstone eit rum att lemna för de Resandes räkning. Ett sådant finner man nästan allestädes betäckt med tapeter, om det ock i allt ofrigt har mera utseende af ett stall, än af en boning för menniskor. Gästgifswarens, så
 wäl

wål som hwarje Bondes bonings-rum, är til-
 lika hans kök. Han har deruti en mycket
 låg spis, och elden som gøres på denna,
 måste upwärma hela rummet, utan kätel-
 ugn. En sådan är mycket sällsynt, äfwen i
 sielfwa gåstrummen. Pandtmannen har öfwer
 hela Niket icke fina fönster så inrättade, att
 de kunna öppnas. De äro tillspikade så, att
 de icke utan möda och utan hostång skulle
 kunna utplåtas. Man kan således föreställa
 sig den förderfwade pestiska luft, som uppfyl-
 ler Bondens rum, der hela familjen lesfwer
 och sofwer innom samma wäggar, der en
 mängd främmande menniskor dagligen inkom-
 ma, der man kokar och twättar, och jemwål
 torkar linne m. m. omkring spisen. Den
 mycket widlöftiga skorstenen, insläpper likwål
 mycken luft uti dessa slags rum. Men i de
 små kamrarna derinnom, saknar man äfwen
 denna förmån. Själiden deraf är att Bon-
 dens barn hafwa gemenligen ett utseende
 blekt som dödens, till dess de blifwa något
 uppwärta, och under sitt arbete lesfwa mycket
 i fria lusten. Det är beklagligt, att man
 i Sverige lemnar i sådan okunnighet uti all
 sundhets-lära, icke allenast Bonden utan jem-
 wål den obetydligare Borgaren i de mindre
 städerna, hwilkens fönster äro på samma sätt
 förnaglade. Och på det sättet bygger man
 ännu öfwerallt i Niket, utan att något slags
 uppsigt

uppsigt derdsfwer hålles af en nödwändig sund-
 heits-polis. Det är beklagligt, att ingen af
 de ypperliga Läkare i Sverige, eller och i de Dan-
 ska Staterna, hwarest ofunnigheten i detta äm-
 ne är såga mindre — författar någon sundhets-
 katekes, eller åtminstone utarbetar någon ef-
 ter den Tyska af Saust. Med en sådan skrift
 borde jämwäl följa Kommentariet, i form af
 underrättelser för äldre personer, lika Beut-
 lers öfwer Sausts bok. Det wore wisseligen
 icke onyttigt, om en sådan skrift derefter blef-
 we på Öfwerhetens befallning nyttjad wid
 undervisningen i skolorna, såsom nu sker i
 Tyskland på ganska många ställen. Dertill
 fördrades öfwen att en ordentlig Lärare öf-
 wer detta ämne blefwe bildad och formeligen
 förordnad. Men det är utan twiswel öfwer-
 flödigt, att här mera säga öfwer en sak, som
 sundt mennisko-förståndet tillräckligen rekom-
 menderar. Förnustet är i Norden icke min-
 dre werksamt än annorstäds, och den lilla
 kostnad, som fordras till de här nämnda för-
 bättringar, kan icke affräcka när man will an-
 damålet. Danmark har redan föregått med
 exempel af förträffliga Landt-skole seminarier
 i Köpenhamn, Trelleborg och Kiel, der jem-
 wäl de Swenska Seminarierne skulle kunna
 bildas. Danska Regeringen är sinnad, så-
 som man sagt mig, att öfwen sträcka denna
 wälgerning till Norge — förmodligen också

till Island. I Sverige är en ordentlig skole- och folks-undervisning öfwer hellsans bevarande, och öfwer de allmännaste sjukdomars dietetiska behandling, så mycket nödwändigare, som två tredjedelar af Rikets landtfolk hafwa så långt att färdas till närmaste studerande Läkare, att de aldrig mäta hämta honom, eller ens kunna komma att rådfråga honom — att förtiga, att de till större delen icke skulle kunna betala en Läkare. De måste således antingen dö utan all hjälp, eller också fördraga sitt långvariga lidande. — När skall man en gång öfwerallt följa Kastrina den Andras exempel, som öfwer hela landet anwisse bonings-orter för ordentligen lönta Läkare?

✓ Rundt omkring spisen i de Swenska Bondstugarna sitta twärstänger opp emot taket, för att derpå uppkasta allahanda saker till torkning. Wanligen ser man ett förråd af bröd der uphängt. Detta magra och fastlösa Bröd har icke mer än ett fingers tjocklek, och är formadt såsom kakor i rundning, hvarsföre det också får namn af Kakebröd och Brödkakor. På midten af kakorna är ett litet hål, genom hwilket de fästas på stångerna och skjutas fram och åter. På det sättet torka de emedertid så hårdt för den beständiga elden, att jag aldrig kunde äta deraf, utan att förut blöta det. Swenska Bond-

den

den synes också älska denna egenskap hos brödet. Han vill att det skall bryta såsom glas och höras starkt, då han tuggar eller bryter det. Därför bakas på en gång ett stort förråd, hvilket man på ofwansagda sätt låter i flera månader hänga för elden, att torkas och rikas. Men också har Bonden tänder och käft af hästars styrka, och liksom lätt som hans öf krossar han i munnen dessa stenhårda kakor, som bakas för beggadera. Skjufar han resande, så förer han alltid några stycken med sig, äter under vägen deraf, och delar det lilla förrådet med sin häst. Smör och ost dertill, medtagar han ganska sällan. I bättre hus uti städerna finner man ofta ett förträffligt, tjockt och mjukt bröd; men detta behagar de flesta Bänder icke så mycket som deras egna hårda kakor. Hårdt och mjukt bröd bjudes alltid tillhopa, emedan äfwen många Swenskar af stånd icke föredraga det mjuka. Men det hårda brödet uti bättre hus är mycket tunnt, och låter mycket lätt krossa sig. För detta ändamål blir det äfwen under sjelfwa bakningen genomskurit af ett dertill inrättadt verktyg, så att det sedan kan så mycket lättare brytas.

Detta så kallade knäckebröd, hvilket är ganska wälsmakande, måste, så wäl som smör och ost (wanligast Engestr Gloucester-Cheese) samt rikt lax, och framför allt — sådsbränn-

win, alldeles icke saknas på ett wäl ordnad
 så kalladt frukost-bord i goda hus öfwer hela
 Nifet. Ty det är bruket, att innan man
 sätter sig till måltiden, alltid föras till ett
 litet bord på sidan om det stora, der man
 finner det förnämnda framställt. Endast den
 rökta laxen saknas understunden. Rent såds-
 brännwin, får icke saknas hos den förnämsta
 Swenssk innan måltiden. Bjuden till en mål-
 tid skulle han också anse sig mycket manke-
 rad, om han icke till en bdrjan trakterades
 med ett glas af denna lifbr. Emedlertid ser
 på likwäl de förnämre damer uti de sibrsta
 och mest bildade städer, åtminstone offenteli-
 gen, sällan brännwin. Man har för deras
 räkning i stället ett glas Madera-win. Man
 kunde icke begripa, att jag så förkastade bränn-
 winet. Jag nödgades således, för min he-
 ders skull, tillika med det qwintiga könet
 dricka Madera, hwäremot jag aldrig hade
 något att inwända. Utan twiswel ansåg man
 mig af denna orsak för en mycket qwintlig
 person. Desså kunde Fruntimmerna icke all-
 tid afhålla sig ifrån, att göra sig något lu-
 stiga på min befohnad för denna orsak. I
 de mindre städer, der också bildningen är
 mindre, super könet af medelståndet och de
 förnämre, utan att blygas, sitt glas obe-
 mängt sådes-brännwin, så wäl före måltiden
 som under densamma, om det så passar sig,
 jemte

jemte karlarna. Sjelfwa barnen blifwa icke
 lottlösa, och låta icke heller twinga sig. —
 Så snart hela sällskapet wid det nämnda fru-
 kost-bordet tagit sitt glas brännwin oc. så ber
 Wårdinnan sina gäster sätta sig till det sto-
 ra bordet. Före soppan får man en eller
 flera rätter. Den kommer aldrig förr än i
 andra eller tredje ordningen. Anrättningen
 är god; men icke af så mångfaldiga rätter
 som i Köpenhamn. Som Sverige har så myc-
 ket watten, så fesar aldrig fisk. Till efter-
 rätt singo wi på alla ställen i Stockholm åt-
 skillig frukt. Den som är wäxt i nejden
 deromkring, är merendels wattnig, fdga söt
 och nästan utan all smak. Ifrån foten af
 hilden Kinnekulle, hwilken jag på annat stäl-
 le skall widare omtala — kommer den bästa
 Swenska trädfrukt, till huswudstaden. Men
 Borslöfer, äplen m. m. hämtar man till myc-
 kenhet sjöledes ifrån Stralsund o. s. w. Det
 är undranswärdt, att så högt opp i Norden
 finna en myckenhet af alla slags frukt ut-
 ställd till försäljning. Ända till Meloner
 som woro wäxta i Sverige, låto våra goda
 Stockholmska Wårdinnor icke fela of. Men
 äfwen denna frukt smakade af Nordem

Byar. Byggnadsfatt. Kyrkor. Kringwans
brande Skolemästare. Pastorer. Adjunkter.
Enstaka Gårdar. Landmannens torftighet.

Byar finnas i Sverige mycket få till antalet. Man reser tjugu Dyssa mil utan att se en enda, och en By af trettie hus är ansedd för stor. Oftast finner man dem bestå af tie, högst sexton usla kojor. Alla bonde-hus och nästan alla hus i de mindre städerna, äro hel och hållna af trä, utan all annan murning, än en liten stentläggning närmast jorden af en eller två fots höjd. Måla byggnaderna bestå af trädstockar huggna i fyrkant, och lagda tversöfwer hwarandra. Gemwål i några af de bättre Städer, (såsom till ex. Lidköping) ser man icke ett enda hus som icke är byggt af trä, ehuru på alldeles skoglösa orter. I de flesta städer, och på oantaliga ställen på landet äro dessa träbyggnader anstrukna med rödfärg, i affigt, att derigenom förwara wäggarna emot råta. Detta ger ofta åt de små byggnaderna emellan gräsälten ett wackert utseende; i synnerhet så länge färningen ännu är alldeles ny och hjert-röd.

Kyrkorna, hvilka nästan alla äro af sten, äro uppbyggda midt uti deras widsträcktaste socknar, och stå wanligen alldeles för sig sjelfwa på en höjd. De hafwa i allmänhet ett

litet torn, men blott till prydnad. Kläcker-
na hänga betäckta i ett slags rdd anstruken
boggnad, som står bredwid kyrkan, och sy-
nas icke kunna tjena till annat än allenast
att gifwa tillkänna Gudtjenstens början för
de redan anlända Åhbrarna. Vönderne haf-
wa till en del tre och ända till fem timmars
wäg till närmaste kyrka och skole. Deras
kyrkfärder ske ofta till häst. På många stäl-
len finnes icke nära till kyrkan ett enda rum,
der de om wintern kunna wärma sig. Detta
stora afstånd ifrån skolorna gör äfwen att
Bondens barn uppväxa alldeles utan under-
wisning. De fringwandrande Skolmästarene,
det will säga, personer som efter tur wan-
dra ifrån den ena Bondegården till den an-
dra, att underrisa barnen — dessa, säger
jag, äro icke allenast högst ofunniga memni-
stor, utan uppehålla sig jemwäl alltför kort
på hwardera stället, för att kunna något ut-
rätta. Sockne-Pastorn (Kyrkherden) har icke
tid öfrig, att befatta sig med undervisnings-
verket. Hans lön är likwäl wanligen om-
kring 600 R:dr, som på landsbygden i Sver-
ge utgör en betydlig inkomst, och han har
till biträde en Kaplan och en Adjunkt. Den-
na sednare har hos Pastorn fri kost och hus-
rum, och något desutom till kläder; hwar-
före en sådan Mans utkomst är temligen
fwår. Han har också mycken tienstgöring, och

blir wauligen 40 år gammal, innan han kan gifta sig, och om lyckan är gynnande, få ett Pastorat. Att detta mål slyta alla hans busfningar. Iffwen han will en gång kunna lemna sig åt mera wällesnad och mindre arbete. Att förskaffa sig böcker och studera, räcker icke hans inkomst, och det kunde hända, att hans Pastor sjelf icke heller är någon synnerlig samlare deraf, sedan han kommit i ro, och icke mera har det beswärliga läsandet så mycket af nöden *). Tiden förflyter således under andra ockupationer efter tycke och lägenhet. Likwäl har jag i Sverige lärt känna wördnadswärda Prästmän.

Såsom sagt är, ser man i detta land ganska sällan någon stor By. De flesta Bön-der bo såsom Eremiter, uti enstaka, långt ifrån annan mensklig boning belägna hyddor, antingen i skog eller på öppna fältet. Allmän-ast ser man deraf små hus wid foten af någon bergsklippa, under hwilken de skä skygd för sina kjoer emot storm och owäder. På några ställen ser man två eller tre fam-lijer, som på det sättet byggt sig tillsam-man. I allmänhet äro Bondens boningsrum, som tillika utgåra kök, källare, sofrum och ända

*) Det kan hända att Sverige har ett och annat Origin-al för denna teckning: men — Sveresättaren behöf-wer ju icke anmärka att Bönf. i det hela har bedra-
 et sig?

ända till hönsbus, af ett så fattigt och smut-
sigt utseende, så swarta och röda, så trånga,
och hafwa en så förderfwad stinkande luft,
att en Dytt skulle med swårighet kunna för-
måås att säga derin. Jag öfwerwann likwäl
flere gångor det motbjudande i allt detta,
för att närmare se denna slitiga, goda, men
i torstighet lefwande klas af menniskor. Sic
vos, non vobis etc.

Resa ifrån Helsingborg till Gøtheborg och Trollhätta.

Jag will nu återwända ifrån de all-
männa anmärkningarna, till enskilda — rö-
rande resor i Sverige.

Färden ifrån Helsingborg öfwer Gøthe-
borg till Trollhättas wattenfall war utan jem-
förelse den wackraste delen af vår Swenska
resa. De som resa till Köpenhamn, berde
alltid göra åtminstone en så lång tur in i
Sverige, och widare ifrån Trollhätta in i det
så nära belägna Norge till Sarpförs Maje-
stäliga wattenfall, hwaraf man ibland skall
höra brusandet på fyra mils afstand. Jag
hade icke tillfälle att komma dit. Ifrån
Helsingborg går den förträffliga landsvägen
långsmed hafsstranden, under de angenäma-
ste utsigter så wäl åt landsfödan, som alt åt
hafwet, och genom ett antal nära hwarans-
dra belägna och till en del wackert byggda
And

små städer. Ifrån Göttheborg till Trollhätta och Wenersborg löper vägen längs med den stora segelbara floden Göttha-Elf, som på begge sidor är omgifwen dels af enskilda gårdar, eller små grupper af hus, dels af angända hbjder eller branta klippor — genom dalar och slätter, snksom till förtjusning behagliga, snksom åter rysliga och wilde. Här har man äfwen länge och temligen nära för bgonen det gamla, förfallna Bergsfästet Bohuslott, beläget ungefär 2 och en half Lyff mil ifrån Göttheborg på en alldeles naken klippa, och fringslutit af Göttha-Elf, såsom en S. Detta i förordna dagar för obswerwinne ligt ansedda försvarswerk, ligger nära den lilla staden Kongelf, och kommenderar floden. Man talade i orten mycket derom, att det skulle på nytt istandsättas. Det framställer en högtidlig syn för de förbifarande.

Ungefär två timmers wäg hitom Göttheborg går landsvägen öfwer en widsträckt slätt, hwarigenom de fringliggande hbjder och berg bilda sig till en amfiteater, af det mest högtidliga det mest behagliga utseende, jag någonsån funnit i Guds wida skapelse. Just på denna Amfiteater ligger äfwen på sidan om landsvägen en wäl inrättad Gåsigswaregård, der wi gerna hade stannat i några dagar, för den intagande utsigten.

Staden

Staden Götheborg; och ett ord till Skole-
Lärare.

Älfven Götheborg är beläget på ett af de behagligaste ställen. Den skönaste omväxling af angenäma dalar slätter och höjder förnjier sig. Och den Majestätliga Götha-Elf vandrar silfverfärgad och kryllklar med högtidlig långsamhet, emellan sina stundom upphöjda, öfverallt fruktbara och med behagliga byggnader prydda stränder. Ända till horisontens gräns ser man henne betäckt af båtar, köpmansskepp, fregatter och dessa ofantliga simmande palats, som man kallar Ostindiefarare. Vi uppstego på några af de sörsta höjder omkring staden, och tått intill den segelbetäckta floden. Gelt nära intill oss hade vi på ena sidan Götha-Lejon, och på den andra sidan Kronan. Dessa äro tvenne citadeller på höjder, som bestryka Älfven med sina Kanoner, och tillika ifrån landssidan försvara staden. Deras byggnad är gammal, och påminner om de forna Riddarestider. Deras uråldriga, rysliga utseende förhöjer behagen af de fringliggande fälten. Lejonet består af blott ett enda owanligen tjockt torn. Det har blott tre våningar, hvällda och besatta med Kanoner. Sjelfwa taket är älfven hvälfdt och betäckt med bly.

I Göttheborg så väl som i Stockholm,
 Köpenhamn, Hamburg och flerskåds, uppsteg
 jag i de högsta tornen. Jag rekommenderar
 på det högsta, att resande öfverallt måtte
 följa detta exempel, i widsträckt och fäna
 trakter, wid floder och sjöar. Vi öfversåg
 från tornet i Göttheborg, alldeles ifrån me-
 delpunkten, hela neiden. Floden visade sig
 i hela sitt slingrade behagliga lopp, ända
 till fjermaste afstånd, och hela staden låg un-
 der oss, utbredd såsom på en karta, hwilket
 gaf oss en så tydlig blick öfver det hela,
 och ett begrepp derom som wi aldrig genom
 kringvandring på gatorna kunnat förskaffa
 oss. Med tillhjälp af en tornwäktare, har
 man på sådana ställen aldralättast att orien-
 terera sig uti stora städer. I Stockholm blefw
 wi af en tjenstaktig Lärj beledsagade upp uti
 ett af de högsta tornen. Jag kan icke be-
 skrifwa det paradisiska läget af denna Resi-
 dens-stad, dess romantiska trakter, saltsjöns-
 och målarns skönhet, och begge deras inta-
 gande stränder, och deras klippiga förtrollan-
 de. Der Den som ännu icke har erfarenhet
 af något sådant, råder jag att uppstiga i
 tornet af den lilla staden Münden i Hanno-
 ver, emellan Kassel och Göttingen, och för-
 njä sig af utsigten af det resliga berget och
 den angenäma dalen, der Werra och Weser
 sammansjöta. Utwål är denna prospekt allt
 för

för inifrån, och kan blott tjena att väcka begäret efter ännu stönare.

Götheborg är näst efter Stockholm, den viktigaste, verksamaste och rikaste Stapelstad i Riket, och jemväl i öfrigt utan tvifvel den största och stönaste. Denna stad ligger wid Götha-Elfs utlopp i hafwet, 48 Swenska mil ifrån Stockholm och 21 mil ifrån Helsingborg. Efter de åttskilliga stora eldswådor, hwilka staden undergått i detta århundrade, hafwa de flesta hus blifwit uppbyggda af sten; då deremot Rikets öfriga städer utom Stockholm till största delen bestå af trähus. Twenne Kanaler, som ledas ifrån Mälardals-ström, midt igenom staden, med fringmurade stränder, alleer på begge sidor, och 21 stycken hwälfda sten-broar — gifwa Götheborg ett behagligt utseende, och göra den lik en Holländsk stad. Till icke liten pryddnad för staden tjénar det Ostindiska Kompaniets hus. Här sågo wi hela lastningen af ett ifrån China nyligen ankommit skepp, bestående af idel thekistor, som woro upprestade uppöfwer hwarandra. Thuru wi redan förut hade besett det stora China-skeppet, ända ner i dess nedersta rum, och beundrat dess ofantliga djup och dess widd; så kunde wi ända icke begripa, hwar ett så oräkneligt antal af temligen stora kistor funnat rymmas. Öfynen af sådana omätliga flytande palats

palats och fästningar, som de Ostindiska skeppen och de stora Orlogs-fartygen, är wäl bland de skådespel, som hafwa mesta förmåga att wäcka vår förwåning, och vår beundran för det menskliga smillets kraft och höghet.

Gymnasium i Götteborg, som är inrättadt 1648, är ett bland de mest berömda i hela Riket, och skall wara försedt med mycket beläsna Lärare. Jag lärde icke känna mer än en enda af dem. Det war Lektor Lönberg, en owanligen lärd man, hwilken också talade Latin med sällsynt färdighet, och jemwäl, såsom Swensk betraktad, mycket rent och wackert. Jag umgicks med honom i fyra hela dagar. Han war en owanligt behaglig sällskaps-man, icke pedant, utan alltid glad och pratsam, fastän redan öfwer förtie år gammal. Detta är i Sverige ett wälgörande fenomen, der en Skole-lärare icke sällan antar det stela och dystra utseendet af en helig kloster-broder ifrån forntiden, åtminstone anses förbunden att så göra. Gjelfwa denna Lönberg, om hwilken jag talar, kunde icke undwika att insinna sig helt och hållet swarreklädd wid det dagliga allmänna wårds-hus-bordet; der han förmodligen walt att tagga sina måltider, för att någon gång flytta sig utom de swarta rystliga skole-murarna, ibland gladare menniskor af den allmänna wärlden, och för att någon gång jemwäl kunna

nå umgås med främlingar. Detta Gymnas-
 sium har icke någon beständig Lektor;
 utan Lektorerne, hvilka alla innom sig behål-
 la samma rang, uppfåga efter tur till den-
 nå wärdighet, hwardera för ett år; och den-
 nå Lärdoms-inrättning skall derigenom befin-
 nå sig rätt wäl. Lektorernas Löningsfätt är
 mig obekant: men jag wet med wisshet, att
 det så kallade rika Gbheborg, icke mindre
 än de öfriga Swenska städer, lönar nästan al-
 la Lärare i de mindre skolorna ganska sparsamt;
 under det dessa beklaganswärde ändock hafwa
 mycket och ledsamt arbete, måste dagligen
 härmas öfwer råa och otuktade piltar, och
 stundom jemwäl öfwer sjelfwa föräldrarna; må-
 ste lesa i beständigt bekymmer öfwer sina
 hustrurs och barns, bergning under det de
 sjelfwa ännu lesa, och förja öfwer utsigten
 efter deras ödd; kunna aldrig med glädje
 njuta lifwet, aldrig hämta något minnring;
 kunna icke köpa och jundera böcker i wettens-
 skaperna, språk kännedomen och pedagogiken;
 kunna för fattigdom icke deltaga i hwad man
 kallar det goda umgänget, och äro således
 beröfwade alla medel till en ytterligare odling
 och förfining, så till det yttre som det inre.
 Och detta ser man hända, under det Föräl-
 drarne till de barn, som öfwerlemnas åt
 deras handledning, lesa uti ett nästan En-
 gelskt stöseri. Man kunde nämna en Lärare

wid den Swenska Trivial-skolan, en ädberste-
 gen man och familje-fader, som bör anses
 med all aktning — denna Man har genom-
 gått all sin tid i skolan, med omätligt ar-
 bete och ringa betaltning. Han är utan hopp
 om belöning för sina så nyttiga och så svåra
 nöddor, och han måste nedsliga i gräsven med
 bekymmer. På det sättet är otad nästan öf-
 wer hela werlden, den wanliga belöningen
 för denna menniske-klass; och om någon äd-
 lig har af nöden den grundsats, att göra sin
 pligt utan afseende på följden, och endast för
 handlingens rättbet, så synes det wara en
 skole-lärare. — Den andra Stads-skolan i
 Ödicheborg är den Tyska. Denna skole synes
 för det närwarande bära detta namn blott der-
 före, att man der wid wissa timmar under-
 wisar i Tyska språket. För öfrigt äro alla
 lärarne infödde Swenskar, och gifwa äfwen
 undervisningen på sitt modersmål. Om jag
 rätt påminner mig, äro dessa ännu sällre
 lönade, än lärarne i Trivial-skolan. En
 aktningewärd man wid den Tyska Skole-in-
 rättningen hörer så illa, att man her sällre
 nödda att tala med honom. En sådan man,
 för hwilken antingen åldern eller olyckan gjort
 tjensien swår, har i Sverige såsom annorstä-
 des likwål intet annat medel till sin berg-
 ning; ehuru Swenskarne likwål ibland gifwa
 understöd åt personer, som i sanning äro
 mindre förtjenta deraf. Det

Det berömda, äfwen hos oss såsom sådant bekanta, Wettenstaps- och Witterhets-Samhället i Göttheborg, syntes ty wärre! hafwa insluntrat. Det hade på längre tid ingen ting utgifwit på trycket, och helt allenast hwar eller hwart annat år en session, och låt sig något föreläsas på Gymnasii Biblioteksrum. Detta Bibliotek är så wida ett afströck af de flesta Gymnasiers i andra länder, att det innehåller allför så nya böcker; men deremot så mycket flera gamla, obrukbara både för Lärare och Läringar. Hwar förde säljer man dem icke alla på auktion, och köper för de derigenom inkomna penningarna, andre som tjena till ändamålet? — Äfwen ett påbegynt Naturalie-kabinett, tillhörigt Gymnasium finnes här; men förgåtit och onyttigt. Några der befintliga oppfloppade djur, word till föga tjänst på skället; ty man kunde icke en gång blifwa underrättad om deras namn. — Man finner äfwen i Tyssland betydande uppfostrings inrättningar; som genom friskostighet äga Naturalie-kabinetter, hwilka wisas för alla främlingar, men aldrig för de Läringar, till hwilkas tjänst de äro skänkte.

Gudstjenst i Domkyrkan och på Landet.
Liturgi. Kyrkwaktare.

En Söndags-förmiddag besökte wi Domkyrkan i Göttheborg. Hela den Swenska Liturgien

turgien är till sin grund twenne secker gammal. Den är författad 1599 och utgifwen 1614. År 1693 undergick den någon förbättring; men följer sig föga ifrån sin förra form. — Wi Lyffar finna der således mycket olit de kyrkoföcker, hwarwid wi äro wane. Äfwen Galmerna äro nästan allmänneligen öfwersättningår ifrån de Lyffa och Latinffa af de förfutna århundraden. Man wet, att den aflidne Konungen, Gustaf den Tredje, på en Riksdag föreställt till öfwerläggande, frågan om en ny Bibel-öfwersättning och en förbättrad Liturgi, hwarpå man äfwen sedan arbetat. Jag påminner mig här, hwad jag öfwer ett dylikt ämne har läst hos Sollikoser, denna af mig alltid öfveraktade man. — „Jag är alltid mera öfvid“, säger han, „förr alldeles nya, än blott förändrade och förbättrade Liturgiffa skrifter. Blotta förändringar af ord, uttryck och enskilda ställen, om de öfvergå med framgång, äro likwål i det hela mer till skada än till nytta. Göliden blir allid, att en fullständig förbättring, så god den är möjlig, uppskjutes på ännu tjugu års längre tid, ofta på ett halft århundrade, o. s. w.“ — Ett prof till en ny Liturgi för Sverige är nu redan utgifwit, men hwilket jag likwål endast af Erlanger Litteratur Tidningen för år 1800 No 21, har mig bekant.

fant. Recensenten yttrar sig deröfver, att denna Liturgi wisseligen är en af de ypperligaste, som man ännu sett i den Lutheriska kyrkan. — Det kommer nu derpå an, om den kommer att antagas eller icke.

Wittida om Söndags morgon kommo wi fram till en Swenskt lands-kyrka. Wi hade mycket nödigt att fortsätta vår resa: men man gaf oss icke tillstånd dertill, förr än Gudstjensten war till ända. Det är någon författning, i kraft af hwi ken det icke alls näst är förbjudit, att under Gudstjensten gifwa nya hästar åt resande, u au och befallt att ingen må tillåtas förbifara någon kyrka, der Gudstjenst redan är börjad, förr än denna, som någon gång råder i flera timmar, ändelligen blifwit slutad. — Om man berättat mig sanning, så hafwa de resande i foröna tider wid sådana tillfällen varit förpliktade att äfwen ingå i templet. Nu mera är man icke så sträng; och på alla ställen, der ingen slagbon öfwer landsvägen finnes bredewid kyrkan, öker man jernwål helt öförd förbi. Förklarar man likwål äfwen på de nämnda ställen eftertryckligt nödwändigheten af en skyndsam resa m. m., så låter man bewela sig af omständigheterna.

Swad oss angick, hade wi för denna gången intet tillräckeligt skäl, att icke underlata oss lagen. Jag ingick i kyrkan och sat-

te mig i en bänk. Jag vill här förbigå allt det för mig owanliga i Prädikantens uttal, och hans oratoriska aktion, för att genast komma till den förfärliga bewäpnade mannen, som i Swenska kyrkorna varit brukad, att wäcka Åhderarnas uppmärksamhet. Jag satt i all stillhet och tillhörde med hela min själ den Andliga talaren, när jag helt oförmodligt wäcktes från min djupsinighet af en mäktig knall emot kyrkans skallande trägolf, så att jag alldeles sjönk tillhoppa af försärelse. Jag fruktade att en olycka funnat hända, reste mig opp och såg ut öfwer skranket fram för min bänk, åt den sidan hwarifrån jag hört ljudet. Der blef jag warse en jättelik warelse, med långa, bekswarsta, ner öfwer axlarna hängande hår, med ett stort och dystert skägg och ett krigiskt utseende. Hans klädnad war sådan som det tillhörde hans embete, och hwarken förr eller sednare har jag sett en sådan drägt utom på hans lifar. Den war af grössta slag kläde, ganska wid i ärmarna och i lifwet, hängde rakt ner mot golfwet, och war tillnåppt ändä till nedersta kanten med stora upphjda knappar af messing. Sjelswe råcken war kaffebrun, frage och oppslag woro bjerrebda, lifasom den två händer breda fällen, som gick ner långs med knappraden, och sedan rundt ner omkring råcken. Der stod denna mannen

emel-

emellan Altaret och Sakristian, stilla som en droppa, och styf som en Subaltern framför ett mönstrings bord med sin sponton. Hans högra hand war wäpnad med den wänliga långa stafwen, hwilken för att gifwa en så mycket starkare knall war i nedra ändan beslagen med en tjock stoning af jern och bly. Den höga spitsen, som sträckte sig wida öfwer mannens hufwud, war prydd med en stor messings-knapp. Ännu twenne gånger stötte han sedan emot golfwet så hårdt, att den skallande trä kyrkan tyktes wara i fara att ramla derwid. Jag hade då ännu aldrig sett något sådant, jag trodde knappt mina egna ögon, och wiste icke på hwad sätt jag skulle förklara händelsen. Sj heller satt mig någon menniska så nära, att jag kunde fråga derom. Emedlertid stod den förunderliga warelseu alldeles stilla. Ändeligen framsteg han gravitetiskt till midten af kyrkan, och stötte der ännu en gång med sin staf. Efter en stund slog han med flata handen tre hårda slag, i stranket af en stol åt qwinuoffdan. Men för hwad ändamål allt detta? — Den na mannen framträder alltid så snart hufwudsatsen af prädikan blifwit föreställd, och fringwandrar kyrkan intill dess Prädikan blir slutad — för att uppwäcka de sofwandade. Hans embetes-namn är — Stöt. Med tre wäldiga stötar måste han anmäla sin an-

komst, men sedan ger han med blott en enda tillkänna sin närwarelse i nejden af hwarje sofwande åhrare. Wafnar icke en sådan af knallen, eller inslumar han strax på nytt, så slår den förfärliga wäckaren med flata händen på ofwannämnda sätt. Under den nu hållna prädikningen slog han och stampade beständigt, men det hjälpte litet eller intet. Det arma folket, hwilka dels af wäckans starka störde-arbete, dels af den mycket långa kyrkwägen, woro alldeles utmattade, eller och hade redan innan inträdet i kyrkan, efter wana tagit ett glas brännwin — insomnade i hwarje ögonblick på nytt. Under böfverna som höllos på prädike-stolen, war den förfärliga dundraren alldeles stilla. Jag hade redan glömt honom, och tröt af resan sjönk jag i en slummer under förordningarnas utpläsning. Mannen blef det warse, och gaf med sin staf töt bakom mig en så stark, en så barbarisk stöt, att alla mina lemmar sattes i skakning, och så att jag med swagare nervver fruktansvärdt hade med fallande-fot återkommit till mitt fädernesland. Ifrån den dagen insomnade jag aldrig mer i en Swenskt kyrka. Likwäl stampade icke dessa Stötter på alla ställen lika hårdt.

Herrenbutare och Mystiska Sekter. Svedens borgare. Sierra Leona. Kopporna i det inre af Afrika.

Sedan bivitade jag en annan Guds-tjenst i Östheborg, i den Evangeliska Fräls-samlingens enkla Bönestal. Man måste medgifwa denna sekt, att uti deras förre-ceremonier råder mycken enfold och wärdighet, en högtidlig stillhet, och mycken yttre anständighet. Och denna dygd är dem gemensam med alla deras religions-sörwandter, icke blott i alla poliserade stater; utan också ibland Grönländare, Eskimos, Indianer, Negrer och Hottentotter. Man kan icke heller förefasta Herrenbutarna, att de ibland de mindre höfjade folken hafwa infört sedeförderf, handelsbedrägeri, tyranni och tråldom. Twertom hafwa de fört med sig saktmod, sedlighet, arbetsamhet, Frälsarens höga lära om hjer-tats renhet, förnöjsamhet i lifwet och tröst i döden; emedan de tro ett lif efter detta, der allt skall wedergållas, allting ersättas, allting jemnas, och der de som bemödat sig att gbra sig wärdiga en högre lycksalighet, skola oswikeligen föras dertill, och derjemte till en högre själs-fullkomlighet. Jag höder icke till denna sekt, och lärer icke heller någonsin komma att tillhöra den samma; men det är min öfvertygelse, att en hwar, som icke an-
tingen

tingen föraktay moral och Guds-tyrkän, eller
 och är utan känsla derfore, måste med werk-
 lig uppbyggelse kunna biewisa den Herrnhuti-
 ska Gudstjensten. Ehuru mitt tänkesätt icke
 öfwerensstämmer med denna församlings, kan
 jag ändå icke misstänna wärdet af deras
 moraliska wandel, deras tro och hopp på Chris-
 tendomens Gudomliga stiftare, och ett lyctli-
 gare tillkommande. Jag räknar de timmar,
 hwilka jag så wäl i Göteborg som i Stock-
 holm och på många ställen i Tyssland, har
 tillbragt i deras Bönestalar, samt i umgänge
 med ättilliga af deras Ledamöter — jag räk-
 nar dessa stunder, säger jag, ibland de bästa,
 gladaste och nyttigaste i mitt lif. Jag
 anser i sanning både Herrnhutarna och Qwä-
 karna såsom en emot den moraliska förskäm-
 ningen verkligt förwarande krydda. De synas
 bidra så mycket de förmå, att sedes-
 förderfvet icke må fringsprida sig, åtminstone
 icke angripa dem sjelfwa. De herrskande *)
 kyrkornas föreståndare borde derfore kan hån-
 da icke alldeles med förakt betrakta allt som
 tillhör dessa sekter; utan twertom söka upp-
 lysa dem, och med gemensamt nit winnlägga
 sig, att fatta och efterleswa sanna förståndet
 af Jesu heliga lära. Det är ostridigt att
 frid-

*) Huru passat sig epitélet herrskande till ordet
 Kyrka? säger Baschow. "Såsom knytnäfwen till
 ögat.,,

fridsamhet, den broderliga kärleken, samdrägt, tålsamhet, rättwisa och ordning, renhet och bembdande om goda gerningar, synes icke utmärka någon Sekt så mycket som Quäkare, Herrnhutare, Demonstranter, Mennoniter och Swedenborgare. — Jag är uppenbar fiende till allt mystiskt, och allt swärmeri, och jag dnstär ingen ting hdgre än en allmän utbredning af fullkomligt tydliga begrepp: men jag är också skyldig sanningen och moraliteten det offer jag här gifwit. Likwäl har jag under mina resor af verkligan goda menniskor hört så många hårda uttryck om sådana mystiska sällskap. Jag will här taga tillfället i akt, att ansåbra ännu något om twenne religidsa samfund i Swerge.

I flera Swenska städer, äfwen de största, blyges man icke att offenteligen besöka Brödra-sörsamlingens bönesal, och bewista deras sammankomster. Anseddä Rbpmans-samiljer deltaga i dessa sammankomster. Wi framlesde en lycklig dag i södet af en owanligen aktminiswärd familj, som hörde till denna sekt. De uppehdillo sig då på en landtgård. Söner, dötrrar och barnbarn, 21 till antalet, fråde en förträfflig Gummäs södelse-dag. Wi hela detta lilla samfund sågo wi ingen ting dystert, ingen ting knarrigt, ingen ting onaturligt. Hela sällskapet war öfwerlemnadt till glädjen, men en glädje som för-

förblef innom anständighetens och sedlighetens gränser. Tyra till sex barn af denna förtäffliga slägt hade nyligen kommit ifrån en uppfostrings-anstalt i Christiansfeldt i Sleswig, nära den Tjundiska gränsen. Tillhörna ibland dessa hade hellsans eget utseende. Skuldens och sedsamhetens drag upphöjde blommarna på deras kinder. I allmänhet har det förekommit mig såsom man hade svårt att någonslads finna så många friska och blomstrande ansigten hos unga fruntimmer, som i den Augsburgiska Broder-församlingens uppfostrings-hus, af hvilka jag har besökt flera, både innom och utom Tyskland. Blandade färgor af ros och lilja råda wanligen i deras ansigten. Orsaken synes ligga i frånwarelsen af en wis lifskrafterna angripande och hemligen förtärande passion, hwars anledningar man wid dessa uppfostrings-anstalter med mycken sorgfällighet wetat undanröjja, och med mycket mera framgång än wid Runnekloster är wanligt; och följden är ett verkligt fenomen, helst då man finner den i sådana hus, der både flickor och goffar hafwa alltför liten kroppsbredelse i fria luften, allt för liten anledning och alltför litet tillstånd att öfverlemna sig åt glättighet och löjen. På vår återresa funno wi äfwen uti Christiansfeldtska uppfostrings-huset för goffar, äfstilliga Swenska barn, till en del ifrån orter som äro be-

Lågna

lägna långt in i riket. Bröder-sörsamlingen har
 anhängare uti de mest aflägsna provinser.
 Man har gjort den anmärkning, att af de
 tvenne sekterna, Herrnhutare och Sweden-
 borgare, stola de förra ibland Swenskar fin-
 na mera tillgifpenhet af de mera ofunniga
 och ensaldiga, men de sednare ibland dem
 som förwärfwat mera kunskaper, ibland men-
 nistor af verkelig lärdom och natur-förmedom.
 — Detta är otroligt! Skall man säkert säga
 mig. — Lärde män, hwilka jag fått tillfälle
 personligen känna såsom mycket afreningsvär-
 da, hwilka hafwa en klar blick öfwer saker-
 na och äro kände såsom goda författare —
 utgöra werkligen medlemmar af det Sweden-
 borgiska samsundet. (Att jag såsom sådana
 skulle nämna dem för Allmänheten, torde
 man icke fordra). Men följer wäl deraf att
 jemwäl dessa nödwändigt måste tro på det
 jordiska nya Jerusalem, och på den affom-
 nade Swedenborg, som på en af Gudomlig-
 heten ingifwen, och wid lefwandes lif till an-
 dra werlden bortförd Andeskådare, med för-
 måga att se in i det tillkommande? följer
 det, att de icke finna denna mannen hafwa
 warit alldeles en jordens son, godsinlig, men
 med en litet förryckt hjerna? Är det icke
 widiligt, att dessa upplysta mennisko-wänner
 hafwa samlat sig till det Sekteriska Samsun-
 det, för äldre, förnuftigare, samt i sedligt
 och

och wettenskapligt affeende hellsammare ändamål, att de endast welat förena sig med dem, för att genom dem verka till menlighetens bästa? Utmaningone hafwa de redan längesedan åstadkommit sådana verkningar.

Förnämligast igenom det Swedenborgska samsfundet, hwars twenne hufwudsäten äro Stockholm och London, skall för några år sedan Billen om Slafhandels affkaffande (hwilken bill, lika så wäl som en annan sedermera ingifwen, af pluraliteten förkastades) hafwa blifwit inlemnad till Engelska Parlamentet, och förslaget om Negerflaweriets fullkomliga upphäwande understödt och yrkadt. Men ingen ting war att uträtta, emot den till så ryktlig omensflighet uppdrifna egennyttan, emot tänkesättens läghet och råsternas säljbarhet. Genom Swedenbergarnas nit och deras penningar blef Kolonien Sierra Leona anlagd på westra kusten af Afrika; denna Koloni som så skändligen försördes af Franska Sjöräfware, utom deras Negerings kunnskap och emot des wilja. —

(I Paris bewistade jag år 1798 en ganska lång session af Sällskapet: De Swartas Wänner. Twenne adla menniskowänner, neml. den affomnade Wadström och Biskop Gregoire förde mig dit. En förundranswärdt odlad, sfbn och wältalig Neger ifrån St. Domingo war President. Flera Negrer talade förträffligt,

ligt, och med äfva wisbet. I detta samsfund som är afteknadt med så swarta färger, hörde jag ingen ting annat, än sådant som helt wist skulle medgifwas af alla werldens Wisa, Moralister, ypperliga Statsmän och Konungar). — En del af det Swedenborgska Samsfundet hade dermed för affigt, att ifrån detta ställe intränga i det innersta af Afrika, der uppsöka det jordiska nya Jerusalem, der rättwisjan skulle blomstra, der den första Christendomen skulle hafwa bibehållit sig i sin första renhet, och der Trälsaren, (förmodligen, såsom de trodde, i alldeles synlig måtta) skulle bo och herrska, midt ibland sina trogna. Den andra delen hade liksom den första det systemådet att intränga i det innersta af Afrika; men för att taga kunskap om de derwarande Folkslagens och Naturaliernas beskaffenhet, och för att hämta stora fördelar för allt slags natur- och människokänneedom ifrån dessa obekanta werldstrakter. Dermed förenade de affigten att redligen bidra till Afrikanernas moraliska förbättring och deras själs-bildning; och detta sista ändamål hade alla Swedenborgare gemensamt. Man wille förskaffa sig tillträde hos de swarta Nationerna, samt deras Konungar och Beherrskare, på den så kallade Glaswekusten, genom bröderlig kärlek och wänstaps-tjenster, utan all partiiskhet för eller emot något enskilt af dessa folkslag; och
man

man wille sedermera söka förbjuda dem, att icke mera sälja några slafwar till slafhandlarna. Man wille förbjuda de swarta Intwänarna och deras Förstar, uti de länder hwarifrån Negerlafwar pläga säljas, att de icke mera, såsom hittills skett, måtte företaga några krig, endast derföre att de må kunna försälja fångarna till slafwar — sedan ingen menighets-känsla, ingen rättwisa emot oskyldiga offer för den skändligaste givighet, i det upplysta poliserade Europa mer war att hoppas. Der till wille de hos de fria Negrerna åstadkomma, att de af egen wilja måtte i sjelfwa Afrika plantera och odla de frukter, hwilka Europeen tills närwarande dag hämtat ifrån de Westindiska Sarna, besuktade med hans swarta Bröders swett och med deras blod. Derigenom wille man upprätta en ordentelig handel på Afrika för de öfriga werldsdelarna, genom hwilken dess inwånare skulle winna åtminstone så mycket penningar m. m. som de hittills kunnat förskaffa sig genom den tygliga mennisko-handeln. — Det är desutom bekant, hwilka Under blifwit förtällda om den efter uppgift så stora Staden Tombaktu i det innersta af Afrika. En gång i hwarje år, skola stora Karawaner tåga dit ifrån denna werldsdelens inre trakter, och derstädes hålla en messa, så talrik som den på intet annat ställe skall finnas.

finnas. Denna Stad skall vara vackert byggd, en förträfflig polis och mycken renhet i seder skall der herrska. Sjelfwa Konsterna skola der blomstra. Det är blott skada, att ännu ingen Europe har dit framträngt — så mycket åtminstone de i Stockholm warande Swedenborgare i Oktober 1790 ännu wiste. Med säkerhet hade man sig bekant, att till det minsta intet bådskap derifrån återkommit till vår werldsbol. Allt hwad de trodde sig weta, war berättadt af några Afrikaner, hwilka till äfwen tyrs hade sårt underrättelserna ifrån andra.

Efter de rätttrogna Swedenborgares tanka, är denna Staden Tombukto, antingen sjelfwa det nya Jerusalem; eller också skulle man åtminstone der så säkert weta, hwar det nya Jerusalem är belägit, om man komme dit i Karawa s-tiden; och kanske så äfwen en af de wandrande tropparna ginaste wägen tillbaka ifrån messan i Tombukto, ända fram till den heliga Staden. I sjelfwa werket hade man ifrån Sierra Leona redan affändt förträffliga Män, och deribland äfwen en mycket kunskaps-rik Akademisk Lärare, ifrån Upsala, med affigt att upprådka Staden Tombukto, så wäl som nya och obekanta natur alster. Men denna Lärde har icke kunnat framkomma till målet, och är desutom redan tillbaka

fa i Europa. Han har likwål medfört sås-
 fra underrättelser, om den verkliga tillwa-
 relsen, af de twenne stora Handelsstäderna
 Houffa och Tombukto. Omständeliga beskri-
 ningent af hans resa måste naturigtwis sak-
 nas, till dess han sjelf behagar gifwa den;
 hwarom en hwar lärar på det högsta anhålla
 hos honom. Jag will här i sista forthet
 anföra det som mig berättades öfwer detta
 ämne, af ästellige Swenska: huru riktigt
 eller oriktigt skall framtiden wisa. —
 Ufrån Sierra Leona begaf sig denna mannen
 på wägen till den brännande werldsdelen
 inre trakter, försedd med rika kunskaper i
 Naturalhistorien, Naturläran m. m. Han
 framträngde längre och längre, och fann der-
 under Negrerna nästan öfwerallt mycket god-
 sinniga, i synnerhet wälwilliga emot honom,
 den hwita, af en färg som de dertills aldrig
 hade sett. Morerna, detta fruktansvärda
 illa-sinnade slägte, hade han deremot funnit
 wara af ett mycket swårare lynne. Beflag-
 ligen fann han sig nödsakad, efter en lång
 resa i landskap som ännu aldrig warit upp-
 täcta, att wända tillbaka till Kolonien.
 Hwarföre? Jag påminner mig, ty wår, icke
 orsaken. — Kanske hade han funnit, att man
 på denna wägen icke kunde framkomma till
 Tombukto? Kanske hade ett krig utbrustit
 ibland de swarta folkslagen i det inre af
 denna

denna werldsdel? — Med flera wagnar fulla af en dyrbar last af Naturalier återkom han ändeligen till Sierra Leona. I synnerhet medförde han en mycket stor och ofskattbar samling af nya obekanta plantor. Han hade också fört en noggran Dagbok öfwer hela sin resa, hwaruti han på det lifligaste aftecknat så wäl invånarna som sjelfwa landet. Sådana obekanta ny-upptäckta alster ur Naturens alla riken, som han icke kunde medföra, hade han i denna Dagbok på det nogaste beskriswit, och jemwäl till en del afritat. Detta allt lemnade han i Sierra Leona, och begaf sig derefter på en helt annan wäg, att uppsöka Staden Lombullo, drifwen dertill så wäl af sitt egna nit att utwidga Naturkännedomen, som af de trogna Smedenborgarnas böner. Knappt hade han nu tillryggelagt tre eller fyra dags-resor, då han för andra gången nödgades wända tillbaka. Jag har glömt, om det war denna, eller förra gången, han twangs dertill af ett utbrustit frig ibland de swarta Nationerna, eller om ett olycksbåd ifrån Kolonien återkallade honom. Kort! Han kom tillbaka, och finner — — alla sina med så stora faror förwärfwade, och i flera hänseenden oersätteliga Naturaliesamlingar, ända till sina Papper och Handskrifter, jemte sjelfwa Kolonien — uppbända af Sidsfware. Swem känner icke

här den innersta harm emot de Barbarerna, så wäl som emot det mordbrännande Riket i allmänhet? Likwäl är förmodligt, att om den nämde förtjente Mannen hade sjelf varit tillfådes wid Barbarernas landstigning, så hade han utan twiswel räddat allt. Ty äfwen under Estråf-systemets herrskande, stola Danstar och Swenstar med deras egendom, öfwerallt hafwa blifwit respekterade af Fransmännen. Denna olycks handling se kom likwäl icke Swedenborgs och Naturkännedomens Wänner att tröttna. De uppbyggga på nytt deras Sierra Leona, och tilläfwentyr's jemwäl en annan ny Koloni något längre från sjökusten, till större säkerhet emot civiliserade Europeiska Döfware och Mordbrännare — djupt in i landet der de till äfwentyr's bland de swarta och nakna torde finna ett folk, af hwilket man icke har att frukta sådana ogerningar. En ung Lärj af Lyfka Nationen, wid namn Horneman, blef också sticad att uppsöka Tombukto, men på en alldeles motsatt wäg; nemligen ifrån Afrikas Nord-Östra del. Wi hafwa så wäl af honom, som af de äfwen genom Swedenborgarnas omsorg affända Engelsmännen Mungo-Park och Soughton (hwilken sednare omkom under resan), fått många nya underättelser om det innre af Afrika. Jag fick desutom weta, att en stor Naturforskare, hwil-

hvilken förut gjort flera uppståkts-resor, och deribland jemväl en i Afrika, nu har beslutit att göra en ny färd i denna werldsdels inre delar, på Swedenborgarnas befohånad. Jag känner denna ädla mennisko wån personligen, och wet desutom af hans landsmäns allmänna röst, att han är en af de mest aktningewärda menniskor. Med så mycken behörig kännedom som denna lärde, har icke heller någon ännu företagit en Afrikansk resa. Af hvilket rent, intet Martyrs-bde styvende, nit, måste man icke eldas för att wid femtite års ålder, med så swag och bräcklig Kroppsskalkning som denna Mannen syn es mig hafwa, likwål wåga ett sådant företag! Suru lyckligt är det icke ändock för menskligheten, att det gifwes personer hvilka låga af en så hästig eld, för Wettenstapernas och hela släktets wål, att de derföre wilja underkasta sig så många mddor, wåga sin helsa och ända till lifwet! Till Idu derföre asmålar man dem såsom Swärmare, och hådar mennisko kärlekens ädlaste Martyrer.

Suru mycket må man icke buska, att det Samfund som affänder sådana resande, måtte tillika uppdraga åt dem, att göra sig underrättade, om de swåra sjukdomarna, Koppor och Messling, jemväl hafwa inträngt sig bland Afrikas folk; göra sig underrättade om och hwarest de egentligen äro endemiska och beständiga;

ständiga; om och hwar dessa pestartade sjukdomar uppkomma, af sig sjelfwa och utan smittor; eller om icke detta ännu i närvarande tider, är utan exempel, såsom det väl är förmodligt; om det icke gifwes Nationer i det innersta af Afrika, för hvilka Koppor och Messling ända till närvarande dag äro fullkomligen okända, och hos hvilkas aldralösta personer man icke finner minsta ärr, minsta spår deraf; samt om Afrikas infödda folk hafwa widtagit några medel att förwara sig emot dessa smittor, hvilka dessa medel äro, och med hwad framgång de blifwit brukade. Suru snickeligt wore det icke, att de upptäckter som öfwer dessa ämnen gjordes, sedan blefwo så noga och utförligen som möjligt, meddelade åt Allmänheten. Handlingar i detta ämne kunde öfversändas till Professorn uti Läkarekonsten i Halle Hr. J. C. W. Juncker, hvilken förenat sig med ett antal berömda Läkare, till att åstadkomma ett fullkomligt utrotande af Koppor. De kunde då blifwa införda uti hans Archiv der Ärzte et. wieder die Pockenoth, af hvilken skrift sju delar äro redan utkomna och tvenne nya komma att årligen utgifwas. De kunde äfwen öfversändas till mig, och allt skulle genom begges vår omsorg ofördröjeligen gdras bekant för hela den läsande werlden. För öfrigt behöfwer det väl icke påminnas hos

men=

människo-wänner, att de på det noggrannaste förwara sig ifrån att medföra någon smitta af Koppor och Messling till våra swarta Bröder, hwarigenom föröna för uppäktter resande Män, och deras Europeiska efterföljare, hafwa åstadkommit så mycken härjning hos otyldiga Nationer, utan att man omnu widtager några medel, att för det tillkommande afbjuda sådana olyckor: att förtiga huru mycket ondt de hafwa förorsakat igenom brännwinet och genom den veneriska smittan.

Man bör icke föresälla sig, att det är endast i aflägsna werldsdelar som det Swedensborgiska Samsundet söker göra godt. De hafwa också i Swerge verkat mycket nyttigt, i all tyshet och hemlighet. Det berättades mig, att de alltid haft den moraliska förbättringen hos folket, och dess upplösning till högsta systemål. Den enskilda uppfostringen har i synnerhet legat dem om hjertat. För detta ändamål wille de, såsom mig sade, låta öfversätta på Swenska språket de bästa af våra Folks-skrifter. Skole böcker m. m. — för att sedan fringsprida dem. År 1796 stola de också förehaft en plan att grundlägga en uppfostrings inrättning, äfwen för barn af bättre stånd, enligt de samma neopedagogiska grundsatser, hwilka man efter säker erfarenhet har i Tyssland antagit. De hoppades derigenom kunna gifwa ett efterdöme,

liksom den Dessauiska Filantropien blef ett
 Mönster för förbättrade Skole- och Uppfostrings-
 anstalter i vårt Fädernesland. I de ämnen
 som röra Naturkunnigheten, samt de Fysiska,
 Matematiska, Mekanska och Dietetiska Kun-
 skaperna i allmänhet, skulle denna uppfo-
 strings-inrättning innom sjelfwa sina Led-
 möders antal hafwa funnit större Lärare, än
 kanhända någon Skola eller Universitet i hela
 Europa. Men det har icke kommit till min
 underrättelse, att detta förslag ännu blifwit
 satt i verkställighet. — Jag inlåter mig icke
 här i någon undersökning af de Swedenborg-
 ska tros-artiklarna; men till deras bekänna-
 res berdm tror jag mig kunna säga, att de
 icke hafwa den manien, att wilja omwända
 andra till deras lära. Jag lärde känna rätt
 många af dem, hwilka till en del äfwen
 gåfwo mig sitt förtroende: men ingen gjorde
 ett försök af detta slag. Endast följande hän-
 delse bdr jag anföra såsom ett litet prof.

En mycket lärd och upplyst Man, hwars
 umgänge jag ofta hade, talade alltid med
 så mycket förnuft och kännesdom öfwer uppfo-
 stran, upplysning m. m. att jag innerligen
 gladde mig, att högt opp i Norden hafwa
 funnit så djupa och så rena insigter. Sedan
 blef jag icke des mindre af tillförlätliga pers-
 oner underrättad, att denna Mannen war
 en fast och ifrig Lärjunge af Swedenborg —
 hwil-

hwilket jag höll för alldeles otroligt, och jemwäl i bdrjan beskribde. Sådana märkwardiga fenomen äro i Swerge icke sällsynta. Man finner menniskor af lärdom och upplysning, hwilka öfwer allt annat tänka och tala, såsom sjelfwa det personifierade menniskoförnuf-tet; men äro i detta enda fall att betrakta såsom andeligen sjuka. Det ljusa förstånd som åtföljer dem i allt annat, lemnar dem på en gång, så snart man inlåter sig i ämnen som rödra Swedenborgs lära. — Jag gick slutligen till den nämnda lärda Mannen för att taga affsed. Wi talade äfwen denna gången mycket, och hans umgänge war då både lika förtroligt och lika upplyst som förut. Han yttrade icke ett ord som röjde hans tro, eller syftade att rätta min otro. Han hade icke i våra förra Konversationer gjort det, och jag wille icke heller i den närwarande bringa honom derhån. Men just i det ögonblick jag sade honom mitt farwål, då han hjertligen tryckte min hand, för att sannolikt aldrig mera i detta lifwet se mig — då frandrog han en liten bok, som han skänkte mig till sitt minne (hwilket alltid blir mig lika dyrbart), och bad mig i synnerhet läsa och begrunda de sista raderna af företalet. De innehöllu någon ting om Swedenborgs profetiska förmåga, betraktad såsom ett hemligt bewis på hans

gudomliga ingifwelse. — Förmodligen wille denna mennisko wån derigenom plantera ett wälgörande frö uti mitt yngre hjerta, ett frö som han hoppades der skulle rota sig, och kanske slutligen ibland mina Landsmän sprida sina grenar. Men det är skada, att icke all såd faller uti „godan jord.“ — Man kan icke begära, att jag skulle säga denna goda älsfwärda Mannens namn; men titeln på den bok han öfwerlemnade mig war: — Stjernhimmelen, ungdomen i synnerhet till nytta, framstäld af Carl August Bischof. Öfversatt från Tyskan. Till trycket befordrad af Sällskapet, Swenska Ungdomens Wänner. Stockholm tryckt i Rumblinska Tryckeriet 1796.

Jag will här lemna oafgjordt, om detta Sällskap i allmänhet befordrar mera nytta än skada för uppfostrings-werket. Jag will endast nämna, huru soga tillräckeligt sättet, att endast förbjuda deras böcker, synes wara att förekomma deras willor. Detta skall man någon gång hafwa gjort i Swerge, men utan annan följd, än att dessa böcker eftertrycktes i Tyskland, infördes derifrån i Riket till stort antal, och lästes med större iswer än någonsin förut.

Koppympling och Läkare i Göttheborg.
 Professor Sartorff i Köpenhamn.

Aterwändom till Göttheborg. I Frimur-
 rare husets stöna Sal, har Hertigen af Sö-
 dermanland, som är Frimureriets Sweriska
 Föreståndare i hela Riket — sin Föreligga
 stol. Staden har äfwen en Tyfkyrka, hwars
 lilla församling är fringsördd, dels inom
 dels utom portarna. Der finnes ett Kopp-
 ymplingshus, såsom bekant är, hwilket har
 blifwit inrättadt af Frimurare Orden: men
 denna helsosamma inrättning, som icke är det
 enda berömliga man sett härleda sig från
 samma ursprung, blir, ty wärr, här såsom
 i andra länder, söga begagnad af inwånar-
 na. Likwäl blir ymplingen icke här utöf-
 wad på ett så oförsvarligt, ett så lättfännigt-
 mordiskt sätt, som i åtskilliga andra länder.
 Man undwiker mera att derigenom utbreda
 smittan och ödden ibland grannarna som icke
 låta ympa. Deremot är denna polis i nä-
 stan alla länder på jorden, undantagna de
 Nord-Amerikanska Fristaterna, till menlig-
 hetens nesa, mycket swag, äfwen i sådana stä-
 der, der man har ymplings-hospitaler, och
 der man således kunde låta patienterna hålla
 quarantine efter sjukdomen. Läkarne hafwa
 redan 20 år sedan Swerensdommit, såsom
 twenne af de nu lefwande berättade mig, att
 in-

ingen af dem ympar Koppar på något barn
 inom Huden, fere än en tillfällig eller nå-
 turlig smitta har der inträngt, och epidemien
 redan börjtt: och denna öfverensstemmelse
 blir icke heller bruten. Föräldrars åstundan
 böfver dem icke att främja deras föresats.
 Migt och samwete wårderas mera af dem,
 än wänfkap, bifall, kunder, penningar;
 och de undwika således, icke allenast att ge-
 row oförflig ympning förforsaka smittans ut-
 bredande och härjning, utan jemwäl att un-
 derhjelpa ett ewigt widmakthållande af denna
 mördande pest. Man bör wälsigna minnet
 af dessa kätka Män, och önska att deras upp-
 ferande måtte tagas till efterdöme i alla
 länder, till dess man ifrån måfigare händer
 torde få wänta hjelpemedel till ett fullkom-
 ligt utrotande af det härjande onda. Jag
 är ingen fiende till Koppymningen; men
 icke heller en öwilkorlig wän deraf. Jag har
 sjelf med framgång låtit ympa mina fyra barn;
 men också låtit dem hålla quarantine. Jag
 har alltid i samtal med Föräldrar, så wäl
 inom som utom Tyskland, gifwit dem råd att
 låta ympa — icke på det wäntliga, oförlåtliga
 och giftutbredande sättet; utan på det enda sätt
 som är öfverensstämmande med ren moralitet,
 och det enda som borde wara tillåtligt; det som man
 ger namn af utrotnings-ympning, och hwilket
 Zunder utförtilgen afhandlar i sjunde stycket af
 sitt

itt Archiv emet Koppsmittan (Leipzig 1799. i Nbr. 4 ar.) Guru önskeligt wore, att så wäl Förelärdar som Maktägande personer wille läsa och begrundade de äfwen i Leipzig tryckta: Råd (Gutachten) af de fem Halliska Filosoferna — i synnerhet de Tiestrunkiska handlingarna.

Östheborg har tre förtäffliga Läkare som äro mig bekanta; Engelhardt (denna Subbe är Far till Medicine-Professorn Engelhardt i Lund), Dubb och Carlander. Jag lärde äfwen känna en fjerde som torde snart kunna upphinna dessa tre: det war Dr. Joh. Jac. Elmman. Denna Man är född i Östheborg, och lärer äfwen der för framtiden komma att utöfwa sin konst. I de spådare åren har han blifwit uppfostrad i de Twå uppföstringsanstalterna wid Nieffy och Christiansfeld, och i de sednare han har studerat i Upsala. Wid min återkomst ifrån Sverige, fann jag honom i Köpenhamn; dit han war kommen för att njuta Professor Saxtorp's (den äldre) undervisning wid det Kongliga Darnsängs-huset. Wäde denna Danska Läkare är en af de yppersta Accoucheurer i Europa, och den inrättning han förestår jemwäl en ibland de förtäffligaste i war werldsdel. I samma affigt uppehöll sig i Köpenhamn jemwäl en annan Swensk Läkare, Dr. Eberhard Zacharias Munné, Ordinarie-Adjunkt wid Medicinska Fakulteten i Lund, der han jemwäl redan i någon tid har hållit

hållit föreläsningar. Denna Man, som är
 Son till den lärda Biskop Munch i Lund, har
 ett förträffligt hufvud och mycket nit för Lä-
 kare-konstens fullkommande. Han har redan
 i Lund utgifvit fem eller sex disputatio-
 ner i den Medicinska Vetenskapen. Det är
 likväl icke endast ifrån Sverige man finner
 Lärningar wid Saxtorphs och andra goda Dan-
 ska Läkare- och Fältskärars skola. Äfwen
 ifrån Tyssland begifwa sig Läkare, som i
 Fäberneslandet hafwa genomgått sina medi-
 cinska studier, för samma ändamål till Kö-
 penhamn. Doktor Ring, Accoucheur wid Lan-
 gensalz i Thüringen, Schwersättare af Sulms
 Notarier med en nästan klassisk skicklighet
 — är äfwen en wärdig Lärning af Saxtorph
 och andra Köpenhamnska Professorer.

Läkare i Sverige och Danmark. Medicin
 Studenter och Kandidater i Sverige.

Jag kan wid detta tillfälle icke undgå
 att anmärka: att Sverige och Danmark hafwa
 en talrik mängd af de grundligaste, och jem-
 wäl widt beresta, Läkare, hwilka en hwar
 Europeisk Nation skulle anse för en ära att
 äga; att Läkare-konsten, näst efter Natural-
 Historien, till äfwen tyrs blifwit i Danmark
 och Sverige öfwad med det största nit och bä-
 sta framgång, ibland alla menckliga kunsta-
 per; att rätt många goda och ända till just
 de

de första hufvuden hos begge Nationerna hafwa öfverlemnadt sig åt dessa wälghrande wetenskaper; att Univerfiteten i Upsala och Köpenhamn (på det sednare stället äfwen inbegripen den Kirurgiska Akademien, ty hwilken kon färgåta de tvenne stora namnen Callisen och Winzlew) äga ett betydligt antal så förträffliga Professorer i Läkare-konsten och Hälfstårs-konsten, och de dertill hörande Wetenskaper, Anatomien, Natur-läran, Natural historien i allmänhet och Botaniken i synnerhet — att wäl swäriligen någon Högskola i hela den poliserade werlden lärer häduti kunna föredragas dessa tvenne. Kännare försäkrade mig att jemwäl Akademierna i Lund och Åbo hade förträffliga Lärare i Medicinen, Naturalhistorien o. s. w.

Men man bör också weta, huru det i Sverige tillgår wid de medicinska studierna. För det första komma de som wilja lära denna swära, widt omfattande och ända till afsträckande mödosamma wetenskap, wanligen icke så unga och omogna till Högskolan, som i Tyssland för närwarande händer, och ärligen mer och mer. För det andra komma de dit med mera kämedom af de gamla språken, åtminstone af det Latinska, hwilket hwarje medicinsk studerande i Upsala förstod att tala med mig. För det tredje afhöra wanligen alla sådana studerande i Upsala

Cjag

(Jag har icke varit wid de twenne andra
 Akademierne), ännu i dessa tider, wettens-
 skapliga föreläsningar i halfsemte, halffjette
 och ända till sju hela år. De få icke heller
 hastigt lämna de teoretiska lektionerna, för att
 skrifa till de praktiska, till Hospitalen, Barn-
 fängshusen, Sjukhångarna, och egen praktise-
 ring; utan förskaffa sig först mycket mera
 grundlighet i selswa förståndet af sin wet-
 tenskap. För det sjerde måste de genomgå
 ojemförligen mycket strängare pröfningar, in-
 nan de admittteras till graden af Medicine
 Doktorer, än man i Tyssland har exempel.
 Huru skulle det wäl förefalla våra Tyssa
 studerande, om de blefwo nödsakade, att så-
 som deras likar i Upsala, mer än ett helt
 års tid, oupphörligen göra utarbetningar,
 disputeras offentligen, och undergå, jag mins
 icke huru många gånger efter hwarandra,
 allt strängare och strängare examen! För det
 femte resa de unga Swenska Läkare rätt
 mycket, och äro nästan twungna att göra det,
 om de skola hinna till något synnerligt an-
 seende. Ty man synes i Sverige wara inta-
 gen af den helsosamma fördom, att man
 icke förr än efter resor och efter ögonstänligt
 betraktande och jemförande af flera utländska
 kurerings-sätt, och medicinska inrättningar
 uti särskilda klimater, kan blifwa en full-
 bordad Läkare. Några resa på egen befohl-
 nad;

nad; ty många förmodna Måns söner blifwa
 Läkare. Andra göra det, dels på Konungens
 bekostnad, dels på Universitets, och med
 de dermid besintliga Stipendier. Andra åter
 med understöd af enskiltas förmodgenhet. Ut-
 skilliga fara äfwen i egenkap af Skepps-
 saltfärer till begge Indierna, till China,
 Medelhafwet o. s. w. — På det sättet hafwa
 de verkligt stora Män ibland de Medicinska
 Professorerna i Upsala, såsom Adolph Mur-
 ray, Carl Petter Thunberg, Joh. Gust.
 Axel, och Petter Afzelius (Swer-Direktör)
 — gjort till en del widsträckt resor. Likaså
 äfwen Johan Afzelius, Professor i Anato-
 mien, och Adam Afzelius, Botanices De-
 monstrator. Såsom wi weta af Thunbergs
 flera gångor på Tyfka öfversatta Resebeskrif-
 ning, har denna Lärde jemwäl besökt Ödtra
 Amerika, Ostindien, China och Japan. Icke
 få af de Stockholmska Läkarna hafwa äfwen
 på lika sätt gjort resor. Likwäl endast om
 Professor Sparreman är detta bekant för oss
 Lössar, genom de öfversatta beskrifningarna
 af Cooks upptäckts-resor. Sparreman är en
 för sitt moraliska och mennisko-älskande tän-
 kesätt i sitt Fädernesland högaftad Naturkun-
 nig. Därför i de sörre Prowins-städter, finner
 man Läkare som hafwa gjort utländska resor.
 De Swenska Medici besöka wäntligen Köpen-
 hamn, England och Frankrike, och jemwäl,

D

ehuru

ehuru mera sällan, Tyskland, Holland och Italien. Likaså hafwa många Professorer i flerahanda Wettenstapen wid Akademien i Köpenhamn, gjort betydliga utrikes resor. Man har sig allmänt bekant den förträffliga inrättning, till följe af hwilken sex unga Danskar beständigt göra utrikes resor på Regeringens bekostnad. Alla de beresta Swenska och Danska Läkare och Professorer (och jemväl många af de icke beresta) — förstå tre till sex främmande språk; och förskrifwa ofta de nyaste böcker som utgifwas på dessa tungomål, hwarigenom de kunna, till sina Medborgares och Lärlingars bästa, betjena sig af främlingarnas upptäckter och förbättringar. Hos Medicinische Professorerna i Upsala såg jag de nyaste Tyska, Engelska, Franska och Italienska skrifter i Läkare-konsten och Natural-historien; och jemväl de bästa Utländska lärda tidningar. Huru mycken högaaktning förtjenar icke detta hos Man, för hwilka det måste wara så swårt, måste falla sig så dyrt, att i wetenskapliga hänseenden hålla sig jemhögt med sitt tids hwarf, och hwilka likwäl, utan afseende derpå, uppoffra så mycket för att åga denna förtienst. Detta omdöme kan äfwen lämpas på de Köpenhamnska Lärda, emedan utländska böcker äfwen för dem äro kostsamma.

Nordiska Öfversättningar af Sausts och
Sufelands skrifter. Det Nordiska Titels-
begäret.

I Göttheborg har vår Sausts Sundhets-
Katekes utkommit i öfversättning; men blott
efter ett bland de första Utkasten dertill. Likaså
hafwa de begge Danska Öfversättningarna,
som äro utgäta i Köpenhamn, blifwit gjorda
efter de första och ofullkomligaste Tyska upp-
lagorna. Den ena af Professor Tode, är icke
allenast (såsom den måste af denna i Danska
språket klassiska Författare, ehuru Tysk till
Nationen) — ganska god, utan jemwäl till-
dikt med många dyrbara förbättringar i sjelf-
wa ämnet. Men den är förfärdigad redan
1794. Den andra Öfversättningen är slätt
och rätt öfversättning. Men Andra Uppla-
gan deraf, är lämpad efter en nyare af de
Tyska, än Professor Todes. Förtjensten deraf
tillhör Professor Böttcher, en skicklig Man,
både såsom Läkare, Naturforskare och Förfat-
tare. Denna Böttcher är blott titulär Pro-
fessor; men har likwäl fordom hållit verkliga
föreläsningar i den aflidna Kratzensteins
skåle. — Om Swenskar, Danskar och flera
Nationer hädanefter befatta sig med öf-
wersätta Sausts Sundhets-Katekes, hwaraf
de flesta icke hittills hafwa något annat, än
D 2 det

det tre eller fyra ark tjocka förka utkastet; och om de vilja införa denna katekes i deras skolor: så böra de wälja till original, den Upplaga af Saust, hwilken han just nu utarbetar emedan alla de sednare Upplagorna äro mycket tillförlita. — Sufelandes så kallade Konst att förlänga lifwet, är äfwen utgifwen på Swenska af Björwell, köpes med begärlighet och löses med bifall. Herr Bibliotekarien Björwell, en af de lärda Bokhandlare, är en aftringswärd Gubbe, oddsligen förtjent af sitt Fädernesland, för sitt nit till Wetenskapernas bästa! Skada att han icke i lika förhållande funnat belönas!

Ändtligen äfwen något till tröst för oss Lyssnar, hwilka så ofta af främmande Nationer haft ämsom medlidande och smådelse för vårt begär till titlar. Jag nämde nyss titulära och verkliga Professorer med en tillbörlig distinktion. Danmark har en mängd af Professorer med blotta titeln af sådana, liksom icke hörande till någon fakultet. — Kommer en Främling i ett sällskap, så säger Wården: „Här har jag den äran att presentera för min Herre, Professorn M. N., — eller säger också den obekanta sjelf: „Jag är Professor M. N., — Wid närmare bekantskap tar sig sedan den främmande en gång den friheten att fråga, i hwilken Wetenskap Hr. Pro-

Pro-

Professorn håller föreläsningar: och deunda
 kommer då i en förlägenhet som icke är lätt
 att öfbla, och svarar ändeligen med en nå-
 got lägre röst: „Jag hör icke till Univ. r-
 „sitetet, och håller således inga föreläsning-
 „gar: men Kongl. Maj:t har gjort mig den
 „wift oförtjenta nåden, att tillägga mig ti-
 „tel af Professor.“ — En mängd af Dan-
 skar och Swenskar synas liksom blygas, att
 bära titel för den tjänst de beklåda, och sträf-
 wa oupphörligen att få en högre. — *Tout*
comme chez nous! — Den rikaste Adelman,
 kanste millionär, genom hwilken hundrade-
 tals menniskor hafwa uppehålla och bestånd,
 köper sig namnet af Agent. En Läkare
 och en Teolog, namnet af Justitie-Råd.
 En Professor i en Fysisk Wetenenskap söker rätt-
 tighet, att kallas Stats-Råd. Titulära
 Agenter, Justitie-Råder, Konferens-Råder,
 Stats-Råder o. s. w. — gifwas utan tal
 i Köpenhamn. — Inkomsten för Kronan af
 detta begår till högre wärdigheter är icke
 ringa, helst de som blifwa benådade med
 titlar öfwen måste derför betala en årlig
 större gård. — Sverige följer i detta fall Dan-
 nemarks efterdöme. Der gifwas titulära Hof-
 prädikanter, Direktörer och alla slags Råder —
 utan ånda, öfwer hela Riket. I synnerhet älfva
 Boktryckare och Bokhandlare obestrikligen myc-
 fet

Förteckning

På Böcker och Skrifter, som finnas til Salu hos
Bostryckaren A. J. NORDSTRÖM i Stock-
holm; Boende wid Nya Kongsholms b.o. Ga-
huset N:o 49, nedanför Apotheket Morian.

Anteros och Mirfile, eller Nymerne i Dyseteme.	24 f.
Abhandling om Glasweriet och Glasbandeln, i synnerhet i Africa och Westindien, 8. 1796.	24 f.
Abhandling om de fördelar hvilka vinnas derigenom, at Mödrarne sjelfwe gifwa Di åt sine Barn. 8.o.	8 f.
Anteckningar i Svenska Kvifo-Diporten; Första delen ifrån Hedendomen til Konung Galtaf den Forstes Fide- hvarf. 8 o.	12 f.
Aurelii (Nic.) Strängnäs Stifts Herdaminne. 8:o. 1 R:dr.	
Bacchi Ströfskrifter, händelsewis samlade dels i Stockholm dets i Arkoga 1785. Första Floken; af C. Roth. 4:o.	8 f.
Barndomensmärk, både i fysisk och moralisk hänseende, 12 f.	
Båstholms, C. Andeliga Tal öfver alla Evangelierna, 8:o. 1796.	2 R:dr. 24 f.
— — — — — Andaktsböningar för Natthvards-Gäster. 8.o.	24 f.
— — — — — Förnems wisa Anstalt til Människoförädlets för- ädling genom Jesu Religion. 8:o.	16 f.
Blom, C. M. Samlade underrättelser til utflående af gode och påttlige från gamle och oduglige Medicinenter, samt utwäg at kunna pröjwa illa tilredde och förädlade. 8.o.	24 f.
Brisfots Nya Resa genom America af Forjer. 8:o. 1 R:dr.	
Bellfloss (Grefwe) och Tröten Celpides Kärleks-Händel- ser. 8:o.	8 f.
Bruns Beskrifning om Egypten. 8:o.	32 f.
— — — — — om Nubien och Sennar. 8:o.	8 f.
— — — — — om Abyssinien. 8:o.	32 f.
Björkegrens, J. Franöyska och Svenska Pericon, 3 Delar, Andra Uplagan in 4:o. 1795, complet.	7 R:dr.
Brefwärling emellan Emerence och Lucie. 4 Delar. 8:o. inrättad för unga Fruntimmer.	1 R:dr.
Djurbergs, (Daniel) Geografe för Ungdom. Tredje för- bättrade Uplagan 1792. 8:o.	40 f.
Eremiterne i Marcia af Marmontell, efter Grefwe Creutz. 8:o.	16 f.
Falkoners (Wilh.) Anmärkningar wid Cadogans W- handling om Gift, 8.o.	8 f.
Faxe, (Prof. Jac. V.) En kort Wäg til öfvertygelse om Christina Religionens Ganning. 8:o.	8 f.

- Förskök til kort Underwisning i Naturläran, lämpad efter de ofskadas och ensaldiges begrepp. 8:o. = 16 s.
- Underwisning i Salighetläran til de ensaldiges hönst. 8:o. = 16 s.
- Feddersen, (Jac. Fred.) Den Christelige Underläsen, särdeles uti Borgare- och Landmanna Stånden. 3 Delar. Andra Uplagan. 8:o. = 24 s.
- Genwäg til Räknekonsten för begynnare, efter Agrelii och Djurmans Method. 8:o. = 16 s.
- Giganteon, Namnkunnige Män och märkvärldiga händelser af wårt Tidewarf. 8:o. = 16 s.
- Griesbachs' Underwisning om Populära Dogmatikens studerande, särdeles för unga Lärare. = 32 s.
- Grundsager (Säkra och allmänna) at förespä och bestämna Wäderlekens förhållande, af Herrar Sennebier, Meyer, Toaldo, v. G. d'Isjonval och Berlin. 8:o. = 8 s.
- Gustaf Adolfs (Konung) och Fröken Ebba Brahes Räknelss-Händelser. 8:o. = 4 s.
- Gustaf Wasa, eller Kon. Gustaf den Förstes Räknelss-Händelser. Öfversättning. Tredje Uplagan. 8:o. = 16 s.
- Gyllenborgs (Jac. Gab.) Afhandling om Insijs-Biset i Riket, med Tabeller. 4:o. = 24 s.
- Hagström, C. P. Tankar om några till Sveriges wänmagt bidragande orsaker, och wälmerte anledningar til deras undanröjdande. 8:o. = 8 s.
- Hartman, Leopold von Afhandling om Hästars och Färs stöfel och skuldomar til deras ursprung och orsaker samt preservativ och botemedel. 8:o. = 12 s.
- Hand-Bok eller hjälpreda wid Specie-Mynts räkande i dageliga handel, tillika med Inter-Res-räkningar på hwad Capital och procent som ästundas, ny uplaga. = 16 s.
- Harwoods Betraktelser öfwer den owisa och ofskräckeliga Gotsfängs-Wättringen, och Gudagtighetens Fördelar. Theologisk-Moraliska Afhandlingar. = 12 s.
- Hollberg, (Baron Ludvig) Namnkunniga Damer Beswernes-Beskrifningar, 3 Delar. Öfversättning. 8:o. = 24 s.
- Jacobi, (Joh. Fred.) Anledning til en förnuftig och Christelig Sinnes-författning emot dödsstruffan; öfversatt af Alnander, samt försedd med Doctor Gabr. Roséns Anmärkningar. 8:o. = 8 s.
- Jean de Calais Beswernes-Beskrifning, som från Sjö-Capitaine blef Konung i Portugal. 8:o. = 6 s.
- Jersin, J. En rätt wäg til det Ewiga lifwet, 8:o. = 16 s.
- Instruktion, skrifen af H. M. Konung Fredrich II. i Preussen, för Officerarne af des Armée. 8:o. = 16 s.
- Kölmars (Mag. Peter) Anledning til Philosophien och Moralen til Ewensta Ungdomens hönst. 8:o. = 16 s.

- Lafontaine, Aug. Smärre Romaner. 8:o. = 20 f.
 — — — — Theodor. 4 delar. 8:o. = 2 R:dr.
 Langens (Calpar G.) Förklaringar öfver den Heliga
 Skrift, hämtade ifrån Eröfvarlige Hefe-Beskrifningar. 16 f.
 Lenz Hefe genom Lyffland, Danmark och Sverge. 32 f.
 Mendellons Philofophiska afhandling om själen's odödlig-
 het. 8:o. = 6 f.
 Meisters Schweitzerfka Promenader. 8:o. = 24 f.
 Nordena'ller, (Capitaine) En Svensk Officers Sam-
 lingar under des wifkande i Ryffland åren 1784. 1786
 och 1787. 8:o. = 12 f.
 Orbis Sensualium Pictus, eller den synliga werlden på
 Latin, Swenska och Fransyska, med figurer och Bibliska
 Språk wid hwarje figur, til Ungdemens tjänst, af
 J. Amos Comenius. Ny Uplaga 1796. = 24 f.
 Orrelius, Köpmanna-Vericon, öfver alla uti handeln
 förekommande Materialier och Producter, til namn på
 flere språk, brut, ort och bestaffenhet. 8:o. = 1 R:dr.
 Ovidii Fabler om förwandlingar, 3 böcker. Svensk. 24 f.
 Predikan af Anders Aurelius på Pingstsdagen: Huru
 Gud bewarar Ståndagtigheten i de trognas Hertan. 4 f.
 — — af M. Loefvander: En Christen, som i sin
 nöd kommer til Jesum och får hjelp. 4:o. = 4 f.
 — — af Lüdeke: Om den sena Wättringen. Svensk. 4 f.
 — — af Strandberg: Det lyfliga tilstånd, i hwilket
 en Christen i tron kan säga til Jesum: Min Herre och
 min Gud. 4:o. = 4 f.
 — — På 19 Söndagen efter Heliga Treninghet.
 Jesu mågtiga ord til syndare. 4:o. = 4 f.
 Rhebinder, (Bar. Joh. A.) Historisk, Biographisk och
 Genealogisk Beskrifning öfver alla Swenska Landmar-
 skalkar. 8:o. = 32 f.
 Ruckerfchöld, (Fru An. Mar.) större Kokboken. In-
 nehållande Beskrifning at med minsta kostnad tilreda hwar-
 jehanda smakliga Rätter, äfwen af Potatoes; jämte Wä-
 minnelser och Bihang. 8:o. 1796. = 32 f.
 — — Fattig mans wifhus och föl; af R. Patr. Sälff.
 belönt år 1796. = 8 f.
 — — Cateches för unga flickor. 8:o. = 8 f.
 Rön och försök i hushållningen, fortsättning. 8:o. = 8 f.
 Sahlstedts Swenska Grammatika. Andra Uplagan. 8:o. 12 f.
 Saint-Clair och Stephania, eller den Obebodda Ön. 16 f.
 Schenmarks Geometria Analytica, cum fig. 8:o. 32 f.
 Scherlocks (Wilhelm) Betraktelser öfver yttersta Do-
 men. Svenskättning. 8:o. = 1 R:dr.

Schroeckh, (Prof. Johan Matth.) Beswernes Beskrifning om Christina; Drottning i Sverige. Fyra Delar. Öfversatt af Secior P. Luth. 8:o.	32 f.
Smedbergs (N) Christeliga Läntespråk för hwar dag i året. 8:o.	12 f.
Stockholms-Besnaden, affskrad af en resande ifrån Landsbyden. Poëme. 8:o.	4 f.
Stridsbergs Grammaire för Begynnare i Fransyska Språket. 8:o.	32 f.
— Första Grunderna til Räkneskonsten.	12 f.
Sundius, (Johan) Guds förunderliga kärlek til Människan, i anledning af Jerem. 31: 3. 8:o.	12 f.
Theater-Pièces:	
Ronung Rikhard Lejonhjerla eller Kärleken och Troheten. Skådespel i Tre Acter. Öfversättning af Envalsson. 8:o.	16 f.
Pirame och Tische. Opera utur Ovidii Gärwändlingar i Tre Acter. 8:o.	4 f.
Solen lyser för hela Werlden. Proverber-Dramatik. Original af Flintberg. 8:o.	4 f.
Tilfalle gör Tjuswen. Divertissement i en Act. Original. 8:o.	8 f.
Slottet eller Kronfogdarne, Pysiff Comedie i 3 Acter af Envalsson.	8 f.
Colin och Babet, Pysiff Comedie i 2 Acter af Envalsson.	8 f.
Iphigenie den Andra. Parodie i 3 Acter af Envalsson.	8 f.
Uplysningar (Historiska) om tillståndet i Sverige under Konung Fredrich den Sjundes Regering.	12 f.
Virgilii (P.) Opera, in Tres Tomos Distributa, med Swenska Anmärkningar. 8:o. 1792. 1 H. br. 24 f.	
Whytt, (Robert) Underiättelse om de Sjukdomar, som gemenligen få namn af Nerwe-Hypochondriske- och Hyperiske Tilfälligheter; Förnämligast Mjåttjuka och Werdypasjon, til deras Natur, Ordsaker och Botemedel. Öfversättning ifrån Engelskan. 8:o.	24 f.
Walea Stycken til Uplysningar i Kantiska Philosophien. 8:o.	8 f.
Young, (Doctor Edward) Det Människliga Sinnets Sanna Wärde. Öfversättning från Engelskan, af G. Engzell. 8:o.	
Zollikofers Trenne Tal om Uppfostran. Det Första: Om Förståndets biband hos Barn; Det Andra: Om Hjertats biband hos Barn; Det Tredje: Om deras Underwisning i Religion och Christendomen. — Öfversatt från Lyssan af Kyrkoherden D. And. Borg. 8:o.	8 f.

